

Радомир Гламочанин

ЈАУК И ЕХО
ЈАУКА

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић

Рецензенти
Спасоје Граховац
Мр Зоран Суботички

Уредник
Весна Башић, архивски саветник

Радомир Гламочанин

ЈАУК И ЕХО ЈАУКА

СРПСКОГ НАРОДА У НДХ
1941–1945.

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Бечеј – Нови Сад, 2021.

Уредничка напомена

Књига Радомира Гламочанина, *Јаук и ехо јаука. Српској народа у НДХ 1941–1945.* у издању Архива Војводине, допринос је очувању културе сећања на све невинне жртве „усташког коначног решења”, које су пострадале у Другом светском рату, на територији тзв. НДХ. Парадигму страдања по монструозним злочинима и броју идентификованих дечијих жртава, али и целих породица у НДХ представља судбина која је задесила и породицу Гламочанин, о чему аутентично сведочи ова књига.

Захваљујемо Владимиру Гламочанину, сину Радомира Гламочанина, на свесрдној помоћи, сарадњи и саветима током обликовања рукописа за штампу овог издања. Такође, захвалност дугујемо господину Предрагу Драгићу, за унос текста и прелом, као и Весни Кукић, на редактури, првог издања.

Ово, друго издање, допуњено је одабраним документима (Ф. 562) Личног фонда Славка Одића (1915–2006), 1909–1983. Досије Заповедника полиције безбедности и Службе безбедности у Београду о усташким злочинима (1941–1942), архивска јединица 3.1.1.2, који чува и стручно одржава Архив Војводине. Документа доносимо према Зборнику докумената *Усташка зверствова* (1941–1942), који је приредио др Милан Кољанин, издање Архива Војводине, Издавачке установе Епархије бачке и Архива Републике Српске, Нови Сад 2020, а која су преведена на српски језик за потребе тог издања.

ЈАУК И ЕХО ЈАУКА

Убијена српска деца (Архив Војводине, Ф. 562, 3.1.1.2, 579)

ПИСМО – ПОСВЕТА

Мили и рођени моји, који сте живи и Ви који то већ одавно нисте, посвећујем Вам ову књигу сведочанстава и докумената о усташким геноцидним злочинима над мојим и Вашим прецима, с једином и последњом молбом да чувате и сачувате успомене на ове наше мученике и да сећања на њих с поносом задржите у срцима Вашим дуго, дуго и у непрекинутом памћењу.

Пошто нам је било забрањено да наше најмилије сахранимо по обичајима наше хришћанске – православне вере и традицији наших предака, нека ова књига о њиховом страдању макар делимично надокнади и замени све оно што је требало и што смо морали одмах по свршетку рата да за њих учинимо.

Уместо парастоса и молитве, њима су политичари држали почев од 1972. сваке године на дан 13. маја, празника и дана оснивања ОЗН-е неку врсту комеморације и политичких говора, као да су у овом покољу страдали агенти ОЗН-е, а не српска деца, српске мајке и очеви, наше сестре и браћа који су због своје вере и припадности српском роду и племену, поклани од усташа на дан 7. фебруара 1942. године.

Због ових историјских чињеница, на годишњицу њиховог страдања њима је требало држати парастос, запалити свеће и помолити се Свевишњем Богу нашем за покој и мир душа њихових, а не да се на децијим гробовима држе политички говори пуни стереотипних фраза, неистина и изврнутих чињеница. Говори су били усмерени у правцу умањења броја жртава и са стратегијом симетрије и заорава. Уместо пијетета према невиним жртвама и нејакој деци, па и деци у пеленама и бешикама, они су држали празне говоре са тенденцијом умањења овог злочина.

Непрестано су у својим говорима искривљивали историјске чињенице, ради заваривања домаће и међународне јавности.

Ми, који смо имали мало више среће од наших родитеља, наше браће и сестара и осталих рођака, да преживимо терор ових усташких весника и носилаца „тисућлећне културе”, нисмо никад одобравали дволичну политику, нити смо подржавали овакав развој догађаја на штету српског, па и осталих народа, али смо били немоћни да их у тој њиховој „победничкој” омаи спречимо.

Са испуњењем ових наших заветних обећања, ми преживели испуњавамо наше хришћанске обавезе и традиције наших предака, без помисли на било какве облике освете.

Била би неопростива грешка оптуживати нове генерације, рођене за време и после рата, за злочине њихових деда и очева, пошто се они већ одавно не налазе међу живима, а ако се неки од њих још увек налазе у животу, јадан је њихов живот са сновима о почињеним убиствима, под толиким теретом одговорности, а са једном ногом у гробу – како се то каже у народу.

Чак би и сама помисао на мржњу и освету била у великом раскораку и супротности са нашим породичним васпитањем и основним принципима наше хришћанске – православне вере.

Поред чланова моје породице и мојих вршњака из Босанске Крајине и Србије, где је више од 350.000 избеглица спасло своје животе, ова сведочења о усташким злочинима наменио сам одређеном броју институција у земљи и иностранству, као и једном броју мојих војвођанских пријатеља, који врло мало знају о страдањима српског света на територији Независне Државе Хрватске, што сам сазнао из отвореног разговора са овим тихим и финим људима, који су били и остали драгуљ српске круне и темељ наше духовности. Не каже се случајно да је Нови Сад српска Атина, Сремски Карловци – Хајделберг, а 16 манастира свете Фрушке горе, темељ наше вере и духовности, на којима су се рађали и умирали најхуманији и највиђенији Срби, чији је допринос стварању српске државе био, а јесте и данас, од непроцењиво великог значаја. Зато ми, горштаци и Динарци, који смо у ове крајеве дошли пре и после Другог светског рата и овде нашли свој други завичај, морамо да их пригрлимо и признамо њихов велики допринос развоју српске културе и српске државности и да будемо поносни што припадамо истом, заједничком роду и племену.

Због свега што су за нас „дођоше” учинили, не треба да се на њих љутимо због ове „поспрдне” речи, јер сви смо ми, као и они и као и остали народ од некуда дошли. Шта би Американци за њихове „дођоше” могли рећи? Ништа, сем констатације да су уз помоћ храбрих „дођоша” из Европе и осталих делова света брже и лакше, него што би сами могли, успели да изграде сада развијене Сједињене Америчке Државе.

С поштовањем и љубављу Ваш,
Радомир

Усташко зверство (Архив Војводине, Ф. 562, 3.1.1.2, 580)

РЕЧ УНАПРЕД

Узједи личног става и бола

Радомир Гламочанин у књизи *Јаук и ехо јаука. Српској народа у НДХ 1941–1945*, приказује наше политичке и националне тескобе, вечито затамњене неправдом која боли. Једно давно, ратом обојено занебље, пуно неразумљиве збрке и затуљених кућа и породица, аутор нам домиче подацима који су дуго били наша забрањена тема. То гнусно време, пуно гребена и вртлога који умарају и збуњују, и пуно буљука магле у којој се затирала и губила времешна идеја о српској самосталности, писац нам дочарава с узјецима личног става и бола, слика као крунски сведок и као ојађеник на болним растокама морала и братства. Он осећа да су бићу нове Југославије, изникле из крви и пепела Другог светског рата, намакнуте тесне пресвлаке, с труњавим разлозима светских моћника. И осећа да је Србија увек полазила од Тополе, да су непрекидно биле неке тајне и хладне струје, да су јој сумрачја доносила укус горких трава и мирис паљевине разривених огњишта. Има пуно бола у пищевој ламентацији о нашим измршеним идеалима и злој судбини.

Оно што се дешавало српском народу у Другом светском рату, што је дуго било скривано и закопчано, у смотак загубљености и заборава запретано, Гламочанин, антиципатор најновијих разарања и обрачуна на југословенском тлу, слика као несавијени кажњеник који не може да нађе мирно поткриље свом врлетном духу и чистом моралу. Његова реч смели је израз срца које гуши сва сагорелост идеала пропале југословенске идеје. Он осуђује нашу званичну политику, јер је у целом свом послератном периоду била површна и нереална, што је стварало криву слику код наше јавности о стварним збивањима за време Другог светског рата. Писца боли сазнање да је српски народ доведен „до зида амбиса”, пред којим се нашао „без изгледа на избављење од сила зла, јер смо обманути илузијама и заведени причама о лепшој будућности, пристали на неку врсту неслободе и добровољног мазохистичког ропства”.

Аутор жели више слободе свом напаћеном народу, „јер је тек у слободи могуће остварити некакве више облике релативне правде”.

Књига Радомира Гламочанина осветљава један сумрачан и суледичав угао револуционарног ослободилачког покрета у Хрватској. У општој ратној смрачености, загрцнутој стотинама хиљада жртава и проливеом крвљу истинских бораца и родољуба, организоване су тајне игре обрачуна на српским живљем. Запрепашћују подаци о сарадњи хрватских комуниста са усташама, која је остваривана по упутствима највиших југословенских комуниста. Тако су, према припремљеним плановима, организовано ликвидирани српски комунисти који нису били по укусу лидера општег покрета.

Аутор публикације *Јаук и ехо јаука...*, и сам учесник рата, као велики антифашиста и истински родољуб, наводи податке и о другим видовима сарадње највиших југословенских комуниста са непријатељем, као и податке о неделима комуниста српском живљу, о бројним видовима страдања Срба, о намештеним процесима, сепаратистичкој политици хрватских комуниста, о скривању хрватског злочина, о општој смутњи која је највише Србе погодила и о многим другим продевцима бола учињеног српском народу.

[...] Тој југословенској какофонији заблуда и несреће аутор прислања бројке постојеће и званичне документације, те и сећања преживелих бораца и објављене изјаве познатих фашиста и антифашиста.

У књизи није имплицирана идеја о мржњи и освети, као ни живот са заблудама које могу донети разочарење и нове обрачуне. Мада је свестан неугодности које изазивају старе ране када се изненада дирају и равнају, писац говори истину, како у сличним приликама из запретаног корена не би изникле нове нежељене младице сукоба.

Аутор нам се представља као визионар свих каснијих збивања на вечито крвавом делу балканског поднебља.

Речи Мирослава Крлеже, које аутор наводи, прави су показатељ опасности и предвиђања свих доцнијих догађаја: „Нема се шта срушити, јер ништа није ни направљено. Ја бих због тога волио да умрем када и Тито, или чак и мало прије њега, само да не гледам та чуда и те несреће које ће се десити после његове смрти”.

Сјасоје Граховац, књижевник

Споменик невиним жртвама

[...] Централно место у књизи заузима опис покоља становника у селима Дракулић, Мотике и Шарговац који се догодио 7. и 8. фебруара 1942. године. У том крвавом усташком пиру аутору је буквално, збрисана с лица земље готово цела ужа и шира породица. Радомир Гламочанин, како и сам неколико пута напомиње, овом књигом диже својеврсни споменик невино пострадалим рођацима, пријатељима и свим осталим сународницима чија је жртва остала у тминама циничне комунистичке пропаганде. У улози сведока, Радомир Гламочанин оживљава слике страшног усташког погрома и маниром мемоарског казивања упознаје читаоца шта се то у ствари збило са становницима поменутих српских села. У контексту личног, емотивно дубоко проживљеног масакра своје породице и родбине, ужасавајуће делује списак (на неколико десетина страница!) побијених, покланих, злочиначки искасапљених људи чији је једини грех био – како за хрватске нацисте, тако и за послератне комунисте – то што су Срби и што су православне вере.

Мр Зоран Субојићки

Убијени Срби са својом децом (Архив Војводине, Ф. 562, 3.1.1.2, 581)

ПРЕДГОВОР

На почетку, послужићу се речима великог књижевника Меше Селимовића које гласе:

„Ни данас не схватам да је потребно о злочинима појединих националних група за време Другог светског рата говорити обазриво и у завијеној форми. Зар истина, ма каква да је, не би била кориснија? Зар не би допринела да се не понови оно што је било? Опасност да се једна нација злонамерно идентификује са својим злочинцима далеко је мања од опасности да из неочупаног корења зла не израсту нове младице. Знам да је неугодно копати по ранама, нарочито старим, али су српски књижевници доста учинили на раскринкавању и осуди своје војске и осталих политичких група. Остали писци, с часним изузетком Ивана Горана Ковачића, нису рекли истину о својим војним и паравојним организацијама. Из ове коже се не може, и свима нам остаје да понесемо свако свој терет и своју судбину, баш зато што нећемо и не можемо да се идентификујемо са злочинцима и што осуђујемо све злочине над људима и народима. Стид и национални комплекси, због којих ћутимо, неће нам много помоћи, историју и историјске чињенице не можемо избрисати и изменити. Сви обзири и сва уопштавања од којих пати наша историографија, наша литература и наша политичка пракса, већ су уродили негативним последицама, јер се кривице нису истицале и подвргавале осуди и покору, па се сада појављују ревандикације које нисмо очекивали. Ништа није добро што остане необјашњено, нити се историја може градити на прећуткивањима и лажима.”¹

.....
¹ М. Selimović, *Sjećanja*, Sabrana dela knj. 9, Beograd–Rijeka 1976, 101–102.

Следећи мисли овог великог писца, могу да кажем да је од мене далеко свака помисао о мржњи и освети. Али је истовремено од мене далеко и мирење са неистинама. Мислим да је потребно да се на истинит и достојанствен начин опишу све жртве, обележе све кривице, сви гробови и сви злочини и злочинци, јер се добри односи не могу градити на неистинама, на минимизовању броја невиних жртава и скривању злочинаца испод речи „фашистички окупатори”. А, када знамо да је огромна већина нашег света страдала у попаљеним и покланим селима, у „братским” јамама, у концентрационим логорима, у братоубијању, по коме смо први не на Балкану, већ и на целом европском простору.

„То ружно лице наше је лице и све је ружније што га више мажемо лажима; тако се не лече ране и не уклањају ожилци” – како је то језгровито и истинито изнео наш познати књижевник и хуманиста Вук Драшковић. Ако читаоци ових мојих забелешки желе да се свестраније упознају са стварним збивањима у нашој новијој историји, за време и после Другог светског рата, треба да прочитају његова најважнија књижевна дела: *Судија*, *Молићва I* и *Молићва II*, *Које куде Србију*, *Руски конзул* и друга.

Посебно би било корисно да прочитате његово отворено писмо које је упутио генералу Влади Шегрту поводом осуде романа *Нож*, у коме је на уметнички начин описао драматичне и трагичне догађаје узајамних сатирања. Злочине усташа над невиним српским становништвом приказао је не из мржње и помисли на освету, већ с намером да читаоце одврати од ножа, да их опомене на опасност.

Куда су нас у Другом светском рату одвеле поделе и пребројавања, и куда нас данас те исте поделе могу поново одвести ако почнемо преграђивања и одвајања на религијској, националној или некој другој основи?

Из његовог отвореног писма СУБНОР-у Гацко и генералу Влади Шегрту – који су га неоправдано, без икаквих доказа и аргумената напали – као и из његовог романа *Нож* види се „да свако прећуткивање злочина не значи ништа друго до саучествовање у злочину и ... наводњавање њиве из које поново могу да се разбуктају младице зла и да се злочин понови.”

Писац даље каже: „Живи немају право да скривају ’братске ране’ покланих, а да њима припада само дужност да са костурница и касапница стално смичу и плеве рђу лажи и нељудског заборав.”

То је једини пут, једини начин одбране од опасности да вампири прошлости и плитка и зла памет ножа, која живи у нашем колективном памћењу, поново не проради.”²

Пошто је то написао српски писац – који је до танчина био упознат са усташким злочинима и покољем српског света и српске нејачи у селу Придворице, злочинима изнад Коритске јаме, у Гатачком гарбуништу, јами Ражени до, јами Капавици, Голубњачи, Дракулићу, Мотикама, Шарговцу и другим местима широм Босне и Херцеговине, Славоније и Срема – био је анатемисан од тадашњег политичког врха Босне и Херцеговине. Као да је некоме био циљ не само да се прикрију ови злочини, већ и да се забрани људско памћење.

Међутим, када је хрватски писац Мирослав Крлежа, нешто раније исте године, писао о могућностима да у нашој земљи поново проради вулкан мржње и међусобних убистава и да поново прораде ножеви, то је прошло ћутке, чак и са дозом одобравања. Ову сумњу Крлежа је изразио у свом познатом интервјуу Бори Воркапићу, објављеном у часопису *Рейорџер* (број 5).

Не улазећи опширније у описе слутњи Мирослава Крлеже, пренећемо из овог интервјуа само једну, врло карактеристичну реченицу:

„Нема се шта срушити, јер ништа није ни направљено. Ја бих због тога волио да умрем када и Тито, или чак и мало прије њега, само да не гледам та чуда и те несреће које ће се десити после његове смрти.”

Из упоређења изјава наведених писаца може се закључити да је југословенска званична политика у целом свом послератном периоду била површна и нереална, што је стварало криву слику код јавности о стварним збивањима за време Другог светског рата.

Та крива слика толико је разорно деловала на наш свет, да људи нису схватили шта се збивало и колико нас је све то патњи и страха коштало.

Није обраћана пажња шта је ко истинито казао о тим догађајима, већ се гледало ко је о тим догађајима говорио и писао, из којих је редова тај говорник или писац; да ли је из редова званичне политике или није, и којој нацији припада.

.....
² В. Драшковић, *Нож*, Београд 1984.

Није се водило рачуна о историјским чињеницама и аргументима, већ искључиво о томе да ли је то у складу са званичним ставовима политике коју је заступала секташка, једнопартијска и осiona победничка страна. Пошто су се комплетна званична политика и историја заснивале на великим лажима, доведени смо до зида и амбиса пред којим се сада налазимо. Без изгледа на избављење од сила зла, јер смо обманути илузијама и заведени причама о лепшој будућности, пристали смо на неку врсту неслободе и добровољног мазохистичког ропства.

[...] Заклани су људи из 124 куће. Тачан број још није утврђен, а из званичних саопштења то је 1.750 душа по детаљним подацима, који би се могли проверити.

+++++

У шталу сељака Митровића у селу Дракулић, 50 душа је нагурано, затим је штала запаљена, тако да су људи живи спаљени, Митровићу је успело да побегне и тренутно се налази сакривен у Бања Луци. Претпоставља се да се Митровић не сме појавити из страха од власти. Митровић се у сваком случају може наћи. У Дракулићима је цела породица са презименом Гламочанин убијена, мушкарци су у немачком заробљеништву а жена са 11 мале деце, и бака од 90 година су заклане. Ближе податке може дати Очевици крвопролића у Шаргевцима кажу да је 53 деце убијено из основне школе. Ако би се сведоци могли уз безбедно чување и изван домаћаја хрватских власти довести, могли би се сазнати и детаљнији подаци о овим масакрима.

Млинар из Врбака може дати најбоље информације о овом покољу, он познаје попа који је усташама давао директиве и документа, а осим тога он данас скрива 8 људи који су случајно успели да побегну.

Такође су код једног начелника општине сакривени људи који су успели да утекну од ножа или пушке.

Међу бестијалним злочинцима били су такви садисти који су свој посао тако организовали да су малу децу набадали на бајонете а тек онда пуцали у њих.

Није искључено да је усташа Татек и сам учествовао у покољима, а осим тога и оних усташа који нису били у стању да, када је нпр. једна девојка пала пред њим на колена молећи га за голи живот, а Татек издао наредбу, они нису били у стању да је закољу.

Уколико се може веровати људима који су успели да спасу главе, они причају да се Татек у једном друштву усташа хвалисао да је с пута (при чему је показивао десном или левом руком) по сваком прсту уклонио по 300 људи, дакле укупно 1.500 људи у једном дану.

Министар Б е ш л а г и ћ Хилмија, који се у то време налазио у месту Буци, одмах је аутом отишао за Загреб како би се сви ови покољи зауставили и како би се спречили покољи који су предстојали за Бања Луку. Да ли је министар Хилмија Бешлагић са собом у Загреб повео и неке очевице (сељаке), није утврђено, али се овде верује да је он ово и учинио. Бешлагић у Шарговцима има имање.

У месту Шарговци су католици, који су у време свињокоља православцима пружали гостопримство у својим кућама, те исте људе, децу, жене, касније клали каквим год да су дохватили убилачким оруђем као и дрвеним цепаницама, мотикама, вилама за ђубриво или сено и разним другим.

Главни окривљени за покоље који су се догодили
++++
командант тамошње телесне гарде Павелића „Селић”, који је тренутно у Загребу,
два сина Марка Плетикосића из Буцака, срез Бања Лука
Усташки капетан Татек
Католички свештеник Филиповић.

Људи који су народу помогли током покоља
++++
Министар Хилмија Бешлагић
Један начелник општине
Више људи који су пописани у оригиналу.

РЕЧ АУТОРА

Ово је, пре свега, књига сећања на усташке злочине у селима Дракулић, Шарговац и Мотике крај Бања Луке. Садржи најосновнију документацију о покољу српског становништва 7. и 8. фебруара 1942. године, када је на врло малом простору побијено и поклано 2.267 људи, жена и деце, међу којима и деца у бешикама и пеленама. Књига је извор трајног документованог сведочења о трагедији и страдању невиног становништва и потресним драмама целих породица, које су страдале у овим вартоломејским усташким покољима.

У књизи су наведена породична имена свих српских породица које су усташе побиле маљевима и секирама. Истовремено, наведена су и имена поклане деце у овим селима, а поклано је 551 дете и то старости од једног месеца до 13 година.

Ова књига сећања писана је с циљем да садашње и будуће генерације сачувају у што дужем сећању светле ликове ових невиних жртава, које су усташе уништиле у та два несрећна дана, само зато што су припадали другој националности и вероисповести.

Из овог дела, спомен-књиге и приложене документације види се да су усташе имале припремљене планове о потпуном уништењу српског становништва на овим просторима. То најјасније показују подаци о покољу целокупног српског становништва, без обзира на пол и године старости и без обзира на то што се овде радило о мирном и марљивом становништву које усташким властима није правило никакве сметње, нити пружало било какав отпор.

Према овом злочиначком усташком плану, на територији тадашње Независне Државе Хрватске српски народ је требало потпуно „да нестане”, тако што би једну трећину овог становништва побили, једну трећину присилно иселили у Србију и друге крајеве и једну трећину превели у католичку веру.

О масовном покрштавању и насилном преласку српског становништва из православне у католичку веру под притиском усташких власти и црквених кругова, може се закључити из окружнице владе Независне Државе Хрватске о прелазу „грко-источњака” (православаца) у католицизам, коју је она издала 30. јуна 1941. године, као и окружнице Загребачке надбискупије од 15. маја 1941. године.

Према званичном извештају Светог архијерејског синода Српске православне цркве, за време НДХ присилно је покатоличено око 140.000 Срба и сва њихова касније рођена деца. У исто време, са територије НДХ присилним путем је протерано у Србију између 300.000 и 350.000 српског становништва, док се број побијеног и у логорима помрлог становништва креће између 600.000 и 700.000 Срба.

У књизи сећања и приложеној документацији, поред броја невино погубљених људи, жена и деце, изнети су и подаци са породичним именима преживелих лица, која су, стицајем разних повољних и срећних околности, успели да избегну усташки смртни загрљај и њихове србофобне побуде.

Изнете су чињенице о храбрим и поштеним грађанима хрватске и муслиманске националности који су се противили убиствима невиног и незаштићеног српског становништва од стране усташких власти, међу којима су се, према сазнању нас преживелих, највише истакли: индустријалац Марко Липовац и његова породица и градоначелници Бања Луке, Хилмија Бешлагих и др Чемалбег Џунић, на чему им неизмерно захваљујемо, а настојаћемо да њихова имена уђу у списак заслужних грађана Бања Луке и села и насеља који јој гравитирају. На тај начин сачуваћемо од заборава њихова племенита, хумана и храбра дела.

Свима који су показали макар трунку пажње и осуде ових ужасних усташких поступака, захваљујемо, како ми, који смо имали ту срећу или несрећу да преживимо ове ужасне и трагичне дане, тако и наша деца, па мислим и цео српски народ, који, иако је преживео најстравичнија понижења и губитак својих најрођенијих: деце, мајки, очева, сестара и браће, никада није ни помислио на било какав реваншизам или освету.

Овај опис података и чињеница о стравичном страдању невиног српског становништва у селима Дракулић, Шарговац и Мотике крај Бања Луке, само је мали исечак о страдањима целокупног, пре свих српског, јеврејског и ромског становништва на територији НДХ у периоду

ушашке владавине од 1941. до 1945. године. Он ће тачним подацима и чињеницама помоћи да се наша јавност, а посебно млађе генерације, упознају са стварним збивањима и целовитом истином о масовном страдању невиних људи, жена и деце за време четворогодишње ушашке владавине.

Књигу сећања са документацијом посвећујем у првом реду мојој деци и супрузи, која је и сама са својим родитељима била присилно протерана са свога огњишта, из Славоније у Србију.

Свим преживелим рођацима и њиховој деци, свим нашим пријатељима, кумовима и комшијама, са молбом да у својим осећањима, мислима и непрекинутом памћењу сачувају успомену на ове наше мученике.

Књига сведочења о страдању недужног и невиног српског народа, биће достављена и следећим установама и личностима: Одбору за истраживање геноцида над српским становништвом на територији тзв. НДХ, Српској академији наука и уметности, историјским музејима: Бања Лука, Нови Сад, Бечеј, Београд, једном броју школских библиотека, Синоду Српске православне цркве, Агенцији за заштиту људских права и слобода при Уједињеним нацијама, Удружењу српско-јеврејског пријатељства у Београду и Тел Авиву, Удружењу српско-француског пријатељства, као и одређеном броју наших угледних интелектуалаца у земљи и дијаспори, у првом реду: Француске, Енглеске, САД-е, Канаде, Швајцарске, Италије и Аустралије, па и у другим државама, у зависности од показаног интересовања за овакву врсту текстова и документације.

Пошто је прошло преко 70 година од нечувеног ушашког покоља 2.267 невиних деце, жена и мушкараца у селима Дракулић, Шарговац и Мотике, а нама је за све време идеолошког једноумља и безумља било забрањено да на њихов споменик испишемо њихова имена и презимена, зашто и ко их је побио. Ова спомен-књига о убиству српске деце и српских породица, треба да замени и надокнади недостатак њихових имена на споменику, све дотле док нам не буде дозвољено да наше мајке и очеве, децу, пријатеље и рођаке које су ушашки манијаци побили без и најмање гриже савести, сахранимо према нашим православним обичајима и док нам не буде дозвољено да на споменик упишемо њихова пуна имена и презимена, као и то, ко их је побио и зашто!

Уместо истине да су овај злочин починиле ушаше, на споменик је уписана лаж да су злочин починили фашистички окупатори.

И поред процеса демократизације и увођења вишестраначког система и већих слобода, још увек се о усташким злоделима пише непотпуно и фрагментарно, па и површно, као да постоји нека тајна сила која прописује да се о овим злочинима наша јавност може обавештавати само делимично и у малим дозама.

Знам да не постоје речи којима би се могле описати патње побјених, нити постоје сузе којима бисмо их могли оплакати, али ипак би требало о овим усташким злочинима обавестити целокупну нашу јавност, макар и са оволиким закашњењем. Не ради осветољубивог незаборава, пакости и освете, већ да бисмо осудили сваку мржњу и правим именом именовали злочине са жељом да се они никада више не понове на овим просторима. Истинито изношење чињеница и потпуно обавештавање шире јавности о овим злочинима, може да нас све охрабри у будућности, при заштити и одбрани невиних и незаштићених људи, без обзира на њихову националност, вероисповест и њихова политичка уверења.

Завршавајући овај уводни део спомен-књиге о усташким злочинима у мом родном месту, желим да се помолим свевишњем Богу нашем за мир и спокој душа свих невиних жртава страдалих како у овом покољу, тако и на другим многобројним стратиштима широм Хрватске, БиХ и Југославије.

7. фебруара 1991.

Радомир Гламочанин

УВОД

Моји вршњаци који су Други светски рат и окупацију наше земље доживели као деца, или у најбољем случају као непунолетни дечади и девојчице, знају веома добро шта значи за један народ када изгуби своју државу и слободу. Губитак слободе познају сви наши грађани који су доживели окупацију, али терет тих физичких, психичких и духовних тешкоћа и недаћа најтеже су доживела деца. Поред глади и недостатка одеће и обуће и осталих најважнијих животних потрепштина неопходних за дечији развитак, нама је најтеже падало злостављање и мучење наших родитеља, браће и сестара, пријатеља и осталих суграђана од стране усташке власти и њихових сателита.

Посебно је деци тешко падало одвођење њихових родитеља и осталих чланова породице у логоре, затворе и многобројна стратишта широм наше земље, где су их на најсуровији начин усташе и њихови помагачи мучили и убијали.

Највећа страдања Срба одиграла су се на територији Независне Државе Хрватске, односно у крајевима Босне и Херцеговине, Лике, Славоније и Срема (где су највеће злочине у српској историји починиле усташе, верне слуге поглавника Павелића), као и оним деловима земље који су према одлуци немачке и италијанске војне силе биле уступљене шиптарским балистима и шовинистима, на територији Косовско-метохијске области. Било је страдања Срба и у другим пределима Југославије, али су та страдања била знатно мања. Мојој генерацији остаће у трајном сећању мучење наших родитеља, браће и сестара, њихов јаук и патње. Ако свему овом додамо и непобитне чињенице да су то били невини људи, без и најмање кривице и без могућности да се бране, онда је јасно да се ови злочини не могу заборавити; мада наше непрекинуто памћење не значи никакву освету или реваншизам

ни над ким, а најмање над невиним људима, без обзира на то којој су нацији и вери убице и злочинци припадали.

Освету не тражимо ни за кривце који су издржали казну судске правде. Али то не значи да злочин можемо заборавити, јер би то значило да смо издали и изневерили последње жеље наших родитеља и наших најближих рођака и пријатеља, чији се основни смисао састојао у томе да не дозволимо да се више никада у нашој земљи понови оно што се догађало за време окупације наше заједничке државе у времену од 1941. до 1945. године.

Због огромних жртава које су нам нанеле окупаторске верне слуге – усташе, потребно је да пре одласка са позорнице овог света изнесемо нашој деци, суграђанима и пријатељима све чињенице и сву истину о страдањима наших најближих и да их замолимо да ове податке сачувају за историју и поуку нашим потомцима и генерацијама које ће иза нас доћи.

Ово је потребно да учинимо што пре и што савесније, како би потомци имали праву слику о свему што се на територији Независне Државе Хрватске стварно дешавало. Имајући у виду да су до сада ова питања код нас била нека врста забрањене теме и да је евентуално изношење истинитих података о многобројним покољима и убиствима невиног становништва сматрано подстрекивањем мржње међу Србима и осталим народима и подсећање на још незарасле ране, наша су деца и генерације које су рођене за време и после Другог светског рата површно и недовољно упознате са историјом Срба у првој половини XX века, па самим тим и са геноцидом који је над њима извршен од стране завојевача и њихових сателита.

Услед ових околности наша историографија само је делимично, фрагментарно и површно описала збивања у току Другог светског рата и окупације тадашње Југославије. Највећи део нашег становништва врло мало зна о страдањима, па и масовном уништењу Срба, Јевреја и Рома, а још је мање упознат са стварним извршиоцима почињених злочинстава.

Често су подизана спомен-обележја и споменици као знак сећања на жртве, али без имена и без тачног навођења извршилаца злочина. Тако су, на пример у местима где су извршена масовна убиства, о стотинама и хиљадама невиних људи, навођени нетачни и неистинити подаци на споменицима, да су убиства починили окупатори и фашистичка војска. Што није тачно.

Ово можемо поткрепити подацима да је највећи део нашег становништва масовно и систематски уништаван од стране Павелићевих усташа. На територији тзв. Независне Државе Хрватске од стране усташких шовиниста систематски је побијено и у логорима смрти умрло због зиме, глади и болести преко 600.000 мушкараца, жена и деце.

Зато се у народу каже да наша деца и послератне генерације не знају честито ни за ехо јаука, а камоли за прави јаук њихових дедова и бака, мајки и очева за време њиховог масовног уништавања.

Да бих читаоцима ових описа бар делимично приближио патње и осећања моје генерације, навешћу део песме мог нераздвојног пријатеља, која је написана давне 1941. године.

О, земљо наша дивна

Срећа је престала сјат' у душама нашим
на небу се више није видео одсјај звезда
узалуд уздах, поглед и нада,
наша је била прегажена земља.

О земљо наша дивна,
ми смо, у мислима нашим, Теби подигли
величанствене двореве,
а стазе окитили са цвећем мирисним
засадили витке борове.

Нестало је слободе, светлости и мира –
а дошла је црна, као ноћ, са вихором рата, тмина.
Тешко, као на мозак у јецању падала је киша
и свуда је владала туга и тмина.

„Заслуге” за овако лоше познавање наше најновије историје, наравно, припадају одраслима, јер су често и веома дуго нашу децу учили они који су уместо радозналости, талента, вредноће и поштења имали само формална покрића и тзв. политичку подобност, што је у практичном животу значило послушност. Поред овог, ми смо, поред радних обавеза у циљу обнове и изградње у рату порушених и уништених добара, често били заробљеници прегломазне администрације и свакодневних састанчења, на којима се није разматрала права проблематика и доносиле одговарајуће пословне или политичке одлуке. Пошто

су ти састанци били места на којима су сејане илузије о нашим, назови успесима и непогрешивости наше политике, што је код људи стварало утисак да се помоћу еуфорије, послушности и са мало рада може богато живети.

Све то и много других разлога о којима овде није било речи довели су до свеопште трагедије у којој се сви заједно налазимо и из које нећемо моћи изаћи све док се потпуно не упознамо са истином и чињеницама које су нас довеле до ових скоро непремостивих тешкоћа, беде и незнања. И што је још важније, треба да одмах престанемо са лажима и да се сви окренемо својим пословима, јер све док не напустимо двојни морал и докле год будемо једно мислили, друго говорили, а треће радили, неће бити среће, нити нашег спасења. Јер, морално право на универзалност можемо стећи само ако ништа што је истинито не кријемо и не прећуткујемо.

Ништа се велико и лепо није изградило на неистинама.

У светлости Васкрсења

Писање забелешки и сведочења о страдању Срба за време окупације у току Другог светског рата почео сам по наговору своје деце, која су рођена десет година после Другог светског рата. Желели су да сазнају праву истину, како су и зашто страдали моји родитељи, сестре и браћа и скоро цела моја породица.

Зашто су и како су остали без баке и деде и без њихових дивних прича? Зашто су остали без загрљаја и нежности њихових тетака и стричева, сестрића и братића, ујака и ујни? И зашто су сви они побијени у једном дану 7. фебруара 1942. године од стране Павелићевих усташа? Зашто су том приликом од стране савремених инквизитора усташке солдатеске побијене све породице православне вере у селима Дракулићу, Шарговцу и Мотикама, у непосредној близини Бања Луке.

У том масакру побијено је 2.267 мушкараца и жена, а међу њима и 551 дете. Само у мојој породици страдало је 49 чланова, од којих двадесет четворо деце, старости од једног месеца до десет година.

Овом послу сам приступио и у жељи да своју породицу и своје вршњаке и земљаке задржим што дуже у сећању и непрекидном памћењу и да им се тако одужим и захвалим за своје најлепше дане, проведене са њима за време детињства и дечаштва, које је нагло прекинуто

1941. године доласком усташких нациста на чело новоформиране Независне Државе Хрватске под покровитељством Немачке.

Рано прекинута срећа, како моја, тако и мојих вршњака из клупа основне школе, завршила се најтрагичнијом смрћу целокупног православног света у тим селима.

Мени је и тада и сада највише жао моје породице, а затим и мојих школских другова из основне школе у селу Шарговцу, коју сам ја похађао до 1934. године. У њу су упале избезумљене усташе и из ње истерале сву децу православне вере у двориште и на лицу места их на најсвирепији начин поклали.

Може се замислити колика је била моја жалост и туга када су усташе, излуделе од мржње, побиле педесет троје дечака и девојчица, мојих рођака и најближих комшија, међу којима и девојчицу мога брата од стрица Ђуре. Да преживим и издржим све те тако велике и ужасне несреће највише су ми помогли савети и учења моје покојне мајке да о ружним стварима и догађајима што мање размишљамо. Говорила нам је да о злу и несрећним и трагичним догађајима не треба превише мислити, а камоли о њима превише говорити.

Мислећи о ружним и несрећним стварима трујемо своју душу, мисли и осећања и под таквим оптерећењима психе тешко да икада можемо бити срећни и весели, нити се можемо избавити на светлост и лепоту дана. Да идемо у правцу светлости и надања да ће доћи бољи и срећнији дани учила нас је наша мати, а учи нас и наша хришћанска православна вера, када нам саветује:

„Да никада ништа не чинимо другом, што не бисмо желели да се нама деси. Да праштамо да би и нама од Бога било опроштено. Јер, за људске је грехе надлежан једино суд свевршњег сведржитеља и Творца нашега.”

Из свих наведених разлога, желим да се забелешке и искази наведени у овој спомен-књизи схвате као најлепши споменик мојој мајци, браћи и сестрама, рођацима и свим мојим вршњацима и комшијама, који су на најстравичнији начин побијени. Побијени су као непријатељи Павелићеве Независне Државе Хрватске, а ја се питам, а и садашње читаоце питам, какав су непријатељ могла бити деца у колевци и деца од једне до десет година старости?

Пре би се могло рећи да су то починили безумни и ментално и умом оболели људи, односно звери у људском лику. То су могли да почине само људи пуни мржње и пакости и са најнижим осећањима освете.

Уместо неподигнутог споменика нека нас на њих и на њихове прерано уништене животе подсећа песма, коју је написао мој нераздвојни пријатељ Миро Дракулић и чије прве строфе гласе:

Мирно спавајте, моји најмилији

Мирно спавајте најмилији моји,
без надгробног споменика, биљега и крста на њему,
када сте рођени и када сте насилним путем лишени живота ваших,
као вашег праосновног права на живот дивни,
безазлени, пун вере и спокоја.

Нека вас ветар, који ћарлија по предивним
дракулићким пропланцима милује, уместо нас
случајно преживелих,
и нека вас бели покров снега, уместо нас, греје и грли.

На крају, желим да све моје драге рођаке, земљаке и пријатеље широм наше земље и света замолим да произвољним тумачењима и неоснованим претпоставкама не изазову било каква негативна осећања, осећања освете или мржње. Јер, смисао свих ових забелешки није да се било коме светим, већ да на основу историјских чињеница и сопственог искуства никада не дозволимо да се нашем српском народу, па и ма којем другом народу који живе на овим просторима у миру и слози, оваква страдања никада не понове.

Ови описи и чињенице имају циљ да сачувамо успомену на светле ликове наших паћеника и мученика, да их сачувамо у својим најлепшим мислима и осећањима.

ТРАГЕДИЈА МОЈЕ ПОРОДИЦЕ

Има више фактора који су ми помогли да поднесем губитак своје породице, својих вршњака и суграђана, које су усташе побиле за време покоља српског становништва 7. фебруара 1942. године.

Прво што ми је помогло да поднесем тако велики губитак свих мојих најмилијих, била је моја младост. У то време имао сам 16 година.

Друго је била моја удаљеност од места несреће, и непоузданост информација које су до мене тада долазиле. Од неких људи, који су успели да избегну тај ужасни покољ чуо сам да је у тим усташким злочинима страдао само један део моје породице и рођака, а да је други део спасен уз помоћ велепоседника **Хакије Бешлагића** и индустријалца **Марка Липовца**, угледних грађанина муслиманске и хрватске националности; који су се залагали код усташких власти да се не врше убиства невиног света само зато што припадају другој вери и нацији. Ове непоуздане информације, које ја нисам ни на који начин могао да проверим све до завршетка рата, као и моја нереална нада да се тако нешто, готово незамисливо, није могло десити мојој тако бројној породици, спасиле су ме да не свиснем од жалости за породицом, рођацима и великим бројем мојих вршњака и комшија.

Праву и потпуну истину о покољу своје породице и земљака ја сам сазнао тек у јулу 1945. године. Тада сам, од свог команданта Душана Опачића добио допуст у трајању од 10 дана да обиђем породицу и да онима који су побијени подигнем споменик и одржим опело према традицији наших предака. Тек када сам стигао у своје родно место, које сам напустио у јулу 1941. године, сазнао сам целу истину о овом несхватљивом злочину огромних размера. Са железничке станице у Бања Луци, са великом зебњом у срцу стигао сам у село Дракулић.

Пред кућом у којој сам провео најлепше дане свог детињства запазио сам да нема прозорских стакала, и да су врата отворена као када

укућани очекују неког милог и ретког госта. Охрабрен превеликом надом да ћу у кући затећи своју мајку, или било кога од браће и сестара, ја сам кренуо унутра. Прешавши кућни праг, угледао сам на средини собе трагове велике локве крви и са том сликом у очима пао у несвест.

Моја кума **Мара Столић**, пролазећи путем крај наше куће, случајно је погледала кроз отворен прозор и видела да на поду лежи војник.

Уплашена, позвала је у помоћ наше најближе комшије, које су ме пробудиле из овог „изненадног сна”. Када сам се мало окрепио, они су ме одвели њиховој кући и тада ме упознали са свим детаљима убиства моје породице, рођака, пријатеља и кумова, као и свих наших комшија. После ових тужних исповести, мени је поново позлило, па су ме одвели у бањалучку болницу. У болници сам остао 6–7 дана. Приликом отпуста из болнице, лекари су ми рекли да је најбоље да се вратим у своју војну јединицу и да покушам да што мање размишљам о тим трагичним догађајима те да су време и даљина за мене најбољи лек. После изласка из болнице, пошто се приближавао крај мог допуста, ја сам отишао на железничку станицу да купим возну карту за Госпић, где се тада налазила моја војна јединица.

Успут сам срео усташког водича **Ивицу Голуба**, који је био присутан приликом покоља моје породице и осталих мојих земљака, и који ми је поновио причу моје куме о убиствима чланова моје породице. Рекао ми је да је он био присиљен од стране усташких бојовника да показује куће српских породица. Молио ме је да му опростим, јер је, наводно, и њему било жао моје породице, пошто смо као комшије увек живели у добрим односима.

На сам дан поласка у Госпић, срео сам **Марка Богојевића**, који ми је испричао да је пре неколико дана срео, у официрској униформи, **Хасана Делића**, који је све до 1944. године био у усташама и једно време, био руководилац дела чувеног логора у Јасеновцу. Он ми је том приликом причао да су Бањалучани дане „ослобођења” дочекали са великим разочарењем, па и гађењем, јер су у редовима партизанске војске видели добар део својих комшија, који су све до коначног ослобођења Бања Луке 1945. године били у усташким јединицама.

Пошто је и Марку, као и мени, страдао велики број чланова породице, ми смо Делића пријавили органима нове власти. После неколико дана, мог комшију Марка ухапсила је ОЗН-а са образложењем да је сарађивао са четницима крајишког војводе **Вранишевића**.

Од мојих рођака сам касније сазнао да су се Хасан Делић и још неки официри ОЗН-е распитивали и за мене, одакле сам дошао? Шта сам у свом родном месту тражио? Где сам за време рата боравио? С ким са се за време допуста дружио и где се сада и у којој војној јединици налазим? Пошто сам ја већ сутрадан отпутовао у Госпић, нису ми могли ништа, али су јавили ОЗН-и моје војне јединице у Госпићу да сам се, наводно, за време допуста некоректно понашао према неким официрима ОЗН-е, као и да су ме виђали у друштву „сарадника четника”. За њих су четници били сви грађани који нису били у партизанима. Марко Богојевић је, због ове наше заједничке пријаве, касније оптужен за сарадњу са четницима за време рата и осуђен је од бањалучког Суда на казну затвора од 5 година и губитак грађанских права на 3 године. Мој комшија Марко до данашњег дана није помилован, нити је могао да докаже да није сарађивао са четницима, јер их није интересовала истина и чињенице. Ја сам, због пријаве Делића да је био у усташама, од стране војне ОЗН-е био саслушаван и испитиван: с ким сам се за време допуста у Бања Луци дружио? Шта сам радио и како сам се према официрима ОЗН-е понашао? Када сам им испричао да сам се од туге за мојом породицом, коју су усташе скоро целу за време рата побиле, највећи део допуста провео у болници и показао лекарски налаз, они су ме оставили на миру. **Стевчић Пера**, официр клуба II бригаде VI личке дивизије, причао ми је да сам до демобилизације 1946. године био под сталном присмотром официра ОЗН-е и њихових доушника. Скренуо ми је пажњу да се припазим када одем у место сталног боравка, пошто су они све податке уносили у досије „потенцијалних непријатеља”, па постоји могућност да их унесу и у моју биографију, коју војном поштом достављају месним органима за све демобилисане војнике. Поменути официр ОЗН-е Хасан Делић, који је био у усташама све до краја 1943. године, побегао је у иностранство 1946. године и том приликом убио једног нашег граничара. Касније се прикључио усташком кругу у иностранству и учествовао у многобројним акцијама против Југославије и наших грађана.

Велики број усташа је при крају рата прешао у партизанае, те су прикрили своје злочине над српским народом и никада нису одговорали пред законом за почињени геноцид.

Прикривању и умањивању усташких злочина над српским народом допринели су и органи нове победничке власти својим неприхватљивим

схватањем да је сваки разговор о усташким злочинима непријатељски акт уперен против „револуционарне” комунистичке власти и „братства и јединства” наших народа и народности.

На тако трошним темељима није се могла градити држава братства и јединства, али је било основе да се обнови држава са заједничким интересима свих њених народа. Поред већ наведених неповољних околности, у Херцеговини је био испољен један посебан вид терора, који су на својој кожи посебно осетиле српске избеглице приликом повратка из Србије, где су се биле склониле пред усташким терором.

Уместо комшијског и братског загрљаја приликом повратка у своје привремено напуштене домове, њих су наша „браћа” испитивала: где су били, шта су радили и зашто су се сада поново вратили, када је Србија њихова права домовина. Поред испитивања од стране комшија, повратнике из Србије сачекивали су и испитивали и органи ОЗН-е, пошто су они све избеглице који су се враћали својим кућама, а који нису били укључени у партизански покрет сматрали четницима. Иако се зна да је партизански покрет у Србији био веома слаб све до септембра 1944. године и доласка Црвене армије на територију Југославије, њима је ова теза, да се српске избеглице односно повратници из Србије прогласе четничким елементима, одговарала из више разлога, а у првом реду из економских, да би наследили куће и имања Срба које су усташе насилно протерале у Србију. И друго, да би обезбедили повољну националну структуру, коју су према њиховом аутистичном – болесном схватању угрожавали повратници из Србије. Због овакве једностране, нехумане, немилосрдне и веома перфидне политике око 200.000 избеглица, од укупног броја који се процењује на око 400.000, никада се није више вратило на своја вековна огњишта.

Један број оних који су се вратили, поново су, са увећаним бројем својих рођака и пријатеља, напустили своје домове и отишли у Србију и Војводину, под видом колонизације. У највећем броју случајева, напуштање својих имања од стране српског становништва било је узроковано терором, сталним чаркама и претњама. Велики „транспорт” и сеобу српског становништва овог пута није водио патријарх српски Арсеније Чарнојевић, већ рука моћника партијског једноумља, почевши од најмоћнијег врха у Федерацији, па до републичких и општинских властодржаца и феудалних или полуфеудалних самовољника.

Из разлога које сам овде само делимично описао и ја сам један од оних 200.000, који се нису после рата вратили у своје домове, на очинска

и прадедовска огњишта, већ сам се са болом у души трајно растао са својим завичајем, где сам провео најлепше дане свога детињства и један део свога дечаштва.

Своју младост, за време окупације, провео сам у Ваљеву и остао у животу захваљујући племенитости и доброти мојих школских другова и њихових родитеља, који су ме пазили, хранили и бранили као своје најрођеније. Изузетно велику помоћ у тим, најтежим тренуцима живота мени су несегично, са храбрим пожртвовањем пружили: **Стака Марковић**, професорка Трговачке академије, њен брат **Драган**, **Драгољуб Милинковић**, **Стефан Живковић** и његов брат **Аца**, **Миладин Кораћ**, **Нада Милосављевић**, **Радмила Адамовић**, **Љубица Живадиновић**, **Љубица** и **Негослава Тадић** и све остале моје школске другарица из IVб разреда Трговачке академије.

Ни све најлепше речи света нису довољне да бих описао своју захвалност и захвалност мојих вршњака који су се као и ја налазили у Србији, претежно у Шумадији, јер да није било, тих дивних и племенитих српских домаћина и њихове деце, наших школских другова и спаситеља, највећи део нас прогнаника не би ни преживео те избеглицке дане у Србији, која је и сама била окупирана и трпела пљачку и терор окупацијских власти – Немачке.

У знак захвалности за све што су учинили грађани Ваљева и целе Србије за нас избеглице, све наше најлепше мисли и осећања, као и осећања наших потомака биће посвећена њима и њиховим наследницима.

МОЈИМ СПАСИОЦИМА – ГОСТОПРИМЉИВИМ ВАЉЕВЦИМА

Највећу заслугу што сам остао у животу након мога протеривања од стране усташких власти Независне Државе Хрватске и мога размештаја од стране Комесаријата за избеглице у Ваљеву, имају грађани Србије, посебно грађани Ваљева. Гостољубиви Ваљевци примили су веома велики број избеглица из Босне и Херцеговине, Славоније, Словеније и Војводине, међу којима и мене и мога брата Јову и снају Бебу.

Њихову добродошлицу и спремност да нас приме у своје домове и да са нама деле све што имају, никада нећу заборавити. Наши домаћини нису правили никакве разлике међу нама, без обзира на то из којих смо крајева и које смо вере и нације.

Они су са нама делили не само храну, већ и све друге ствари неопходне за живот, иако су и сами оскудевали са животним намирницама, услед реквизиције хране од стране немачке окупаторске војске.

Никада нећу заборавити све те наше добротворе, а посебно ћу се са најдубљом захвалношћу доживотно сећати дивних и племенитих ликова ваљевских породица: **Живковић, Кораћ, Тадић, Марковић, Стефановић, Адамовић, Ђорђевић, Михајловић, Живадиновић** и многих других: њихових мајки и очева, синова и кћери и њихове деце, које сам волео као рођену браћу и сестре, јер су за мене то у стварности и били.

Они су за мене били још и више, што ја нисам у стању да сликовито опишем, јер све што сам услед терора усташа изгубио и све што су ми ови зликовци уништили, једним добрим делом су ми надокнадили ови дивни домаћини града Ваљева, својом очинском бригом и пажњом, и исказаном љубављу на сваком кораку, у свим, па и најтежим ситуацијама.

Све што су нам давали чинили су несебично, а и са осећањем правог пријатељства. Кад год сам се нашао у било каквим тешкоћама, ту су се одмах нашли да ми притекну у помоћ моји школски другови:

Аца, Стефан, Шута, Љубица, Радмила, Вукосава, Вера, Милосава и многи други, који су заслужили да их се и сада након, 50 година, сваки дан по неколико пута сетим.

Ову потребу носим у себи непромењеним интензитетом преко пет деценија.

Она је знак захвалности за њихову дивну и неописиву доброту и показану пажњу, како за време мог боравка у избеглиштву, тако и за време мог послератног боравка у њиховом прелепом граду, украшеном њиховим најлепшим девојкама и момцима и уопште лепим и скромним светом увек спремним да сваком изађу у сусрет колико год могу и колико год треба.

Када су од мене сазнали за трагедију моје породице и земљака, они су сви стали на моју страну, као и за време окупације, и пригрлили ме као свог најрођенијег, као суграђанина и цењеног и драгог пријатеља.

Да би им захвалио и колико толико одужио за пажњу, помоћ и доброту, ја сам неколико страница ове књиге посветио њима и времену проведеном са њима за време тешких дана окупације и неколико првих послератних година, са циљем да ове честите домаћине и моје школске другове што дуже сачувам у сећању и најлепшим мислима и осећањима. Желим да их „овековечим” и сачувам од пролазности и заборава.

Када сада погледам уназад могу да закључим да сам и поред тешких и чемерних дана у животу имао среће.

За срећу могу да захвалим Господу Богу нашем, који је својом надземаљском силом учинио чуда и увек ме својом надљудском добротом спасавао, тако што ме је увек окруживао правим, добрим и племенитим људима, који су ме увек бодрили да не клонем духом и да не поклекнем пред тешкоћама, јер „човек може” – говорили су ми – „да савлада и највеће тешкоће ако се њих не уплаши и ако им се унапред не преда.”

Они су били моји саветници и васпитачи и замењивали су моје родитеље.

У знак моје велике захвалности, као и свих избеглица који су са мном провели избегличке дане у Ваљеву, обраћам се свим грађанима Ваљева, посебно напред наведеним породицама и мојим школским друговима, као нашим добротворима, заштитницима, хранитељима и бранитељима, који су нас без икакве накнаде примили у своје домове, школовали, пазили и штитили као своју најрођенију децу.

Ми ћемо вас се увек радо сећати и носити у души и срцу, као нешто што је најлепше у животу правих људи. Поред нас, ту захвалност осећаће и наша деца, а чврсто верујем, и наши унуци, јер се сва велика и племенита дела морају чувати и на поколења преносити као највеће духовне и људске вредности.

Како бих могао да се не сетим ових дивних ваљевских домаћина, који су мене и све избеглице, међу којима је највише било нас, Срба из Босне и Херцеговине, а затим нешто мање је било Срба из Војводине и Словенаца из Словеније, који су нас дочекали на ваљевској жељезничкој станици са плех музиком и песмом, а затим нас одвели у своје докове и угостили као своје најмилије госте. Ни све речи света не би ми биле довољне да опишем пажњу, радост и доброту ових ваљевских домаћина и њихове деце, мојих вршњака и касније и школских другова, коју су они у нашим најтежим и најтужнијим тренуцима, посветили нама. У знак моје неизмерне захвалности, поклањам им ову своју књигу сећања на трагедију моје породице и једног веома великог дела српског народа, који је живео на територији Независне Државе Хрватске и Босне, коју је Хитлер доделио Павелићу и која је за време другог светског рата била у саставу Независне Државе Хрватске.

Чувајући и посвећујући сва своја осећања овим нашим мученицима, истовремено у своје име и у име свих избеглица, дугујем неизмерно захвалност свим мојим драгим Ваљевцима, а у првом реду мојим школским друговима и вршњацима.

На исти начин, захваљујем и мојим драгим пријатељима из Војводине, који су ме својом добротом освојили и учинили да останем са њима скоро пола века и да тако, стицајем историјских околности, Војводина постане мој други завичај, који волим и грлим истом снагом и истим мислима и осећањима, као и моје насеље Дракулић и лепо град Бања Луку.

СМРТ МОЈЕ МАЈКЕ И НАЈМЛАЂЕ СЕСТРЕ

Када су усташе, предвођене сатником усташке бојне **Јосипом Мошковим** и фратром **Мирославом Филиповићем** из самостана **Петрићевац** крај Бања Луке, дошле у село Дракулић и отпочеле сакупљање српског становништва ради његове лакше ликвидације и уништења, моја покојна мајка, наслутивши намеру усташа, покушала је да, са мојом сестрицом Милом, на споредан излаз побегне у оближњи шумарак и тако избегне прерану смрт коју су им усташе биле намениле.

Када су усташе приметиле да се моја мајка, заједно са својом и нашом миљеницом, удаљује од зграде у којој је било предвиђено њихово заједничко уништење, они су их насилно зауставили. Мајку су одмах ударили секиром по глави. Од оштрице и ударца секиром моја мајка је пала у снег обливена крвљу. Када је то видела моја сестрица, дете од свега седам година, пала је на њу и почела да је кроз плач зове и вуче са намером да је подигне, како би заједно наставиле бекство, несвесна смртне опасности којој су биле изложене, као и да је мајка у ропцу и да се последњим трептајима свог бића бори за живот.

Немајући самилост ни према њој, незаштићеном детету, усташе су је са безграничном мржњом убиле, ударајући је секиром по врату и глави. Тако су их заједно оставиле да се смрзавају у великим наносима снега (тих зимских дана се температура кретала између 20 и 30 степени испод нуле).

Пошто су сви становници села тог истог дана били поклани и поубијани, њих није имао ко да сахрани.

Усташе су биле заузете важнијим пословима: пљачком новца и драгоцености, покућства и намештаја, стоке и жита, власништва покланог света.

Једина, сачувана фотографија моје сестре Милеве – Миле

Због тога је скупљање њихових усмрћених тела извршено тек након 3–4 дана. Тадашње власти су мобилисале затворенике српске, јеврејске и ромске националности из затвора Црна кућа да их скупе и покопају. До доласка затвореника, тела ових наших мученика растргана и унакажена разносили су сеоски пси по брежуљцима и пољанама села. Убиством моје породице, а затим убиством целокупног православног становништва у овим селима, усташе су лишиле живота сву невину децу, жене и мушкарце, само зато што су били српске националности и хришћанске-православне вероисповести.

На овај начин усташе су, опијене ратном славом својих савезника Немачке и Италије, починиле геноцид масовног уништења српског, јеврејског и ромског становништва, што је кажњиво и по међународном праву.

Али, на жалост, они за почињене злочине нису одговарали, нити су политичке вође, које су де факто управљале послератном Југославијом, нашле за потребно да јавно признају злочине које су њихови сународници – хрватске усташе, починили над невиним српским, јеврејским и ромским становништвом у НДХ за време четворогодишње

владавине. Само у мојој породици усташе су убиле двадесет четворо деце, од једног месеца па до тринаест година старости, док су у мом родном селу убиле 294-творо деце, у селу Шарговац 50-торо деце, у селу Мотике 207-оро деце, у селима: Ивањска 27, Драгочај 1, Пискавице 50 и Радовска троје.

Ако ово није геноцид масовног невиног народа који је мирно обрађивао своја поља и није учествовао ни у каквим борбеним формацијама, онда усташки фашисти не знају шта значи реч геноцид, нити се сраме, нити се стиде.

Убијање невиних, болесних, старих људи и малолетне деце, па чак и деце у пеленама, а све то правдати ратним циљевима и околностима, заиста се мора сврстати у ред највећег примитивизма, дрскости и неморала.

ЈОШ ЈЕДНО СВЕДОЧЕЊЕ О УСТАШКОМ ПОКОЉУ СРБА У СЕЛИМА КОД БАЊА ЛУКЕ

Према запису учитељице **Милке Хаџистевић**, усташе су 7. и 8. фебруара 1942. године, у руднику Раковац у селима Дракулић, Мотике и Шарговац, извршиле стравичан злочин уништења целокупног српског становништва из ових села.

У овим зверским злочинима страдало је 2.267 мушкараца, жена и деце.

Али, да ли се можемо задовољити објављивањем само ових бројки, на које су многи већ оуглали? Бројке, које бранитељи усташтва безобзирно минимизирају, успркос непобитним документима, и усташким хвалисањима да су они за време четворогодишње владавине масакрирали више Срба него Турци за свих 500 година своје владавине. То су бројке иза којих се не виде патње и муке масакрираних људи.

„Тог дана је наша кума дуго ишчекивала да се појави неко од кумове деце из породице Гламочанин, који су им годинама доносила млеко из Дракулића.

А тада је градом прострујала страшна вест: у Дракулићу, Шарговцу и Мотикама побијене су све српске породице.

Ни деца у колевци нису поштеђена.

Масакрирање и покољ мушкараца, жена и деце, у опкољеном и дубоким снегом завејаном селу, извршено је искључиво хладним оружјем: ножевима, секирама и крамповима, да се у граду не би правила узбуна која би жртве прерано узбунила. Ко је пружио и најмањи отпор, доживљавао би додатна мучења. Само у кућама велике задружне породице Гламочанин усташе су побиле, поред одраслих чланова породице, и двадесет четворо деце.”

Према речима **Андрије** и **Ивице Голуба** из села Шарговац, који су били усташки водичи, покољ је започео у кући мог брата од стрица, **Ђуре Гламочанина**. Прва жртва, уз демонски ритуал, фратра Мирослава Филиповића, капелана из самостана Петрићевац, била је најмлађа Ђурина девојчица.

Овај сатана у свештеничкој одећи овако се обратио својој братији:

„Усташе, ово ја чиним у име Бога, покрштавам ове изроде и ви следите мој пут! Ја први примам сав гријех на своју душу, а вас ћу исповједити и ријешити свих гријехова!”

Шта се све збивало у душама престрављених, немоћних жртава док је црни фратар изговарао ону чудовишну „опроштајницу грехова”? Како им је било да гледају и слушају све то, што се пред њима и са њима непојмљиво и неописиво збивало? Стравично севање ножева, секира и ћускија и липтање крви из пререзаних гркљана деце, браће, сестара, мајки, очева, бака и дека!

Витлање крампова и маљева, прасак лобања, дробљење костију најдражих! Преклињања, јауци, призивање у помоћ Бога, мајки, деце, унучади, самртнички крици и ропец умирућих невиних жртава. Ко је био прва, друга, 24-та, 551-ва или 2.267-ма – последња жртва, која се највише наслушала и нагледала ужасних слика овог покоља, плача, суза, јаука и деце и патњи мајки за својом изгубљеном децом?

Са каквом су сликом света последњи пут заклопила своје очи поклана деца растајући се од својих немоћних и искрвављених мајки, очева, браће и сестара, од живота?

Колико је родитељских обавеза према овој деци било само у једном дану, а колико је тек било љубави, брига и труда уткано у одгој двадесет четворо поклане деце породице Гламочанин и пет стотина педесет једног детета осталих српских породица у селима Дракулић, Мотике и Шарговац?

А усташама загребачке сатније, под заповедништвом натпоручника Јосипа Мишлова, било је довољно 24 сата да их све заједно – са световима њихових маштања, снова у срцу и души – претворе у безживотна крвава тела.

ИЗВЕШТАЈ ВЕЛИКОГ УСТАШКОГ ЖУПАНА АЛЕМАНА

Према документима који су сачињени у време Независне Државе Хрватске (срећом сачувани да сведоче) 7. фебруара 1942. године усташка сатнија, такозвана Друга поглавничкова телесна бојна, дошла је у рудник Раковац код Бања Луке око четири сата ујутру и сачекала рударе из треће смене. Тада су сви рудари православне вере, после везивања руку „одострага на леђа, одмах у непосредној близини рудника, убијени ударцима крампова”.

То стоји у извештају **великог жупана Алемана** повереништву УНС-е (Усташка надзорна служба) у Бања Луци, у којем се каже да су усташе по извршеном убиству 73 рудара из рудника Раковац наставили клање становника православне вере у селу Дракулић крај Бања Луке.

Прикупљали су све становнике и сву децу. После извршеног сакупљања на утврђеним одредиштима, усташе су почеле свој крвави пир, убијајући у првом реду децу, а затим и њихове мајке и очеве, браћу и сестре и све редом, немајући милости ни према деци у бешикама.

Том приликом усташе су крамповима и секирама у селу Дракулић усмртиле 1.350 Срба.

Убијање је настављено и у селу Шарговац, где су убијене 202 особе, претежно деца, жене, стари и болесни људи.

При повратку у град, усташе су у селу Мотике поклале око 715 особа.

Укупан број жртава у извршеном покољу износио је 2.267 људи, каже се, у извештају жупника Алемана, из тадашње Жупе Сане и Луке у Бања Луци.

То потврђују и касније откривени усташки, немачки и италијански документи, као и сведочења преживелих грађана.

Препис:

ИЗВЕШТАЈ ВЕЛИКОГ УСТАШКОГ ЖУПАНА
АЛЕМАНА

Препис радиограма:

РАДИОГРАМ

отпремљен 11. вељаче 1942 г.

ЗАПОВЈЕДНИШТВУ УСТАШКЕ НАДЗОРНЕ СЛУЖБЕ

на руке госп. Еугена Кватерника

ЗАГРЕБ

У вези В. Т. од 9 овог извјештавам Једна сатнија усташке бојне под заповједништвом надпоручника Јосипа Мишлова у пратњи жупника фра. Вјекослава Филиповића дана 7 вељаче у 4 сата ујутро запосјела рудник Раковац и поубијала крампом 37 радника гркоисточњака. Уставила са убијањем крампом и сјекиром гркоисточњака мушкараца жена и дјеце у селима Мотике гдје је убијено око 715 Дракулић и Шарговац гдје је убијено око 1500 особа. Убијање је завршено истога дана око 14 сати. Одтада па све до данас Усташе превозе храну стоку и покућство из кућа побијених у своја складишта.

Опширан извјештај слиједи. Велики жупан пуковник Алеманн.

Горњи извјештај точан. Опширни извештај Великом жупану сто-
жерника и овог Повјереништва долази куриром. УНС Бања Лука

САДРЖАЈ ДЕПЕШЕ НЕМАЧКОГ КОМАНДАНТА У СРБИЈИ

За време истраживања ратних злочина и злочина геноцида над невиним српским становништвом, дошао сам преко једног познатог историчара из Војводине до оригиналне депеше немачког команданта коју је он послао Врховној команди Немачке у Берлину.

У депеши се инсистира да немачка Врховна команда, преко свог министра иностраних послова, захтева код Павелића, поглавника Независне Државе Хрватске, да се прекине убијање српског становништва у Јасеновцу и свим осталим местима уз Саву и бацање убијених или полуживих лешева у Саву, јер је водостај реке низак, па ће лешеви зауставити пловидбу, а са првим пролетњим данима непрегледан број лешева може изазвати појаву епидемије, што се неће моћи зауставити ако усташе наставе са таквим интензитетом убистава невиног и небо-риличног становништва.

[...] У децембру 1941 из Загреба је у Бања Луку дошло 3500 усташа из такозване Павелићеве телесне гарде.

8. фебруара 1942 једна група ових усташа под вођством једног фрањевца из самостана Петричевац, дошла је у српско село Раковица–Рудник поред Бања Луке. У овом селу су у рудницама радили Срби, муслимани и католици. Српски радници су у руднику на лицу места на мртво затучени пијуцима. Било је 30–40 Срба. Након овог убиства, исте усташе су отишле у село Дракулићи, где су се налазиле породице убијених рудара. Овде су у низу убијани жене и деца – било их је 1500. Само се једна жена са своје петоро деце некако спасила, али је касније ова жена полудела.

9. фебруара, усташе су у селима Мотике, Павловац и Ханколи и даље убијале, тако да се број Срба убијених за 2 дана попео на 2700.

Архив Војводине, Ф. 562, 3.1.1.2, 117–118. (препис дела документа)

Овај документ довољно речито говори о усташкој бездушности и о томе како су се Немци згражавали и од поглавника Павелића тражили да прекине убијање српског становништва пошто је, услед ниског водостаја Саве, отежана пловидба.

ПОКОЉ СРПСКЕ ДЕЦЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ У ШАРГОВЦУ

Када су усташки инквизитори поубијали рударе у руднику Раковац крај Бања Луке и целокупно становништво у селима Дракулић, Шарговац и Мотике, свратили су и у основну школу у Шарговцу да провере да ли се у школи налазе српска деца из оближњих села. Чим су упали у учионицу затражили су од учитељице да им покаже дневник и да прозове све ученике и ученице грко-источне (православне) вере.

Прозвану српску децу усташе су одвојиле у страну и пред престрашеним ученицима и учитељицом утврдили да их по броју има педесет и троје, а затим су кренули да ревносно изврше свој нељудски „посао”.

По захтеву предводника **капелана Вјекослава Филиповића Мајсторовића из самостана Петрићевац**, прва прозвана девојчица била је ћерка мога брата од стрица Ђуре Гламочанина. Овај зликовац у одећи свештеника подигао је Ђурину девојчицу на сто, ухватио је за косе, заврнуо јој врат и заклао као што месари кољу животиње. Када је извршио овај гнусни злочиначки чин, овај несрећни фратар обратио се усташама следећим речима:

„Усташе, покољите сву ову дјецу српског накота, то вам ја наређујем. Ја примам на себе ваше гријехе али ћу од Христа издејствовати опроштај ваших гријехова”.

Након овог злочина, учитељица је пала у несвест, па и њу усташе замало не убише, јер жали српски „накот и копилад”.

Од овог шока учитељица се није никада опоравила. Била је премештена у школу у Шипраге, под претњом да о овом догађају не сме ником причати, ако јој је живот мио. Међутим, када се завршио рат и усташка владавина, учитељица је о овом догађају испричала целу истину не само својим познаницима, већ и судским органима, приликом суђења фратру Вјекославу Филиповићу за почињене злочине.

Да усташе у целој Независној Хрватској више нису убиле ни једно једино дете, ни једну жену или мушкарца, ово би било довољно да макар морално буду осуђени за злочине геноцида; а да и не помињемо њихове злочине у свим селима и градовима Независне Државе Хрватске и окупираних крајева Босне и Херцеговине.³

³ Детаљније видети: V. Novak, *Magnum Crimen: pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb 1948, 547–563.

УБИСТВО БАЊАЛУЧКОГ ЕПИСКОПА ПЛАТОНА И ДВЕСТА ДЕВЕТНАЕСТ СВЕШТЕНИКА

У двор епископа **Платона Јовановића**, 5. маја 1941. године у три часа после поноћи упало је шест усташа под вођством усташког геноцидног злочинца **Целића** и полицијског агента **Томића**.

Епископа, болесног и изнемоглог одмах су одвели у усташки стојер, где је затекао ухапшеног проту **Душана Суботића** из Босанске Градишке.

Исте ноћи, одвели су их у правцу Котор Вароши и након мучења и злостављања убили и бацили у реку Врбању. Леш епископа Платона вода је избацила на обалу реке код места Кумсале код Бања Луке. Леш је касније пренет у државну болницу у Бања Луци, где га је препознао црквено-општински службеник **Љубо Миљевић**. Након лекарске констатације да је леш умртвљен пре десетак дана, власти су наредиле да се сахрани на војничком гробљу, ноћу и у тајности, што је обављено 24. маја 1941. године. Гроб је ископао и епископа сахранио тамошњи гробар **Раде Црногорац** и поставио крст без икаквог натписа. Мртво тело, поред црквеног службеника Љубе Миљевића, видели су и **др Драго Врањешевић** и **др Ђука Вукадинац**, лекари поменуте болнице. Они су на епископу Платону видели три ране на слепоочници и потиљку које су, према њиховом налазу, нанете ватреним оружјем.

Хамдија Афран, бивши председник у Бања Луци јавио је **Ристи Томићу**: „Подајте парастос епископу Платону и проти Суботићу, јер су њих убили усташе: **Целић**, **Мирко Ковачевић** и **Нино Цондрић**”. То је излануо један од учесника у убиству, Мирко Ковачевић, пред једним познатим и поштеним човеком „да су се на њима учили гађати из револвера”.

Кости мученика Платона, чувеног епископа и омиљеног у народу, ерудите и писца, сахрањене су у Саборној цркви и положене у крипту (*Православље* 15. јула 1973).

Убиства свештеника по епархијама

Поред епископа Платона, усташе су убиле и 219 свештеника, монаха и вероучитеља.

1. У Бањалучкој епархији убијено је 70 свештеника.
2. У Горњокарловачкој епархији убијено је 15 свештеника.
3. У Дабробосанској епархији убијено је 19 свештеника.
4. У Далматинској епархији убијено је 27 свештеника.
5. У Загребачкој епархији убијено је 11 свештеника.
6. У Зворничко-тузланској епархији убијено је 38 свештеника.
7. У Захумско-херцеговачкој епархији убијено је 30 свештеника.
8. У Пакрачкој епархији убијено је 9 свештеника.

Укупно је убијено 219 свештеника, 30 монаха и два вероучитеља.

Поред напред наведених епархија, у којима је убијено 219 свештеника, др **Милан Булајић**, аутор књиге о усташким злочинима утврдио је да је убијено још 222 свештеника и монаха, чија се имена налазе у књизи *Усташки злочини јеноцида и суђење Андрији Арђуковићу 1986. године* (Београд 1988, књ. 1, 304–347).

УСТАШКИ ЗЛОЧИНИ НАД ДЕЦОМ У ОПШТИНИ БАЊА ЛУКА

Прошло је већ пет деценија од геноцидних злочина које су усташе Независне Државе Хрватске извршиле над становништвом и децом у Бања Луци и околним селима.

Сећајући се усташких злочина који су извршени над невином српском децом и њиховим родитељима у периоду од 1941. до 1945. године, желим да наведем њихова имена и имена њихових родитеља, датуме њихових рођења и њихове неприродне смрти.

Јер, оно што није забележено може да избледи, па и да се заборави. Ову незараслу рану за губитком моје породице, мојих рођака и вршњака не смем препустити усменом казивању и памћењу.

У Бања Луци и селима која је окружују убијено је 660 дечака и девојчица. Просечна старост побијених дечака и девојчица износила је осам и по година. У извесном броју случајева, побијена су тек рођена деца, некрштена, од свега неколико дана или недеља живота. По националном саставу побијена деца су углавном била Срби, а у самој Бања Луци побијен је и један број деце Јевреја и Рома.

За децу српских села, која се налазе у непосредној близини Бања Луке, најкобнији дани били су 7. и 8. фебруар 1942. године. Тада су усташе у селима Дракулић, Мотике и Шарговац побиле 551 дете, њихове мајке и очеве, баке и деде и све остале чланове породице који су услед великих снежних наноса претежно били код куће.

У напред поменутих селима укупно је побијено 2.267 жена, старијих и болесних људи и деце. Ове стравичне податке могу да потврде сви преживели сведоци ових догађаја, а о овоме сведоче и извештаји усташких власти, које су они слали тадашњем Министарству унутрашњих послова у Загреб, јер су за време рата Бања Лука, па и цела Босна и Херцеговина, биле у саставу Независне Државе Хрватске.

СПИСАК ИМЕНА ПОБИЈЕНЕ ДЕЦЕ
У БАЊА ЛУЦИ И ОКОЛНИМ СЕЛИМА

Породична и лична имена жртава у Бања Луци
у периоду 1941–1944.

Презиме и име	Година рођења и смрти
1. Шобот Јове Добрила	1930–1942.
2. Станковић Јована Босиљка	1929–1942.
3. Розенраух Адолфа Сузана	1935–1942.
4. Продановић Стојана Јелена	1927–1942.
5. Петковић Стеве Милан	1935–1944.
6. Петковић Стеве Богдан	1933–1944.
7. Монтијас Самуела Кармела	1938–1941.
8. Милашиновић Душана Јово	1934–1944.
9. Милашиновић Душана Лазо	1936–1944.
10. Милашиновић Душана Мила	1941–1944.
11. Милашиновић Душана Душанка	1930–1944.
12. Милашиновић Душана Љубица	1932–1944.
13. Мишић Јована Станоје	1929–1942.
14. Леви Софије Дудо	1929–1941.
15. Којић Ратка Вера	1940–1942.
16. Којић Ратка Гордана	1941–1942.
17. Коњић Ђорђа Саво	1928–1944.
18. Зеленика Бошка Смиља	1933–1942.
19. Вујић Јована Душан	1928–1942.
20. Вучек Анте Љубица	1943–1944.
21. Вукић Љубомира Славко	1927–1944.
22. Бајагиловић Мује Мехо	1929–1944.
23. Бегановић Аје Екрем	1938–1941.
24. Бегановић Аје Ибро	1933–1941.
25. Бегановић Аје Ђулага	1931–1941.
26. Бегановић Аје Мехо	1934–1941.
27. Бегановић Аје Осим	1935–1941.
28. Бегановић Дервиша Хамида	1929–1941.

**Породична и лична имена поклане деце у селу Дракулић
крај Бања Луке, 7. фебруара 1942.**

Презиме и име	Година рођења
1. Амићић Николе Милан	1936.
2. Амићић Николе Миро	1937.
3. Амићић Николе Стево	1941.
4. Амићић Николе Анка	1933.
5. Амићић Николе Савка	1934.
6. Амићић Николе Бранка	1935.
7. Блажевић Јована Урош	1928.
8. Блажевић Јована Светозар	1931.
9. Блажевић Јована Цвијо	1938.
10. Блажевић Јована Милан	1933.
11. Блажевић Јована Миља	1935.
12. Бркић Луке Даница	1929.
13. Бркић Луке Јока	1937.
14. Бркић Луке Митар	1932.
15. Бркић Луке Стојан	1935.
16. Бркић Луке Душан	1940.
17. Бркић Тривуна Маринко	1929.
18. Бркић Тривуна Јованка	1939.
19. Брковић Ђорђа Милован	1933.
20. Брковић Ђорђа Петар	1935.
21. Брковић Ђорђа Рада	1937.
22. Брковић Ђорђа Љубица	1931.
23. Брковић Илије Пантелија	1930.
24. Брковић Илије Стево	1936.
25. Брковић Симе Младен	1936.
26. Брковић Симе Јово	1938.
27. Брковић Митра Мирко	1936.
28. Брковић Саве Бранко	1936.
29. Брковић Саве Васо	1934.
30. Брковић Илије Радојка	1932.
31. Брковић Илије Милојка	1934.
32. Брковић Илије Стевка	1938.
33. Брковић Симе Драгица	1940.

34. Брковић Митра Душанка 1932.
35. Брковић Митра Стоја 1940.
36. Брковић Саве Ђуја 1928.
37. Брковић Саве Мара 1930.
38. Брковић Саве Мира 1932.
39. Брковић Саве Босиљка 1938.
40. Вукобрат Јове Гордана 1941.
41. Вукобрат Јове Љубомир 1936.
42. Вукобрат Јове Милорад 1938.
43. Вукобрат Јове Марија 1934.
44. Вукобрат Ђуре Недељко 1927.
45. Гламочанин Виде Станка 1932.
46. Гламочанин Милана Милева 1934.
47. Гламочанин Драге, безимено (8. I) 1941.
48. Гламочанин Ђурђа Радојка 1931.
49. Гламочанин Ђурђа Гордана 1935.
50. Гламочанин Ђурђа Василија 1940.
51. Гламочанин Ђурђа Јована 1937.
52. Гламочанин Ђурђа Сава 1928.
53. Гламочанин Ђурђа Милан 1929.
54. Гламочанин Ђурђа Борислав 1933.
55. Гламочанин Ђурђа Станислав 1935.
56. Гламочанин Косте Остоја 1932.
57. Гламочанин Косте Слободан 1936.
58. Гламочанин Милоша Гојко 1938.
59. Гламочанин Уроша Владо 1940.
60. Гламочанин Стеве Алекса 1929.
61. Гламочанин Милоша Петар 1936.
62. Гламочанин Стеве Тодор 1927.
63. Гламочанин Стеве Анка 1930.
64. Гламочанин Стеве Ковиљка 1932.
65. Гламочанин Стеве Госпава 1935.
66. Гламочанин Уроша Петар 1938.
67. Гламочанин Милоша Радмила 1933.
68. Гламочанин Милоша Јелена 1935.
69. Гламочанин Милоша Зорка 1940.
70. Ђуричић Остоје Јела 1939.
71. Камбер Милоша Ђуро 1932.

72. Камбер Милоша Стево	1932.
73. Камбер Милоша Саво	1937.
74. Камбер Милоша Стеванија	1936.
75. Камбер Милоша Милица	1930.
76. Камбер Бошка Саво	1938.
77. Камбер Бошка Марко	1940.
78. Камбер Митра Синиша	1937.
79. Камбер Цвије Гојко	1932.
80. Камбер Митра Марко	1932.
81. Камбер Цвије Радојка	1930.
82. Камбер Цвије Анкица	1935.
83. Камбер Митра Љубица	1930.
84. Камбер Митра Даринка	1935.
85. Карановић Стевана Драго	1927.
86. Карановић Лазе Илија	1928.
87. Карановић Стевана Рајко	1929.
88. Карановић Стевана Драгољуб	1931.
89. Карановић Стевана Јово	1933.
90. Карановић Милана Рајко	1929.
91. Карановић Милана Душан	1933.
92. Карановић Милана Боро	1935.
93. Карановић Милана Рада	1931.
94. Карановић Милана Нада	1937.
95. Каталина Симе Јелена	1931.
96. Каталина Душана Мара	1927.
97. Каталина Душана Стамена	1929.
98. Каталина Душана Смиљка	1931.
99. Каталина Душана Дара	1933.
100. Каталина Симе Тихомир	1928.
101. Каталина Симе Светозар	1930.
102. Каталина Симе Богољуб	1933.
103. Каталина Симе Драгослав	1937.
104. Каталина Симе Јово	1941.
105. Кочић Ђуре Митар	1930.
106. Кочић Милана Јово	1927.
107. Кочић Ђуре Драгица	1928.
108. Кочић Ђуре Милица	1932.
109. Кочић Ђуре Босиљка	1934.

110. Кочић Ђуре Савка	1936.
111. Курузовић Душана Бранка	1937.
112. Курузовић Душана Радмила	1939.
113. Курузовић Душана Милан	1934.
114. Курузовић Душана Симеун	1932.
115. Курузовић Душана Рајко	1930.
116. Курузовић Николе Момир	1927.
117. Курузовић Николе Јованка	1929.
118. Курузовић Николе Драгица	1931.
119. Курузовић Петра Љубица	1928.
120. Курузовић Петра Вида	1929.
121. Курузовић Петра Јелена	1934.
122. Курузовић Петра Данка	1937.
123. Курузовић Петра Данило	1937.
124. Курузовић Милана Младен	1932.
125. Курузовић Милана Александар	1937.
126. Курузовић Милана Јованка	1928.
127. Курузовић Милана Радмила	1930.
128. Курузовић Рајка Бранко	1930.
129. Курузовић Рајка Љубан	1939.
130. Михајловић Митра Душан	1931.
131. Михајловић Митра Љубица	1939.
132. Митровић Тодора Милева	1937.
133. Митровић Цвије Анка	1935.
134. Митровић Митра Љубица	1934.
135. Митровић Цвије Никола	1936.
136. Митровић Тодора Милан	1933.
137. Митровић Тодора Саво	1934.
138. Митровић Тривуна Петар	1931.
139. Митровић Ђуре Крстан	1936.
140. Митровић Ђуре Драго	1938.
141. Митровић Душана Недељко	1938.
142. Митровић Душана Предраг	1940.
143. Митровић Ђуре Ненад	1940.
144. Митровић Тривуна Радојка	1927.
145. Митровић Тривуна Госпава	1929.
146. Митровић Вида Душан	1928.
147. Митровић Вида Велимир	1930.

148. Митровић Вида Петар	1932.
149. Митровић Вида Коста	1934.
150. Митровић Илије Бранко	1929.
151. Митровић Илије Милорад	1931.
152. Митровић Илије Јованка	1927.
153. Перић Илије Милица	1932.
154. Перић Илије Ђуро	1938.
155. Плавшић Петра Анђа	1929.
156. Перић Илије Милка	1928.
157. Пиљагић Стојана Невенка	1930.
158. Пиљагић Стојана Милисавка	1932.
159. Пиљагић Стојана Јовица	1928.
160. Пиљагић Стојана Стеван	1935.
161. Пиљагић Милоша Драгица	1928.
162. Пиљагић Милоша Душанка	1935.
163. Пиљагић Милоша Радојка	1937.
164. Пиљагић Миле Мира	1934.
165. Пиљагић Јакова Стојанка	1939.
166. Пиљагић Јелке Смиљана	1934.
167. Пиљагић Миле Милица	1930.
168. Пиљагић Томе Драгица	1940.
169. Пиљагић Томе Стоја	1938.
170. Пиљагић Милоша Милан	1930.
171. Пиљагић Милоша Милорад	1932.
172. Пиљагић Милоша Богдан	1940.
173. Пиљагић Митра Владо	1939.
174. Пиљагић Јакова Остоја	1935.
175. Пиљагић Душана Милутин	1932.
176. Пиљагић Јелке Дојчин	1937.
177. Пиљагић Миле Здравко	1928.
178. Пиљагић Миле Рајко	1932.
179. Пиљагић Миле Душан	1936.
180. Пиљагић Томе Стево	1939.
181. Пиљагић Томе Тихомир	1937.
182. Пиљагић Миле Драгољуб	1932.
183. Пиљагић Милоша Остоја	1938.
184. Пиљагић Милоша Мара	1940.
185. Пиљагић Јове Душан	1935.

186. Радиновић Петра Илија	1932.
187. Радиновић Петра Ђуро	1937.
188. Радиновић Петра Сава	1928.
189. Савановић Петра Мићо	1936.
190. Савановић Јована Томинко	1932.
191. Савановић Петра Стоја	1940.
192. Савановић Цвије Боса	1927.
193. Смиљанић Николе Љубица	1930.
194. Смиљанић Николе Илија	1928.
195. Смиљанић Младена Спасоје	1934.
196. Смиљанић Младена Стојан	1932.
197. Смиљанић Младена Милан	1930.
198. Смиљанић Младена Љубица	1927.
199. Смиљанић Станка Душанка	1928.
200. Смиљанић Остоје Рада	1935.
201. Смиљанић Остоје Надан	1933.
202. Станковић Милана Милосава	1928.
203. Станковић Милана Недељка	1933.
204. Станковић Милана Драгица	1940.
205. Станковић Раде Милева	1931.
206. Станковић Раде Љепосава	1937.
207. Станковић Раде безимена	1940.
208. Станковић Јове Стојанка	1938.
209. Станковић Јове Гордана	1940.
210. Станковић Јове Вукосава	1941.
211. Станковић Ратка безимена	1941.
212. Станковић Раде Стојан	1934.
213. Станковић Јове Остоја	1936.
214. Станковић Васе Душан	1927.
215. Станковић Луке Недељка	1927.
216. Станковић Луке Ковиљка	1929.
217. Станковић Луке Вида	1931.
218. Станковић Луке Мара	1934.
219. Станковић Луке Јованка	1936.
220. Станковић Луке Марија	1938.
221. Станковић Луке Добрила	1940.
222. Станковић Васе Душанка	1927.
223. Станковић Косте Мара	1927.

224. Станковић Косте Драгица	1934.
225. Станковић Косте Босиљка	1940.
226. Станковић Јове Мара	1937.
227. Станковић Петра Јока	1936.
228. Станковић Петра Милосавка	1939.
229. Станковић Петра Босиљка	1937.
230. Станковић Петра Милева	1940.
231. Станковић Косте Милан	1928.
232. Станковић Косте Драго	1930.
233. Станковић Косте Бранко	1932.
234. Станковић Јове Митар	1930.
235. Станковић Јове Добрислав	1932.
236. Станковић Јове Душан	1935.
237. Станковић Јове Живко	1939.
238. Станковић Петра Маринко	1937.
239. Станковић Милана Јово	1940.
240. Станковић Милана Бранко	1931.
241. Станковић Милана Васкрсија	1935.
242. Станковић Весе Радомир	1936.
243. Станковић Весе Љубомир	1938.
244. Станковић Весе Небојша	1940.
245. Станковић Милана Недељко	1927.
246. Станковић Милана Милосав	1928.
247. Станковић Станка Никола	1929.
248. Станковић Ристе Јован	1930.
249. Станковић Милана Петко	1932.
250. Станковић Милана Станко	1934.
251. Стијаковић Станка Мирко	1928.
252. Стијаковић Теодора Бранко	1930.
253. Стијаковић Теодора Радислав	1931.
254. Стијаковић Теодора Петар	1934.
255. Стијаковић Столе Предраг	1931.
256. Стијаковић Столе Петар	1933.
257. Стијаковић Ђурђа Славко	1930.
258. Стијаковић Ђурђа Душан	1933.
259. Стијаковић Теодора Драгица	1928.
260. Стијаковић Теодора Даринка	1932.
261. Стијаковић Теодора Душанка	1936.

262. Стијаковић Теодора Радмила	1939.
263. Стијаковић Столе Даринка	1928.
264. Стијаковић Столе Јованка	1936.
265. Стијаковић Столе Душанка	1939.
266. Стијаковић Ђурђа Зорка	1929.
267. Стијаковић Тодора Милена	1932.
268. Столић Ристе Душанка	1930.
269. Столић Ристе Стоја	1937.
270. Столић Пане Здравка	1934.
271. Столић Ђурђа Гордана	1941.
272. Столић Пане Милан	1928.
273. Столић Пане Миленко	1930.
274. Столић Пане Здравко	1932.
275. Столић Николе Спасоје	1927.
276. Столић Ристе Душан	1928.
277. Столић Ђурђа Мирко	1935.
278. Столић Ђурђа Угљеша	1938.
279. Тодориновић Миле Владимир	1929.
280. Тодориновић Миле Даринка	1934.
281. Тодориновић Миле Вукосава	1928.
282. Тодориновић Миле Владимир	1928.
283. Торбица Милоша Никола	1940.
284. Торбица Милоша Лука	1933.
285. Тунић Дамјана Перо	1936.
286. Тунић Дамјана безимена	1941.
287. Тунић Дамјана Милица	1938.
288. Чушић Ђуре Светко	1928.
289. Чушић Косте Милан	1934.
290. Чушић Косте Маринко	1935.
291. Чушић Косте Јелена	1927.
292. Чушић Косте Љубица	1929.
293. Чушић Илије Душанка	1938.
294. Чушић Илије Борислав	1928.

**Породична и лична имена поклане деце
у селу Шарговац крај Бања Луке, 7. фебруара 1942.**

Презиме и име	Година рођења
1. Милаковић Рајка Зорка	1936.
2. Милаковић Рајка Душанка	1934.
3. Милаковић Рајка Добрила	1938.
4. Милаковић Рајка Боро	1932.
5. Тодориновић Гојко Ђурђа	1936.
6. Тодориновић Гојка Томислав	1939.
7. Тодориновић Гојка Милан	1941.
8. Тодориновић Станоја Мирко	1930.
9. Тодориновић Гојка Ковиљка	1937.
10. Тодориновић Гојка Мира	1933.
11. Тодориновић Станоје Милан	1935.
12. Тодориновић Симе Радојка	1934.
13. Тодориновић Симе Милица	1932.
14. Тодориновић Симе Ружица	1928.
15. Тодориновић Станоја Јованка	1929.
16. Тодориновић Станоја Петра	1936.
17. Тодориновић Станоја Стана	1939.
18. Тодориновић Симе Стојка	1936.
19. Тодориновић Марка Мара	1937.
20. Тодориновић Симе Душанка	1940.
21. Тодориновић Гаје Милан	1927.
22. Тодориновић Симе Миливоје	1935.
23. Тодориновић Симе Жарко	1939.
24. Тодориновић Миле Влад	1929.
25. Шешић Душана Коста	1938.
26. Шешић Милана Недељко	1928.
27. Шешић Ђорђа Љубо	1928.
28. Шешић Душана Симо	1932.
29. Шешић Душана Мићо	1930.
30. Шешић Душана Ђуро	1935.
31. Шешић Милана Славко	1932.
32. Шешић Ђорђа Бранко	1935.
33. Шешић Ђорђа Стојан	1933.

34. Шешић Ђуре безимена	1941.
35. Шешић Вида безимена	1940.
36. Шешић Душана Стана	1941.
37. Шешић Душана Стојанка	1941.
38. Шешић Душана Гордана	1939.
39. Шешић Душана Љубица	1937.
40. Шешић Милана Даринка	1930.
41. Шешић Милана Невенка	1936.
42. Шева Станка Мирко	1929.
43. Шева Станка Вида	1927.
44. Шева Станка Мара	1934.
45. Шева Стевана Госпа	1938.
46. Шева Раде Радмила	1937.
47. Шева Раде Анка	1935.
48. Шева Раде Ђуја	1933.
49. Шева Стевана Мира	1940.
50. Шева Раде Томислав	1939.

**Породична и лична имена поклане деце
у селу Мотике крај Бања Луке, 8. фебруара 1942.**

Презиме и име	Година рођења
1. Брковић Мирка Милица	1941.
2. Брковић Мирка Нада	1935.
3. Брковић Мирка Јованка	1940.
4. Брковић Мирка Љубо	1939.
5. Брковић Лазара Марица	1934.
6. Васић Ђурђа Рада	1934.
7. Васић Ђурђа Томислав	1938.
8. Васић Ђурђа Боро	1938.
9. Васић Ђурђа Борислав	1934.
10. Васић Станка Госпава	1936.
11. Васић Лазара Стоја	1931.
12. Васић Лазара Мира	1935.
13. Васић Милоша Мара	1935.
14. Васић Ристе Стојан	1928.
15. Васић Душана Рајко	1928.
16. Васић Владе Милорад	1936.
17. Васић Душана Јово	1930.
18. Васић Душана Душанка	1932.
19. Васић Владе Зорка	1939.
20. Васић Владе Зорка	1939.
21. Васић Владе Душанка	1929.
22. Васић Ђурђа Љубица	1939.
23. Васић Ђурђа Даница	1938.
24. Васић Ђурђа Петар	1934.
25. Васић Ђурђа Бошко	1927.
26. Васић Милана Стојић	1932.
27. Васић Милана Мирослав	1935.
28. Васић Цвије Никола	1934.
29. Васић Цвије Госпава	1938.
30. Васић Милана Радојка	1936.
31. Васић Ђурђа Драгица	1937.
32. Васић Митра Даница	1928.
33. Васић Ђурђа Мирко	1930.
34. Васић Ђурђа Милорад	1932.

35. Кнежевић Спасоја Госпа	1937.
36. Кнежевић Спасоја Мара	1939.
37. Кнежевић Спасоја Раде	1935.
38. Ковачевић Тривуна Милорад	1940.
39. Ковачевић Тривуна Душан	1927.
40. Ковачевић Тривуна Петар	1927.
41. Ковачевић Тривуна Мирко	1931.
42. Ковачевић Тривуна Марица	1938.
43. Ковачевић Тривуна Зорка	1927.
44. Ковачевић Тривуна Драгица	1935.
45. Малешевић Раде Драгослава	1939.
46. Малешевић Душана Драгица	1935.
47. Малешевић Раде Мирјана	1940.
48. Малешевић Петка Радослава	1938.
49. Малешевић Раде Љепосава	1934.
50. Малешевић Пеје Цвијета	1935.
51. Малешевић Пере Милорад	1938.
52. Малешевић Васе Младен	1931.
53. Малешевић Васе Драгољуб	1939.
54. Малешевић Васе Вукосава	1933.
55. Малешевић Васе Славко	1929.
56. Малешевић Пеје Тихомир	1938.
57. Стијаковић Јове Милош	1927.
58. Стијаковић Јове Тривун	1938.
59. Стијаковић Јове Љубомир	1933.
60. Стијаковић Стојка Саво	1941.
61. Стијаковић Јове Спасенија	1940.
62. Стијаковић Јове Мира	1935.
63. Стијаковић Јове Госпава	1930.
64. Стијаковић Милана Љубица	1931.
65. Стијаковић Милана Десанка	1938.
66. Стијаковић Милана Петра	1935.
67. Стијаковић Ђуре Остоја	1927.
68. Стијаковић Ђуре Славко	1928.
69. Стијаковић Милана Стојко	1929.
70. Стијаковић Милана Симо	1936.
71. Стијаковић Ђуре Марко	1938.
72. Стијаковић Ђорђа Славко	1929.

73. Стијаковић Илије Ђуро	1930.
74. Стијаковић Станоја Петар	1935.
75. Стијаковић Станоја Мирко	1933.
76. Стијаковић Пеје Богдан	1930.
77. Стијаковић Пеје Стојан	1938.
78. Стијаковић Ђорђа Душан	1931.
79. Стијаковић Ђорђа Саво	1936.
80. Стијаковић Ђорђа Коста	1934.
81. Стијаковић Станоја Данило	1938.
82. Стијаковић Станоја Вељко	1940.
83. Стијаковић Станоја Новак	1939.
84. Стијаковић Лазе Петар	1938.
85. Стијаковић Младена Ратко	1941.
86. Стијаковић Јоше Ненад	1941.
87. Стијаковић Лазе Добрила	1934.
88. Стијаковић Младена Десанка	1935.
89. Стијаковић Јоше Марица	1937.
90. Стијаковић Ђорђа Драгиња	1933.
91. Стијаковић Миле Анђа	1929.
92. Стијаковић Младена Анкица	1930.
93. Стијаковић Миле Душанка	1931.
94. Стијаковић Михајла Раденка	1939.
95. Стијаковић Јоше Драгица	1928.
96. Стијаковић Ђорђа Драгица	1932.
97. Стијаковић Ђорђа Симеуна	1931.
98. Стијаковић Млађена безимена	1941.
99. Стијаковић Ђуре Гордана	1936.
100. Стијаковић Младена Томинка	1939.
101. Стијаковић Ђуре Зора	1931.
102. Стијаковић Ђорђа Новак	1939.
103. Стијаковић Младена Драган	1928.
104. Стијаковић Младена Илија	1934.
105. Стијаковић Ђуре безимена	1941.
106. Стијаковић Михајла безимена	1941.
107. Стијаковић Глиге Милорад	1940.
108. Стијаковић Миле Мићо	1937.
109. Стијаковић Које Јека	1927.
110. Стијаковић Које Зорка	1940.

111. Стијаковић Које Гроза	1936.
112. Стијаковић Васкрсије Ђуро	1929.
113. Стијаковић Које Ђиро	1929.
114. Стијаковић Васкрсије Рајко	1934.
115. Стијаковић Васкрсије Драго	1939.
116. Стијаковић Милоша Миро	1939.
117. Стијаковић Станоја Милан	1937.
118. Стијаковић Станоја Васкрсија	1935.
119. Стијаковић Станоја Душан	1935.
120. Стијаковић Станоја Вид	1931.
121. Стијаковић Илије Драган	1940.
122. Стијаковић Илије Божо	1938.
123. Стијаковић Илије Симо	1936.
124. Стијаковић Илије Рајко	1934.
125. Стијаковић Луке Новак	1936.
126. Стијаковић Луке Цвијета	1939.
127. Стијаковић Станоја Радосава	1939.
128. Стијаковић Станоја Милева	1941.
129. Стијаковић Боже Живко	1938.
130. Стијаковић Раде Милош	1941.
131. Стијаковић Раде Драган	1940.
132. Стијаковић Раде Панте	1937.
133. Стијаковић Раде Митар	1932.
134. Стијаковић Раде Млађен	1930.
135. Стијаковић Раде Стоја	1927.
136. Стијаковић Раде Госпа	1934.
137. Стијаковић Раде Љубица	1939.
138. Стијаковић Цвије Ђуја	1929.
139. Стијаковић Николе Душанка	1927.
140. Стијаковић Боже Славка	1936.
141. Стијаковић Боже Невенка	1933.
142. Стијаковић Цвије Стојан	1933.
143. Стијаковић Николе Цвијета	1934.
144. Стијаковић Николе Марија	1938.
145. Стијаковић Цвије Драгољуб	1938.
146. Стијаковић Цвије Ненад	1935.
147. Стијаковић Цвије Лазар	1931.
148. Стијаковић Николе Рајко	1931.

149. Стијаковић Николе Новак	1932.
150. Стијаковић Илије Душан	1939.
151. Стијаковић Илије Љубо	1933.
152. Стијаковић Боже Раде	1936.
153. Стијаковић Панте Драган	1931.
154. Стијаковић Ђорђа Бранко	1931.
155. Стијаковић Панте Милош	1930.
156. Стијаковић Ђорђа Доста	1935.
157. Стијаковић Ђорђа Мира	1938.
158. Стијаковић Ђорђа Лазарка	1933.
159. Тодић Раде Цвијета	1937.
160. Тодић Таде Зорка	1936.
161. Тодић Богдана Мира	1940.
162. Тодић Васкрсија Миљка	1929.
163. Тодић Васкрсија Јованка	1937.
164. Тодић Ђорђа Марица	1932.
165. Тодић Тривуна Славка	1934.
166. Тодић Ђуре Љуба	1933.
167. Тодић Тривуна Госпа	1930.
168. Тодић Душана Грозда	1938.
169. Тодић Ђорђа Марко	1940.
170. Тодић Тривуна Милан	1928.
171. Тодић Васкрсија Саво	1928.
172. Тодић Стојке Драган	1928.
173. Тодић Стојана Златомир	1938.
174. Тодић Стојана Глиго	1940.
175. Тодић Стојке Милош	1930.
176. Тодић Ђорђа Слободан	1934.
177. Тодић Раде Манојло	1933.
178. Тодић Станоје Бранислав	1935.
179. Тодић Станоје Милан	1930.
180. Тодић Раде Мирко	1941.
181. Тодић Петра Цвијета	1938.
182. Тодић Станоје Грозда	1928.
183. Тодић Станоје Илинка	1927.
184. Тодић Станоје Душанка	1932.
185. Тодић Петра Драгица	1941.
186. Тодић Косте Драгојла	1932.

187. Тодић Николе Добрила	1939.
188. Тодић Петка Милева	1938.
189. Тодић Петка Даница	1941.
190. Тодић Петка Босиљка	1939.
191. Тодић Петка Радојка	1937.
192. Тодић Петка Стака	1932.
193. Тодић Митра Доста	1928.
194. Тодић Петка Гојко	1930.
195. Тодић Петка Светко	1935.
196. Тодић Николе Душанка	1939.
197. Тодић Петка Славка	1941.
198. Тодић Ђуре Мара	1940.
199. Тодић Ђуре Љуба	1938.
200. Тодић Ђуре Мира	1937.
201. Тодић Ђуре Грозда	1939.
202. Тодић Васкрсије Стојан	1928.
203. Тодић Ђуре Милорад	1936.
204. Тодић Мирка Ђурађ	1938.
205. Тодић Мирка Душан	1935.
206. Тодић Мирка Мира	1938.
207. Тодић Млађена Андрија	1940.

**Породична и лична имена поклане деце
у селу Ивањска крај Бања Луке**

Презиме и име	Година рођења и смрти
1. Големовић Нада	1933–1942.
2. Милаковић Новака Милан	1936–1942.
3. Милаковић Милана Стака	1934–1942.
4. Милаковић Манојла Госпава	1935–1942.
5. Милаковић Радомира Мирко	1931–1942.
6. Милаковић Милоша Миланка	1937–1942.
7. Милаковић Симе Душан	1937–1942.
8. Милаковић Раде Миле	1932–1942.
9. Милаковић Раде Момир	1935–1942.
10. Милаковић Раде Бране	1937–1942.
11. Милаковић Раде Митра	1930–1942.
12. Милаковић Млађена Драгица	1930–1942.
13. Милаковић Млађена Витомир	1932–1942.
14. Милаковић Млађена Љубица	1935–1942.
15. Милаковић Обрада Зорка	1933–1942.
16. Милаковић Обрада Љубо	1935–1942.
17. Милаковић Васкрсија Светко	1929–1942.
18. Милаковић Васкрсија Саво	1932–1942.
19. Милаковић Васкрсија Анђелка	1927–1942.
20. Милаковић Васкрсија Даница	1935–1942.
21. Милаковић Владе Петра	1938–1942.
22. Милаковић Владе Рајко	1936–1942.
23. Милаковић Чеде Милован	1932–1942.
24. Милаковић Гојка Ново	1933–1942.
25. Милаковић Гојка Миле	1931–1942.
26. Рачић Ђорђа Жарко	1930–1942.
27. Рачић Станоја Душан	1936–1942.

Породична и лична имена поклане деце
у селу Драгочај, Општина Бања Лука

Презиме и име	Година рођења и смрти
1. Топић Томе Иван	1928–1942.

Породична и лична имена поклане деце
у селу Пискавице, Општина Бања Лука

Презиме и име	Година рођења и смрти
1. Ђурђић Тривуна Драгојла	1928–1942.
2. Ђурђић Љубомира Љубица	1937–1942.
3. Ђурђић Тривуна Зорка	1937–1942.
4. Ђурђић Љубомира Петар	1938–1942.
5. Ђурђић Љубомира Рајко	1930–1942.
6. Ђурђић Николе Драгутин	1941–1942.
7. Ђурђић Николе Драгиња	1931–1942.
8. Ђурђић Николе Славка	1934–1942.
9. Ђурђић Николе Смиљка	1936–1942.
10. Ђурђић Николе Милка	1937–1942.
11. Зрнић Богољуба Маринко	1938–1942.
12. Кевић Михајла Душанка	1938–1942.
13. Милошевић Велибора Небојша	1930–1942.
14. Милошевић Ћире Томо	1935–1942.
15. Милошевић Милоша Марија	1937–1942.
16. Милошевић Милоша Момир	1935–1942.
17. Милошевић Бошка Радивоје	1932–1942.
18. Милошевић Бошка Славка	1939–1942.
19. Милошевић Бошка Здравко	1940–1942.
20. Милошевић Раде Васкрсије	1932–1942.
21. Милошевић Жарка Славка	1939–1942.
22. Милошевић Владе Зора	1937–1942.
23. Милошевић Владе Доста	1939–1942.
24. Милошевић Владе Стојна	1940–1942.
25. Милошевић Косте Томо	1937–1942.
26. Милошевић Косте Јово	1938–1942.

27. Милошевић Косте Драгица	1940–1942.
28. Милошевић Косте Невенка	1940–1942.
29. Милошевић Светка Ружа	1930–1942.
30. Милошевић Светка Деса	1932–1942.
31. Милошевић Светка Марија	1941–1942.
32. Милошевић Радна Јерка	1935–1942.
33. Милошевић Васкрсија Деса	1932–1942.
34. Милошевић Васкрсија Војин	1939–1942.
35. Милошевић Светка Коста	1934–1942.
36. Милошевић Јована Стојко	1937–1942.
37. Милошевић Јована Миодраг	1934–1942.
38. Милошевић Јована Бјелица	1938–1942.
39. Поповић Вида Стоја	1934–1942.
40. Шутиловић Цвије Драгутин	1932–1942.
41. Шутиловић Саве Нада	1937–1942.
42. Шутиловић Саве Гина	1938–1942.
43. Шутиловић Цвије Јованка	1940–1942.
44. Шутиловић Пане Зора	1939–1942.
45. Шутиловић Цвије Петар	1939–1942.
46. Шутиловић Пане Мирко	1941–1942.
47. Шутиловић Драгића Драгојла	1939–1942.
48. Шутиловић Пане Видосава	1930–1942.
49. Шутиловић Пере Петра	1931–1942.
50. Шутиловић Цвије Ружа	1928–1942.

**Породична и лична имена поклане деце
у селу Радосавска, Општина Бања Лука**

Презиме и име	Година рођења и смрти
1. Грујић Ристе Милена	1933–1942
2. Грујић Раде Милорад	1933–1942.
3. Радовић Светка Илија	1933–1942.

На најбруталнији начин, секирама и маљевима, поубијано је и ножевима поклано 551 дете од једне до 13 година старости, а међу њима су побијена сва деца у пеленама и колевкама.

СПИСАК ПОРОДИЧНИХ И ЛИЧНИХ ИМЕНА
МОЈЕ ПОРОДИЦЕ КОЈЕ СУ ПОБИЛЕ УСТАШЕ

У усташком покољу 7. и 8. фебруара 1942, страдали су
следећи чланови моје породице

1. Гламочанин Милева, моја мајка, рођена 1892.
2. Гламочанин Милева, моја најмлађа сестра, рођена 1934.
3. Гламочанин Драго, мој брат, рођен 1922.
4. Гламочанин Милош, мој брат, рођен 1917.
5. Гламочанин Видоје, мој брат, рођен 1915.
6. Гламочанин Јованка, моја сестра, рођена 1919.
7. Цветић, удата Станковић Лепосава, полусестра по мајци, рођена 1911.
8. Цветић Милан, полубрат по мајци, рођен 1912.
9. Цветић Даница, снаја, рођена 1920.
10. Гламочанин, безимено дете мог брата Драгана, рођено 8. 1. 1942.
11. Гламочанин Видоја Станка, братаница, дете мог брата Видоје Вице, рођена 1934.
12. Гламочанин Милоша Гојко, братић, дете мог брата Милоша, рођен 1938.
13. Гламочанин Милоша Радмила, братаница, дете мог брата Милоша, рођена 1933.
14. Гламочанин Милоша Јелена, братаница, дете мог брата Милоша, рођена 1935.
15. Гламочанин Милоша Зорка, братаница, дете мог брата Милоша, рођена 1940.
16. Гламочанин Милоша Петар, братић, дете мог брата Милоша, рођен 1936.
17. Гламочанин Уроша Владо, братић, дете брата од стрица, рођен 1940.
18. Гламочанин Милоша Петар, братић, рођен 1936.
19. Гламочанин Стеве Тодора, братаница, рођена 1929.
20. Гламочанин Стеве Анка, братаница, рођена 1931.
21. Гламочанин Стеве Ковиљка, братаница, рођена 1932.
22. Гламочанин Стеве Госпава, братаница, рођена 1935.
23. Гламочанин Ђурђа Радојка, сестра од стрица, рођена 1931.
24. Гламочанин Ђурђа Гордана, сестра од стрица, рођена 1935.
25. Гламочанин Ђурђа Василија, рођена 1940.

26. Гламочанин Ђурђа Јована, рођена 1937.
27. Гламочанин Ђурђа Сава, братић, рођен 1929.
28. Гламочанин Ђурђа Милан, братић, рођен 1930.
29. Гламочанин Ђурђа Борислав, братић, рођен 1933.
30. Гламочанин Ђурђа Станислав, братић, рођен 1936.
31. Гламочанин Косте Остоја, братић, рођен 1932.
32. Гламочанин Косте Слободан, братић, рођен 1936.
33. Гламочанин Душан, брат од стрица, рођен 1919.
34. Гламочанин Гајо, деда по оцу, рођен 1870.
35. Гламочанин Ђуја, супруга брата од стрица Ђурђа, рођена 1904.
36. Станковић Милосава, сестричина, дете моје сестре Лепосаве, рођена 1928.
37. Станковић Недељко, сестрић, дете моје сестре Лепосаве, рођен 1933.
38. Станковић Драгица, сестричина, дете моје сестре Лепосаве, рођена 1940.
39. Станковић Бранко, сестрић, дете моје сестре Лепосаве, рођен 1931.
40. Станковић Васкрсије, сестрић, дете моје сестре Лепосаве, рођен 1935.
41. Станковић Јован, сестрић, дете моје сестре Лепосаве, рођен 1936.
42. Гламочанин Јованка, мајка мог брата од стрица, рођена 1881.
43. Гламочанин Мара, супруга мог брата од стрица Косте, рођена 1909.
44. Гламочанин Перса, супруга мог брата Драгана (?)
45. Станковић Милан, зет, супруг моје сестре Лепосаве, рођен 1908.
46. Гламочанин Милица, супруга мог брата Видоја, рођена 1922.
47. Гламочанин Милка, супруга мог брата, рођена 1916.
48. Станковић Радомир, дете пријатеља Васе Станковића, рођен 1936.
49. Станковић Љубомир, дете пријатеља Васе Станковића, рођен 1938.
50. Станковић Небојша, дете пријатеља Васе Станковића, рођен 1940.
51. Гламочанин Мира, супруга мог брата Милоша, рођена 1920.
52. Поред мојих најближих рођака из породице Гламочанин, усташе су убиле и мога деду по мајци Васу Пердува, затим четири ујака, три тетке, стрине, кумове и пријатеље, све моје вршњаке и ближе и даље комшије и суграђане.

Сви чланови породице *Гламочанин*, као и чланови осталих породица у наведеним селима, похватала је усташка сатнија из Загреба уз помоћ домаћих усташа и њихових доушника и помагача; захваљујући неповољним околностима, великој хладноћи и високим снежним наносима који су их задесили у кобном фебруару 1942. године. Услед

снежних наноса који су износили 1 до 2 метра висине, становништво није могло да се креће и није могло да се склони у оближње шуме. Усташе су дошле на санкама и са коњицом и тако их прво све на превару похватале и затвориле у стаје за стоку, а одатле их изводиле једног по једног и секирама, брадвама и маљевима убијали и ножевима клали.

Сви чланови моје породице побијени су хладним оружјем, осим мог полубрата Милана, који је отео секиру од усташе и отетом секиром га убио. Тада је у помоћ прискочио други усташа и мога брата убио из пушке.

Овај покољ одвијао се у присуству фратра из манастира Петрићевац, Мирослава Филиповића – Мајсторовића (који је надимак Мајсторовић добио по томе што је после овог покоља био премештен у логор Јасеновац, где се специјализовао и истакао у клању деце).

Због убиства усташе, мога брата Милана, који је то учинио у самоодбрани, велечасни манастира Петрићевац (који је заменио фратра Мирослава Филиповића по његовом премештају у логор Јасеновац) га је на свакој миси проклињао што је убио дичног усташког витеза и хероја.

Колико су слепило и мржња били захватили извештан број католичког свештенства види се и по томе што овај фратар, заменик фратра Мирослава Филиповића, није могао да разликује витезе и хероје који су се истицали у борби против страног непријатеља, од најобичнијих усташких убица који су клали и убијали мирно српско становништво, најчешће старце, жене и децу, ненаоружане, старе и нејаке, који нису могли, нити су пружали било какав отпор.

Пошто су њихови очеви, браћа и синови, њихови заштитници и стараоци били у заробљеништву по логорима надмоћнијег непријатеља Немачке и Италије, усташе су их побиле на најнечовечнији начин. Одмах након убиства моје породице, усташе су наставиле покоље и убиства свих осталих породица нашег и суседних села искључиво хладним оружјем.

**У покољу извршеном 7. и 8. фебруара 1942, побијени су
сви чланови следећих породица из села Дракулић**

1. Породица Амићић Николе,
2. Породица Блажевић Јована,
3. Породица Бркић Луке,
4. Породица Бркић Тривуна,
5. Породица Брковић Ђорђа,
6. Породица Брковић Илије,
7. Породица Брковић Симе,
8. Породица Брковић Митра,
9. Породица Брковић Саве,
10. Породица Вукобрат Јове,
11. Породица Вукобрат Ђуре,
12. Породица Цветић Милана,
13. Породица Ђуричић Остоје,
14. Породица Камбер Милоша,
15. Породица Камбер Бошка,
16. Породица Камбер Митра,
17. Породица Камбер Цвије,
18. Породица Карановић Стевана,
19. Породица Карановић Лазе,
20. Породица Карановић Милана,
21. Породица Каталин Симе,
22. Породица Каталин Душана,
23. Породица Кочић Ђуре,
24. Породица Кочић Милана,
25. Породица Којић,
26. Породица Крстановић Трифуна,
27. Породица Курузовић Душана,
28. Породица Курузовић Милана,
29. Породица Курузовић Николе,
30. Породица Курузовић Петра,
31. Породица Курузовић Рајка
32. Породица Михајловић Митра,
33. Породица Митровић Тодора,
34. Породица Митровић Цвије,
35. Породица Митровић Тривуна,

36. Породица Митровић Ђуре,
37. Породица Митровић Душана,
38. Породица Митровић Вида,
39. Породица Митровић Илије,
40. Породица Перић Илије,
41. Породица Плавшић Петра,
42. Породица Пиљагић Стојана,
43. Породица Пиљагић Милоша,
44. Породица Пиљагић Миле,
45. Породица Пиљагић Јакова,
46. Породица Пиљагић Томе,
47. Породица Пиљагић Јелке,
48. Породица Пиљагић Јове,
49. Породица Радиновић Петра,
50. Породица Савановић Петра,
51. Породица Савановић Јована,
52. Породица Савановић Цвије,
53. Породица Смиљанић Николе,
54. Породица Смиљанић Младена,
55. Породица Смиљанић Станка,
56. Породица Смиљанић Остоје,
57. Породица Станковић Милана,
58. Породица Станковић Раде,
59. Породица Станковић Јове,
60. Породица Станковић Васе,
61. Породица Станковић Ратка,
62. Породица Станковић Луке,
63. Породица Станковић Косте,
64. Породица Станковић Петра,
65. Породица Станковић Станка,
66. Породица Станковић Ристе,
67. Породица Стијаковић Станка,
68. Породица Стијаковић Теодора,
69. Породица Стијаковић Столе,
70. Породица Стијаковић Ђуре,
71. Породица Столић Ристе,
72. Породица Столић Пана,
73. Породица Столић Ђурђа,

74. Породица Столић Николе,
75. Породица Тодоровић Миле,
76. Породица Торбица Милоша,
77. Породица Тунић Дамјана,
78. Породица Чушић Ђуре,
79. Породица Чушић Косте,
80. Породица Чушић Илије,
81. Породица Гламочанин Милана,
82. Породица Гламочанин Драге,
83. Породица Гламочанин Милоша,
84. Породица Гламочанин Видоја,
85. Породица Гламочанин Уроша,
86. Породица Гламочанин Стеве,
87. Породица Гламочанин Ђурђа,
88. Породица Гламочанин Косте и
89. Породица Гламочанин Душана.

У селу Дракулић укупно је убијено 1.056 људи и 294 деце.

У селу Шарговац, које се граничи са селом Дракулић
побијене су следеће породице

1. Породица Милаковић Рајка,
2. Породица Тодориновић Гојка,
3. Породица Тодориновић Станоја,
4. Породица Тодориновић Симе,
5. Породица Тодориновић Марка,
6. Породица Тодориновић Гаје,
7. Породица Тодориновић Миле,
8. Породица Шешић Душана,
9. Породица Шешић Милана,
10. Породица Шешић Ђорђа,
11. Породица Шешић Вида,
12. Породица Шешић Ђуре,
13. Породица Шева Станка,
14. Породица Шева Стевана,
15. Породица Шева Раде

У селу Шарговцу убијено је 100 људи и 50 деце.

Након покоља српских породица у селима Дракулић и Шарговац
усташе су наставиле са убиствима српског православног становништва.

У селу Мотике побијене су следеће породице

1. Породица Брковић Мирка,
2. Породица Брковић Лазара,
3. Породица Васић Ђорђа,
4. Породица Васић Станка,
5. Породица Васић Лазара,
6. Породица Васић Милоша,
7. Породица Васић Ристе,
8. Породица Васић Душана,
9. Породица Васић Владе,
10. Породица Васић Стеве,
11. Породица Васић Ђурђа,
12. Породица Васић Милана,
13. Породица Васић Цвије,
14. Породица Васић Ђорђа,
15. Породица Васић Митра,
16. Породица Кнежевић Спасоја,
17. Породица Ковачевић Тривуна,
18. Породица Малашевић Раде,
19. Породица Малашевић Душана,
20. Породица Малашевић Петка,
21. Породица Малашевић Пеје,
22. Породица Малашевић Пере,
23. Породица Малашевић Васе,
24. Породица Стијаковић Јове,
25. Породица Стијаковић Стојка,
26. Породица Стијаковић Милана,
27. Породица Стијаковић Ђорђа,
28. Породица Стијаковић Илије,
29. Породица Стијаковић Станоја,
30. Породица Стијаковић Пеје,
31. Породица Стијаковић Лазе,
32. Породица Стијаковић Младена,
33. Породица Стијаковић Јоше,
34. Породица Стијаковић Миле,
35. Породица Стијаковић Михајла,
36. Породица Стијаковић Ђуре,

37. Породица Стијаковић Глиге,
38. Породица Стијаковић Које,
39. Породица Стијаковић Васкрсија,
40. Породица Стијаковић Милоша,
41. Породица Стијаковић Станоја,
42. Породица Стијаковић Илије,
43. Породица Стијаковић Луке,
44. Породица Стијаковић Боже,
45. Породица Стијаковић Раде,
46. Породица Стијаковић Цвије,
47. Породица Стијаковић Николе,
48. Породица Стијаковић Илије,
49. Породица Стијаковић Панте,
50. Породица Стијаковић Ђорђа,
51. Породица Тодић Раде,
52. Породица Тодић Богдана,
53. Породица Тодић Васкрсија,
54. Породица Тодић Тривуна,
55. Породица Тодић Ђуре,
56. Породица Тодић Душана,
57. Породица Тодић Ђорђа,
58. Породица Тодић Стојана,
59. Породица Тодић Стојке,
60. Породица Тодић Раде,
61. Породица Тодић Петра,
62. Породица Тодић Станоја,
63. Породица Тодић Косте,
64. Породица Тодић Нике,
65. Породица Тодић Петка,
66. Породица Тодић Митра,
67. Породица Тодић Николе,
68. Породица Тодић Мирка,
69. Породица Тодић Младена,
70. Породица Тодориновић Станка.

У селу Мотике укупно је убијено 808 људи и 207 деце.

Списак становника села Дракулић који су избегли
ушашки покољ 1942.

1. **Гламочанин Радомир, спасен прогоном у Србију,**
2. Гламочанин Јова са супругом Мициком и петоро деце, спасени су тако што је његова супруга била пореклом Немеца,
3. Гламочанин Ђурђе, спасен је тако што се за време рата налазио у немачком заробљеништву, као војник Југословенске војске,
4. Гламочанин Коста, спасен је тако што се налазио у заробљеништву у Немачкој
5. Тодориновић Ненад, спасен је тако што се за време покоља налазио у Бања Луци,
6. Станковић Риста, спасен бекством у Србију,
7. Столић Петар, спасен бекством у Србију,
8. Столић Мара, спасена бекством у Србију,
9. Цветић Јован, спасен прогоном у Србију,
10. Цветић Беба, спасена прогоном у Србију,
11. Цветић Остоја, спасен прогоном у Србију,
12. Цветић Даница и њихова деца Љиљана и Слободан, спасени су прогоном у Србију,
13. Станковић Васа, спасен је зато што се у то време налазио у немачком заробљеништву,
14. Курузовић Маринко, спасен је тако што се у то време налазио у немачком заробљеништву,
15. Курузовић Милан, спасен је зато што се у то време налазио у немачком заробљеништву,
16. Вранић Благоје, спасен прогоном у Србију,
17. Вранић Драгиња, спасена прогоном у Србију,
18. Деца Вранић Благоја и Драгиње: Радојка, Бранко, Душанка и Момчило, спасени су, јер су заједно са родитељима констрадирани у Србију,
19. Којић Ратко, спасен тако што је као железничар побегао у Србију, под претњом ушашког терора,
20. Пердув Митар и његова супруга, спасени су тако што су констрадирани у Србију,
21. Покоља и мучења биле су спасене све породице хрватске, словеначке и италијанске националности, пошто њих усташе нису дирале, нити су их прогонили.

Покољу су били присутни:

Ивица Голуб, из села Шарговац, Симун Плетикоса из насеља Буцак и Ивица Јосић из рудника Раковац, који су као наше комшије добро познавали све наше куће и као такви били су од стране усташа задужени да им показују куће грко-источне вероисповести, како су нас из мржње називали; пошто реч Србин и православна вера за њих није постојала, нити су је изговарали.

Касније су ова тројица усташких водича одговарали и били кажњени на одређену временску казну од стране бањалучког Суда 1946. године за саучесништво у овом покољу, али су након кратког временског периода пуштени на слободу са образложењем да су се у затвору пристојно понашали и да су на овај водички и потказивачки посао били присиљени од стране усташа; у што је могуће поверовати ако имамо у виду са каквом су моћи и присилним надзорима и полицијским апаратом усташе тада располагале.

НАШЕ СУ ПОБЕДЕ – МОЛИТВЕ НАШЕ

Сведочење о покољу српског становништва у наведеним селима није само списак имена убијених и покланих људи, већ се из изнетих података и чињеница могу сагледати и трагичне судбине наших родитеља, браће и сестара, пријатеља, комшија и вршњака, који су на најсвирепији начин лишени живота, само зато што су припадали другој националности и хришћанској вери – православној вероисповести.

Највећи број жртава пренесен је и сахрањен у заједничку гробницу која је подигнута тек 1972. године на брежуљку крај пута који води од Бања Луке према селима Дракулић, Шарговац и Мотике – у њихово вечно боравиште. Сврстани су у постхумну колону као што су заједно живели, бивали на раду, крсним славама, божићним и ускрсним благоданима, прелима и поселима, као што су њихова деца, а моји вршњаци увек бивала заједно; како у школи и игри, тако и на пашњацима, где смо помагали нашој старијој браћи.

Списак имена жртава објављених у овим забелешкама и документацији, са њиховим породичним подацима, има циљ да трајно сачува успомену на њих, на њихов честити и поштен живот и на њихову трагичну смрт и душевне патње приликом гледања стравичних севања ножева и липтања крви из пререзаних вратова њихове деце, сестара и браће, мајки и очева и њихових бака и дедова.

У циљу упознавања наше шире, па и светске јавности, сведочења о тим убиствима и покољима нашег света од стране усташа треба да се нађу у свим музејима, библиотекама, школама, црквама и манастирима, како ради чувања и очувања успомене на ове наше мученике и страдалнике, тако и ради сећања и памћења дивних ликова наших мајки и очева, браће и сестара, пријатеља и комшија, и малишана из школе, забавишта и са дечијих игралишта.

Поред упознавања наше јавности, ми који смо имали мало више среће од наших родитеља, браће и сестара да избегнемо њихову трагичну судбину, доставићемо ове податке и сведочења Организацији Уједињених нација, Европској заједници за заштиту људских права и слобода, светским библиотекама и музејима који се баве прикупљањем овакве грађе, као и свим другим међународним институцијама и хуманитарним организацијама.

Осим тога, желим посебно да нагласим да у нашим мислима и осећањима неће бити мира и спаса све док се буде заташкавала истина о страдању нашег света, наших мајки и очева, наше браће и сестара, наших бака и дедова и свих невиних и честитих људи, без обзира на њихову националну и верску припадност и страначка опредељења.

Због претходно изнетог мишљења, молим све оне личности које су из било којих разлога прикривале и умањивале ове усташке злочине да то више не чине, пошто и они у исповедању истине треба да потраже мир и спас душама својим, на шта нас упућује наша хришћанска вера и традиције наших предака.

Кад-тад мораћемо схватити, без обзира на то којој националности или вероисповести припадали, да без решавања наше духовне и моралне кризе, нећемо моћи да се ослободимо ни осталих наших економских и друштвених проблема и тешкоћа.

* * *

Радећи на прикупљању података о усташким жртвама у селима: Дракулић, Шарговац и Мотике у времену од 7. до 9. фебруара 1942, било је извесних потешкоћа, које су се огледале у томе што је прошло доста времена од ових насилничких догађаја и зато што подаци нису сређени у пописима жртава одмах након завршетка Другог светског рата.

Зато постоји могућност да услед недостатка података, из списка побијених људи и поклане деце буду изостављена поједина имена. На прикупљању података о овом усташком геноциду, велику и несебичну помоћ су ми пружиле: породице жртава усташког терора, родбина, пријатељи и кумови погинулих, као и други грађани, комшије и познаници, те им у име своје породице и свих преживелих, најсрдачније и топло захваљујем.

О усташким злочинима, писала је и војвођанска песникиња *Флорика Штефан*.

Последња опомена

Не засењујте ме китњастим говором
још мање ме плашите претњом прстом опомене
Све сам то доживела безброј пута
и унапред знам ко плаћа рачуне
Ја видим сузе пре него што су потекле
и чујем речи које још нико није изговорио у болу
Ви пречујте и оно што слушате хиљаду пута
а болу не верујте ни када се злочин
догађа житељима по дану на њиховом кућном прагу
Зар можете спокојно да спите из ноћи у ноћ
и да се не тргнете ни у сну
када се протежу колоне расељених
идући погружено као овце на клање
Која вас сила држи изнад свих људи
и када сте заборавили све што су вас мајке училе?

Песник *Славко Вукић* је у следећим стиховима описао осећања нашег, крајишког света након капитулације наше земље:

* * *

Приближавало се пролеће младо
и већ се осећао мирис пупољака
и чуо се цвркулт птица,
ветар је снажно дувао са запада
и нарушио наш мир
и мир наше отаџбине и њених граница.

А тада је престала срећа сјат'
у срцу и душама нашим,
на небу се више није виђао одсјај звезда,
узалуд уздах, поглед и нада,
наша је била прегажена земља.
Под јачом силом, срушила су се сва наша надања
нестало је наше слободе
и драге заједничке куће
наше заједничке отаџбине.

О земљо наша прелијета,
ми смо у мислима нашим, Теби подизали
величанствене дворове,
а твоје стазе китили цвећем мирисним
и засадили витке борове.

И то је било узалуд све
уместо црвене, плаве и беле
почела је црна ружа да цвета,
нестало је светлости, слободе и мира,
а дошла је црна, као ноћ,
са вихором рата, туга и тишина.

Тешко и суморно, као на мозак
са јецањем падала је киша,

и свуда је владала забринутост,
неизмерна туга, тамничка тама и тишина.

Истине ради,
један део крајишког света,
није са жалошћу и тугом
дочекао немачке окупаторе, већ са
музиком, песмом и весељем
простирући испред њихове претходнице
најлепше тепихе, пароле добродошлице и цвеће,
као што се, пред празничка весеља,
дочекују пријатељи и најмилији гости.

Док се одвијао програм дочека и добродошлице
и одавала почаст окупаторској војсци,
у коме су учествовали не само усташе
и Павелићеве присталице
већ и велики део хрватског света,
дотле је српски народ са стидом у души
и тугом у срцу оплакивао распад наше
заједничке домовине.

И даље је, са болом у души и срцу,
напољу падала суснежица и хладна априлска киша,
и свуда је владала забринутост,
Неизмерна туга и тамничка тишина.

Миро Дракулић

Невине жртве на снегу и зими

Спавајте моји најмилији и најрођенији,
без надгробног споменика и биљега на њему,
када сте рођени и када сте насилним путем лишени
ваших невиних живота, као вашег праосновног права,
на живот дивни, безазлени, пун вере и спокоја.

Нек' вас ветар, који често ћарлија по предивним
дракулићким пропланцима, милује, уместо нас
преживелих, и нека вас бели покров снега, уместо
нас, греје и грли.

Мирно почивајте у миру и тишини, мада и над нама
поново промичу оловни облаци и претеће утваре
плашећи нас, поново, великим снеговима и
незапамћеним зимама и новим бесмисленим
жртвама, без гроба, крста
и биљега.

Нек' поново падне велики снег и онемогући утваре у
њиховим злочиначким намерама, молимо Те, преблаги
Боже наш!

Ова тужна песма написана је у знак сећања на невино и незаштићено српско становништво из села: Дракулић, Шарговац и Мотике и за све друге побијене Србе на територије Независне Државе Хрватске.

КАКО ЈЕ НАСТАЛА ПЕСМА ВРБАС

Капитулација наше земље затекла је песника **Јована Дучића** на месту амбасадора у Шпанији. Када је у Мадрид стигао и амбасадор Независне Државе Хрватске, он је написао телеграм министру иностраних послова Краљевине Југославије у Лондону, господину Нинчићу, у којем каже да му достојанство и савест југословенског амбасадора не дозвољавају да буде у истом дипломатском кору са амбасадором сепаратистичке НДХ. Југословенска влада, која је и сама била у избеглиштву, одобрила је да се повуче из Мадрида, упутила га у САД-е и распоредила за саветника нашег амбасадора у Њујорку, господина Фотића.

Након његовог доласка у Њујорк, тамо је стигао и др Милош Секулић са документацијом о покољу српског народа у Павелићевој Независној Држави Хрватској и Меморандумом Српске православне цркве упућеном команданту немачких трупа на Балкану, генералу Данкелману, који је у име патријарха потписао викар Српске православне цркве, Валеријан. Тај материјал је преко Софије, Цариграда и Каира стигао до Лондона.

После читања и проучавања примљеног материјала од стране чланова Југословенске владе, одлучено је да се материјал упути нашем амбасадору Фотићу, а затим да се са садржајем упозна и влада САД-а. Чим је амбасадор Фотић примио овај материјал, он је одмах са истим упознао свога саветника, песника Јована Дучића. Према причању осталих чланова наше амбасаде у Њујорку, приликом читања овог материјала о усташким покољима над невиним српским народом, песник се страховито потресао и заплакао. Након овог потресног догађаја, настала је и његова песма о реци Врбас, која гласи:

ВРБАС

Носи, српска реко, крв наших синова,
јер кржаве реке свуд су наше међе;
Мачеви убојица свуд су истог кова
Сад носи унуке куд носаше пређе.

Прими крв нејачи у светле ти пене,
сто пута је за те и пре умирала;
Да је не полочу погане хијене,
да не метну у њу отрова и кала.

Наше су победе и заставе наше
Твој велики завет гордости и беса
Једине у теби што се огледаше,
и једине овде дигле до небеса.

Беше тада славна, а сад си и света,
певај сва крвава кроз њиве и луге,
Наша звезда славе сад и даље цвета;
Пре свачији сужњи нег ичије слуге.

Носи мора крви да их не покраду,
Носи реко српска, крв невиних жртви;
Радосне победе хероји нам даду,
Ал страшну ће правду извојеват мртви.

Песма је написана 20. октобра 1941.

„У данима великог српског страдања и мучеништва, Дучић је нашао речи које су могле бити, а и сада јесу мелем нашем народном болу”, записао је у својим забелешкама великан српске културе и историје Слободан Јовановић.

[...] У време српског Божића 1942, усташе су дошле у српско село Челинац код Бања Луке. У српским кућама су по старом обичају запаљене божићне свеће. Кад су усташе ово виделе, редом су убијали све житеље кућа, а куће су запалили.

У децембру 1941 из Загреба је у Бања Луку дошло 3500 усташа из такозване Павелићеве телесне гарде.

8. фебруара 1942 једна група ових усташа под вођством једног фрањевца из самостана Петричевац, дошла је у српско село Раковица–Рудник поред Бања Луке. У овом селу су у рудницима радили Срби, муслимани и католици. Српски радници су у руднику на лицу места на мртво затучени пијуцима. Било је 30–40 Срба. Након овог убиства, исте усташе су отишле у село Дракулићи, где су се налазиле породице убијених рудара. Овде су у низу убијани жене и деца – било их је 1500. Само се једна жена са своје петоро деце некако спасила, али је касније ова жена полудела.

9. фебруара, усташе су у селима Мотике, Павловац и Ханколи и даље убијале, тако да се број Срба убијених за 2 дана попео на 2700. Вођа муслимана из Бања Луке, Бешлагић, изјавио је Павелићу, да он ова убиства у Бања Луци извршена над Србима, не може даље да дозволи, зато што муслимани припремају устанак. Захваљујући овој интервенцији Срби су били поштеђени даљег њиховог убијања у Бања Луци, али су били присиљени да пређу у католичку веру.

ОЖИВЉАВАЊЕ ИСТИНЕ

О СТРАДАЊИМА СРПСКОГ НАРОДА У НДХ
ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

[...] Једна избеглица изјављује:

Била сам учитељица у основној школи у Шипрагу, срез и град Котор. С обзиром на то да нисам хтела да положим заклетву Др. Павелићу, напустила сам ову службу. У Шипрагама сам остала до 21. јуна пр. г. и отишла сам у Бања Луку, где живе моји родитељи. Град Шипраге је већинским делом насељен муслиманима, Срби су тамо заступљени за 10% мање. Цела околина је српска. Током мог боравка у Шипрагама, Срби нису били прогоњени. По мом мишљењу, ово је због среског начелника ПЕТРИЧЕВИЋ МАТКА, који је рођак Др. Гутић Виктора, усташког команданта за некадашњу Врбаску бановину.

У јуну 1941 по наредби Др. Гутић Виктора, разрушене су православне цркве у Котор Вароши, Челинце и Мославари.

У јулу 1941– ноћу – усташе су упале у приватан стан епископа бањалучког ПЛАТОНА, утамничиле су га у затвор „ЦРНА КУЛА”, где се већ налазио парох СУБОТИЋ из Босанске Градишке, и обојицу су одвеле у село Врбања, удаљено 3 км од Бања Луке, где су их убили а њихове лешеве бацили у реку Врбању. Ова убиства су извршена након једне пијанке, коју су уприличили Др. Гутић и његов целат Целић.

У јулу 1941 следећа лица су одведена у логор у Госпићу, и то: Тешановић Ђорђе, столар, Кошчица, бивши срески начелник у Котору и још један велики број Срба чија имена не знам. Њихова судбина нам је потпуно непозната. Масовна хапшења дешавала су се у околним српским селима.

ДИЗАЊЕ УСТАНКА У НДХ НИЈЕ БИЛО ПО ВОЉИ ХРВАТСКИХ КОМУНИСТА

Хрватски комунисти, све до пролећа 1942. године, нису били спремни да дижу устанак против новоуспостављене усташке власти и њеног руководства, јер су са њиховим првацима били у дослуху и савезу (који датира још од пре рата, а који је потајно, међу највишим руководством настављен и након окупације Југославије од стране немачке и италијанске војне силе, због њихове подршке стварању Независне Државе Хрватске). Доласком на власт, усташе су плански почеле да прогоне и уништавају српски народ и да му се на све могуће начине свете; да га свакодневним, најсвирепијим мерама своје скоројевићке власти понижавају, нагонећи га да око рукава носи плаве траке са ознакама: *Serbien* – православац; да забрањују превоз градским јавним саобраћајем, становање у централним деловима града, кретање градом од 18 сати увече до 5 сати ујутро. Усташе су ове своје поступке објашњавале речима: да враћају „дуг“ за 18 година српске хегемоније, „тамнице“ у југословенској заједници, у којој су они, наводно „испаштали и били понижавани заједно са осталим народима и народностима, за време такозване версајске Југославије“.

Сличном паролом користили су се и хрватски комунисти, нарочито они из врха ЦК КП Хрватске, који су знали за споразум између усташке организације и Комунистичке партије Хрватске о међусобној сарадњи и испомагању, потписан од стране Миле Будака са усташке и Андрије Хебранга и Моше Пијаде, овлашћених од највишег руководства КП Југославије.

Према изјави Јосипа Копинича, агента Коминтерне са седиштем у Загребу, када је у српским крајевима на територији Независне Државе Хрватске букнуо устанак, и поред забране председника војне Комисије ЦК КП – Андрије Хебранга. Њега је то толико наљутило да је у бесу рекао, да ће му „за ово криво платити иницијатори“: Марко Орешковић,

Јаков Блажевић, Гојко Половина и други покретачи устанка (који је имао за циљ да заштити српски народ од усташких покоља). Своју претњу Хебранг је реализовао прво наредбом да се Марко Орешковић ликвидира. Након извесног времена од Хебрангове претње, Марка Орешковића су убили партизани, а по налогу председника Војне комисије ЦК КП Хрватске. У исто то време, Хебранг је донео одлуку да се ликвидира и Јосип Копинич – због сталног инсистирања на устанку, због активности против немачке и италијанске оружане силе и због тога што је сумњичио један број чланова Централног комитета Хрватске да су се повезали са усташама и да су прешли на страну непријатеља – о чему је у својим депешама Копинич извештавао и генералног секретара ЦК КП Југославије.

Тито је после рата признао Копиничу да је од ЦК КП Хрватске добио пет писама, у којима су га тешко оптуживали. Ова писма потписивали су: Бакарић, Поп и Хебранг. Они су на седници ужег тела ЦК КП Хрватске – бироа ЦК – гласали да се усвоји најтежа казна за Копинича. Са њиховом одлуком није се сложио Раде Кончар. Тито је наредио да Копинича не дирају након чега су се они растрчали по Загребу да зауставе човека коме су наредили да га убије. Када су пронашли вођу скојеваца са иницијалом „Ц”, питали су га да ли је извршио задатак Војне комисије, он је одговорио да тек сада почињу са припремама. Извиђају где станује, куда се креће, па ће онда да га ликвидирају. Тада је човек, задужен од ЦК КП Хрватске да заустави Копиничеву ликвидацију радосно рекао: „Била је грешка, наређење се повлачи”. Копинича је спасао генерални секретар ЦК КП Југославије захтевом упућеном ЦК КП Хрватске да га оставе на миру, али у тим данима колебања хрватских комуниста, односно њиховог најужег руководства, није имао ко да спасе Рада Кончара, који је по налогу председника Војне комисије ЦК КП Хрватске, Хебранга, морао да отпутује у Сплит на неки неважан састанак, о чему је била обавештена италијанска полиција која га је одмах ухапсила, након извесног времена осудила на смрт – и ту своју одлуку и извршила. На сличан начин, из истих разлога, ликвидиран је и прослављени командант личких устаника Стојан Матић, а како су се од Хебрангове смртне пресуде спасили Јаков Блажевић и Гојко Половина, било би интересантно узети и саслушати њихове оригиналне изјаве, истинита сведочанства наше ратне историје. Ово би било добро учинити што пре, пошто је мали број сведока, чије би изјаве биле од веома велике важности, још у животу; важности, како

за историчаре, тако и за наш поштени, патриотски и добродушни свет, који поносно и љубоморно чува традицију и све моралне врлине својих предака. Страдања нашег света ради очувања људских и духовних врлина била су нарочито велика за време Другог светског рата у Независној Држави Хрватској, при чему највећу одговорност за масовно уништење и покоље, у првом реду српског народа, а затим Јевреја и Рома, сnose усташе и њихове присталице. Међутим, један део одговорности сnose и хрватски комунисти, нарочито онај део водећих хрватских комуниста, до неслућених граница индоктринираних идеологијом Коминтерне, која је за све недаће хрватског, па и осталих народа у Југославији, оптуживала српски „хегемонизам”.

Поред коминтерновске индоктринације о потреби разарања државног механизма Југославије, један број водећих хрватских комуниста био је оптерећен и предратним задацима и обавезама свих комуниста да помажу усташку, па и остале националистичке и шовинистичке организације у циљу слабљења ондашњег државног апарата Југославије, што је било регулисано уговором између усташке организације и представника Комунистичке партије Хрватске, односно њихових званичних представника; Миле Будака с усташке и Моше Пијаде и Андрије Хебранга с комунистичке стране. Оптерећен задацима Коминтерне, а затим и задацима из споразума о међусобној сарадњи и потреби међусобног испомагања у слабљењу и рушењу темеља Југославије, један број руководиоца КП Хрватске (и поред промене коминтерновске тактике, којом је након напада Немачке на Совјетски Савез тражено од свих комуниста Југославије да пруже отпор немачкој војсци и тако помогну одбрани прве земље социјализма, и поред изричитог захтева генералног секретара ЦК КП Југославије – Тита) није хтео да одмах ступи у оружани устанак. Тек крајем 1941. године, после неколико интервенција од стране Коминтерне и генералног секретара ЦК КП Југославије – Јосипа Броза, почеле су припреме за подизање оружаног устанка против Сила осовине. Те припреме текле су споро и са доста одуговлачења. Да би се колико толико опрали пред Коминтерном и генералним секретаром ЦК КП Југославије, послали су један број чланова КП Хрватске, претежно шпанских бораца, који су на захтев Павелића пуштени из логора у Француској или из радних батаљона Немачке, међу српске устанике, који су већ крајем месеца априла и почетком маја 1941. године подигли Устанак ради одбране својих породица од усташких покоља. Пошто је реч о врло вештим и искусним борцима

и добро смишљеној стратегији, ове емисаре и инструкторе врло брзо су прихватили српски устаници и ускоро су задобили и њихово поверење, јер су дошли са примамљивом паролом да помогну српским устаницима и српском народу у одбрани и заштити њихових праведних интереса од усташких и немачких нацистичких поробљивача.

Један број ових искусних и добро припремљених шпанских бораца приликом доласка код српских устаника представљао се илегалним именима, најчешће српским. Тако је, на пример, Иван Крајачић своје име и презиме променио у Стево Крајачић, а Марко Орешковић је себи набавио српску ношњу са опанцима шиљканима, а на глави је носио шубару са кокардом. У слободним часовима је певао окупљеном народу и српским устаницима српске песме „Марширала, марширала краља Петра гарда”, „Војводи Синђелићу” и причао им о јунаштву Милоша Обилића, Краљевића Марка и о другим косовским јунацима.

Ова и овако смишљена политика хрватских комуниста, који су се крајем 1941. године придружили устаничким одредима српског народа, имала је за циљ да придобије поверење и симпатије српских устаника, што није било тешко постићи у условима када је српски народ био изложен највећем терору у својој историји и када је остао обезглављен, без својих највиђенијих људи.

Ова перфидна политика хрватских комуниста према српским устаницима трајала је све до средине 1942. године, када су хрватски комунисти добили велико поверење српских устаника и када су већ као искусни пропагандисти, који су од раније имали велико илегално искуство у политичком раду, добили већину у структури руководства у устаничким одредима (мада је људство било претежно српске националности, 90–95% укупног борачког састава).

Чим су хрватски комунисти добили већину у руководећем саставу одреда који су формирано готово у свим местима где је живело претежно српско становништво, почели су отвореније да врше свој утицај.

Тако су, на основу директивног писма ЦК Хрватске, почели да омаловажавају углед Избегличке владе у Лондону, наредили су свим устаницима који су носили шубаре да их замене партизанским капама тророшката са звездом петокраком. Затим су политички комесари у одредима добили наредбу од Главног штаба Хрватске да максимално уложе све могуће напоре да у партизанске редове уведу што већи број домобрана из редова хрватског народа, како би се макар делимично

поправила структура борачког састава, и на крају, дата је директива свим оперативним штабовима са територије Хрватске да се главне снаге усмере на сузбијање устаничког и четничког утицаја на српски народ; четницима су називали све српске устанике, нарочито оне који нису хтели да на добијене тророшке ставе звезду петокраку. Ове мере хрватског комунистичког руководства изазвале су велико нерасположење и незадовољство устаника.

После испољавања незадовољства устаника, на сцену је ступио Већеслав Хољевац, који је издао наредбу да се опколи капетан Лалић и његов одред, који је бројао преко осамдесет бораца, и изведе пред „народни суд”. Пошто је Хољевац добро знао да би овакав поступак против устаника могао изазвати народни револт и отпор Срба, он је преко вођства из Главног штаба Хрватске обезбедио да тужилац буде виђенији Србин и тако је донета одлука да то буде Станко Ћаница Опачић. Командант Лалић и његових 80 бораца оптужени су за пружање отпора тековинама устанка и револуције те за борбу против „братства и јединства”, и одмах су, на захтев Хољевца, сви осуђени на смрт и стрељани.

Највеће разочарење и понижење српски народ је доживео када је ЦК КП Хрватске одлучио да од личких (једног дела босанско-херцеговачких) јединица са територије Баније, Кордуна и северне Далмације, формира Хрватски корпус народноослободилачке војске и партизанских одреда.

Ова одлука ЦК КП Хрватске није изненадила српски народ због тога што је имала за циљ укрупњавање војних јединица, већ у првом реду због тога што је новоформираној војној јединици дат назив Хрватски корпус јединица народноослободилачке војске и партизанских одреда Хрватске (иако је добро познато да се у јединицама, које су ушле у састав назначеног хрватског корпуса, налазило 90–95% српских устаника, који су вештом политиком и тактиком сада преведени од речи „устанници”, „герилци”, „партизани”, у Народноослободилачку војску Југославије, односно НОВ Хрватске).

На ова понижења српски народ је морао пристати ради сопственог опстанка и заштите својих породица, пошто су и најмање примедбе или приговори проглашавани непријатељском активношћу, а храбрији и отреситији представници Срба најчешће су проглашавани четничким елементима.

У таквим ратним околностима, када су се Срби сматрали хегемонистима и поробљивачима не само од усташких и проушашких

присталица, већ и од Коминтерне па следствено томе и од Комунистичке партије, речи Србин и православац било је опасно изговорити, а камоли се тако декларисати. Поготово је у таквим околностима било веома опасно добити одредницу „непријатељ”, или да на неког падне сумња да има било какве везе са српским устаницима – четницима. Такви су извођени пред такозвани „народни суд” и по кратком поступку осуђивани на смрт као издајници и непријатељи народа.

Устезање и одуговлачење хрватских комуниста са подизањем устанка против Немачке, по налогу Коминтерне, а касније и генералног секретара ЦК КПЈ-е Јосипа Броза, било је праћено следећим околностима:

Прво, што је хрватски народ, након подршке Немачке и Италије и добијања своје „независне” државе, било тешко покренути на оружани устанак против Немачке и Италије – њихових дојучерашњих савезника;

Друго, што је немачка војна сила, у савезу са Италијом и Јапаном, у то време била у таквој војној снази и са таквим успесима на источном фронту, да је било мало људи који су сумњали у њену коначну победу, све до 1943. године. Ове околности су утицале и на хрватске комунисте при доношењу одлуке о подизању устанка против овако јаке оружане силе, пред чијим су налетом биле сломљене све војне снаге готово целе Европе.

Треће, један део тешкоћа хрватских комуниста у подизању оружаног устанка против Немачке састојао се и у спорој преоријентацији схватања код једног броја чланова Комунистичке партије, па и једног броја чланова ЦК КП Хрватске, који су настојали да добију у времену и да са више страна сагледају могућности како да се одупру наредбама свога генералног секретара Јосипа Броза и Коминтерне и како да се са што мање ризика одложи извршење захтева са највишег места комунистичке хијерархије.

Посебно велике резерве у подизању оружаног устанка Хрватске против Сила осовине, а у првом реду против Немачке, имали су: Андрија Хебранг, Бакарић, Поп и други. Читаоци се могу се потпуније и детаљније упознати о овим збивањима у књигама Вјенцеслава Ценчића и Мана Пешута.

ГРАЂАНСКИ РАТ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Према описима Мајкла Лиза, енглеског истраживача и публицисте

Документа која се налазе у Државном архиву Велике Британије у Лондону, а која је на коректан начин проучио и објавио Мајкл Лиз у својој књизи *Силовање Србије. Британска улога у Титовом грабљењу власти 1943–1944* (Београд 1991), накнадно и са великим закашњењем, потврђују сумње српских устаника и српског народа у искреност и добронамерност Титове политике према српском народу. Посебно његовог екстремног дела, у виду Комунистичке партије Хрватске и Главног штаба партизанских одреда Хрватске, којим су руководили хрватски шовинисти и назови интернационалисти: А. Хебранг, И. Рукавина, В. Бакарић, Стево Крајачић и други.

Мајкл Лиз наводи да му је главна мисао кад је писао наведену књигу, била „да забележи истину због будућности” и да исправи страшну грешку према српском народу и његовом родољубивом армијском генералу и начелнику штаба Врховне команде Равногорског покрета (који је основао 1941) – Драгољубу Дражи Михаиловићу.

Он такође у тој књизи наводи:

„Дража Михаиловић није био колаборационист, како је тврдио Тито и његова пропагандна машинерија. Он је био прави родољуб – далеко већи од својих комунистичких ривала.

Тито је добио грађански рат у Југославији уз политичку помоћ Совјета и њихово војно присуство у јесен 1944. године.

Но, по мом искреном убеђењу, у томе ипак не би никада успео да није било позадинске британске помоћи, коју је добијао од априла 1943, до октобра 1944. године. Њему су издашно помагале 'кртице' у тајним службама.

Они су Тита довели на власт уз свестрану помоћ Стаљина и Черчила. Њихови ученици вероватно желе да оправдају

своје акције, али зар не би у име људскости, бар сада, могли да зачепе своја уста. Прокомунистичка композиција завршила је своје путовање. Удовице и деца славних српских родољуба морали су да живе са лажним оптужбама више од 40 година. Време је да истина изађе на светло дана и да правда победи...

Књига је посвећена успомени на жртве убиства и масакра које су извршили тирани комунистичке револуције уз свесрдну помоћ совјетског блока. Нека ти прави и истинити родољуби, који су у Југославији побијени у име револуције и ослобођења, почивају мирније сада када се коначно открива и опште прихвата прави карактер Титове комунистичке подвале. Не можемо да вратимо њихове животе, али им можемо, и морамо признати право место у историји...

Био би неопростив грех када би се прихватила верзија историје коју су писали комунистички пропагандисти и која вуче своје порекло из комунистичке осиноности, подвала и дезинформација. Мерадавна верзија историје мора да води рачуна о новим информацијама и анализама које непрекидно излазе на светлост дана, како у Југославији, тако и у иностранству”.⁴

Мајкл Лиз, многобројним документима поткрепљује и наводи да је Владимир Велебит, Титова веза са Британцима за време и после рата, у својим мемоарима описао како су канадски комунисти, Хрвати, врбовани и регрутовани у британске обавештајне службе, а касније слати код Тита где су имали мисију преводаца и тумача збивања у Југославији.

„Није никакво изненађење онда да су се активности српских устаника, под командом Драже Михаиловића против Немаца приписивале партизанима.

Због ових активности Југословенске војске у отаџбини, у периоду септембар–децембар 1943. године, које је ВВС приказао као активности партизана, Форин Офис је изразио своју забринутост због ове веома велике штете које је ВВС, по налогу својих обавештајаца нанела српским устаницима Драже Михаиловића, јер су борбе и успеси генерала Драже приписане Титовим партизанима”.⁵

.....

⁴ М. Пешут, *Лика у НОБ-и*, Илиноис, САД 1975.

⁵ М. Лиз, *Силовање Србије*, Лондон 1986.

Даље Лиз наводи:

„Тито је у то време, јуна 1943. године поседовао нешто око 15.000 партизана. Уистину, војничке вредности Титовог покрета биле су тада крајње сумњиве. По речима његовог најближег сарадника Милована Ђиласа, Титова војска у тој фази беше једва нешто више од руље која је бежала из Црне Горе, трпећи очајне губитке и бивајући присиљена да напусти своје рањенике. Са највећим напорима избегли су опкољавање и тотално уништење. Покушаји Сила осовине да сабију у ћошак партизана, описивани су од стране Тита и његових пропагандиста и политкомесара хвалисаво и помпезно као 'четврта' или 'пета офанзива' Бежанија је описивана као пробој фронта. Но, то је све било у стилу партизанске пропаганде, којој су наседали наивни и потпуно неинформисани грађани”.⁶

Чињеница је да је Тито са главнином снага прешао из Босне у Сандак зато што су их Немци притиснули и што су се, споразумом између Врховног штаба партизанских одреда и немачких представника на то обавезали. Овај споразум потписали су по овлашћењу Врховног команданта Тита, Коча Поповић и Владимир Велебит, а у преговорима је једним делом учествовао и члан Врховне команде партизана, Милован Ђилас. Из овога се јасно види да је Тито колаборирао са усташама и Немцима преко својих подручних јединица са територије Независне Државе Хрватске. Поред Андрије Хебранга, Владимира Бакарића, Ивана Рукавине и Стеве Крајачића, њему су, у последњим годинама рата – 1943. када се већ знало да ће Немци рат изгубити и када су се Стаљин и Черчил определили да подрже Тита уместо генерала Михаиловића – индиректну помоћ пружале и поједине усташке вође у НДХ.

О овоме сведочи и извештај мађарског амбасадора господина Ђерђ Шандора, који је он упутио мађарском Министарству иностраних послова 1986. године, поводом изручења Андрије Артуковића, министра унутрашњих послова НДХ, Југославији. Он у свом писму наводи да је Артуковић био енглески агент од 1936. године и да је као шеф енглеске обавештајне службе на територији Краљевине Југославије прихватио функцију министра унутрашњих послова марионетске

⁶ Исто, 42–43.

влада Независне Државе Хрватске, заступајући тако енглеске интересе. Између осталог, Андрија Артуковић је одиграо веома важну улогу у ослобађању Черчиловог сина Рандолфа из италијанског заробљеништва. Због ових услуга, Енглези су Артуковићу помогли да побегне у Ирску, преко Аустрије и Енглеске, да би га 1948. године пребацили у САД. Већ самим тим што је био министар унутрашњих послова НДХ и шеф Обавештајне службе Енглеске, био је добро упознат са садржајем разговора и преговора са савезницима антихитлеровске коалиције – Немцима и са врхом Краљевске војске Југославије, преко обавештајних канала Енглеске, што је представљало тајну за коју је само Јосип Броз Тито знао. С обзиром на то да је знао детаље поменутих разговора и да је познавао више особа које су сарађивале са усташама и Немцима, међу којима и велики број хрватских комуниста у партизанским одредима Хрватске, Артуковић би, уколико проговори за време саслушања и судског процеса, могао довести у неугодну ситуацију југословенско руководство.

Због ове информације, са којом су били упознати челни људи југословенске Обавештајне службе, надлежни политички органи СФРЈ су, с обзиром на важност овог „предмета” (операција „Пилот” се односи на испоруку Артуковића), именовали посебног повереника који је имао задатак да предмет прати и надгледа, односно да га држи у својим рукама. Тај човек је био из ССИП, Јакша Петрић, бивши амбасадор у САД.

Одлуку о томе донео је Раиф Диздаревић, тадашњи министар иностраних послова Југославије.⁷

Према описима Мајкла Лиза, главна опсесија Тита била је протеривање Драже Михаиловића из Србије 1941, као и жеља за освајањем власти без обзира на број жртава. Ово мишљење потврђују и трећи човек у партизанској хијерархији, Милован Ђилас и његов биограф Владимир Дедијер:

„Партизани нису били забринути због репресалија над цивилним становништвом, где су Немци за једног свог погинулог војника осуђивали на смрт 100 српских талаца, најчешће најугледнијих грађана, како би тиме обезглавили српски народ и оставили га без његове интелектуалне потпоре и охрабрења.”

⁷ Исто, 48.

У својим књигама, Ђилас је на јасан начин казао да су цивилне жртве за Тита биле само губици у „великој борби за слободу”.

Тито је углавном водио рачуна да изађе у сусрет заповедничким захтевима свог господара Стаљина. Ишао је у акције да би олакшао притисак немачких армија које су нападе Совјетски Савез, прву земљу социјализма. Избегавање репресалија над српским народом било је споредно. Њега је у првом реду интересовало повећање партизанске војске и проширење власти. Партизанске јединице веома често су вршиле изненадне нападе на патролне или осматрачке јединице Немачке, а након тога су Немци предузимали врло оштре репресалије према српском цивилном становништву. Пошто су напади партизана на немачке извиднице изазивали потернице за изненадним и скривеним нападачима, као и предузимање репресалије над недужним становништвом, народ је ради заштите својих живота почео да бежи у шуме и планине, што је олакшавало мобилизацију и укључивање у партизанске јединице.

Да би избегли страдања, становници су заједно са партизанским јединицама бежали и повлачили се у забачене збегове, на неприступачне терене што је ишло у корист партизана, јер су на овај начин повећавали своју војску. Сви мушкарци од 15 до 60 година старости укључени су у партизанске јединице, жене у радне јединице и санитет, а млади и у борбене јединице. То што су Немци ради одмазде хватали невинне људе и палили домове избеглог становништва, партизане није бринуло. Својим говорима народу су објашњавали да за велике циљеве и „светлу будућност” мора бити жртва и оне се морају стоички подносити.

Колаборација са Немцима и усташама

Мајкл Лиз наводи и податке о колаборацији Титових партизана са Немцима и усташама НДХ. Поред мартовских преговора, које су одржали Титови емисари са немачким генералима и високим личностима у Сарајеву, а затим у Загребу, који су трајали од марта до маја 1943. године, Тито је одржавао сталне контакте са Немцима преко мајора Ханса Ота, кога су партизани заробили у западној Босни, у непосредној близини Ливна.⁸

.....
⁸ Детаљније из написа у часопису 8 (*Осмица*) бр. 625.

У ствари, преговори са Немцима почели су преко Ханса Ота, који се спријатељио са Титом и кога је Тито користио као своју редовну везу са Немцима и усташама. Лиз наводи да је Тито, лично требало да се 23. јануара 1943. године састане са Антом Павелићем, али је због немачке офанзиве на „Бихаћку Титову републику” састанак био спречен и одложен. Ханс Ото је остао код Тита све до завршетка рата.

Доказ о мартовским преговорима са Немцима пружиле су београдске власти марта месеца 1943. године.

Тито је био веома забринут због вести о преговорима његових емисара Коче Поповића и Владимира Велебита с Немцима, па је у циљу одвраћања пажње са његове сарадње са немачким и Павелићевим изасланицима, повећао своју пропаганду о тобожњој сарадњи генерала Драже и његових команданата са немачким и италијанским командантима. Такође, дао је налог да се његов пријатељ и посредник за контакте са Немцима, Ханс Ото, одмах после рата ликвидира; а са њим да се ликвидира и сведочење о колаборацији са Немцима и усташким властима.

Постоје докази и о сарадњи и честим преговорима између есесоваца и Титових партизана у Словенији, које је обављао Титов лични секретар др Јоже Вилфан.

У светлу ових и овоме сличних доказа о Титовој сарадњи са Немцима и усташама, колаборација генерала Драже Михаиловића, вође Југословенске војске у отаџбини са Немцима, била би наивна да није касније довела до тако трагичних исхода. У периоду од 10. децембра 1943. до 2. јануара 1944. године Черчил је донео коначну одлуку да напусти генерала Дражу, због подметнутих лажних извештаја о његовој тобожњој сарадњи са Немцима. Наводећи ове проверене податке, Мајкл Лиз се пита: „Како је могуће генерала Михаиловића прогласити издајником и сарадником окупатора, када цео српски народ зна да је он почетком месеца маја 1941. године први у окупираној Европи подигао устанак против овог, до зуба наоружаног непријатеља?” У то време, све до 22. јуна 1941. године комунисти Југославије на основу директиве ЦК КП Југославије сарађивали су са Немцима, на основу Пакта о пријатељству између Совјетског Савеза и Немачке. И није им падало на памет да иду у планине и да се ставе у одбрану свог народа. Тек на основу Стаљиновог захтева, Јосип Броз Тито је дана 4. јула 1941. године сазвао седницу ЦК КПЈ-е на којој је донета одлука о позиву комунистима Југославије и радничкој класи да се стави у одбрану СССР-а

„прве земље социјализма”. После устанка генерала Михаиловића на Равној гори, Немци су ухапсили његову супругу, кћерку и оба сина, а за генералом Дражом расписали потерницу и наградни позив да „свако ко открије где се налази Дража Михаиловић, ко га ухапси и приведи немачким властима или га убије, добија 100.000 немачких марака у злату”. Затим, како је могуће да немачка полиција хапси не само његову породицу него и многобројне сараднике и његове команданте, као и да држи у логорима за ратне заробљенике у Грчкој 7.000, а у Санџаку 2.000 Станишићевих и Ђуришићевих устаника – четника. У исто време, Немци су за све време рата држали по логорима Немачке и Италије десетине хиљада чланова Југословенске војске у отаџбини, како је био званичан назив војске генерала Михаиловића.

Овome треба да додамо и сведочења више од двадесет британских официра који су служили у војсци генерала Михаиловића. Поред поменутих британских официра у редовима генерала Михаиловића, било је још (велики број) британских подофицира.

Затим, неколико стотина оборених британских и америчких авионских посада које су спасавале, помагале, превозиле и евакуисале Михаиловићеве снаге. Сви су они под заклетвом тврдили да је Михаиловић био велики патриота и да није био колаборациониста, понајмање немачких окупационих снага.

За време суђења генералу Михаиловићу, 500 америчких пилота које је генерал Михаиловић спасао тражили су да дођу на суђење, али им Војни суд комунистичке Југославије није дозволио да сведоче.

На основу лажне, исконструисане оптужнице, Дража Михаиловић је осуђен на смрт стрељањем. Поред напред наведених независних и неутралних сведока, међу којима је био веома велики број британских и америчких официра, подофицира и пилота, највећи сведок да је генерал Михаиловић био прави патриота и родољуб, који се од 1941. до 1946. године са својим верним и оданим борцима борио по шумама и горама Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине, јесте његов напаћени народ, нарочито сеоски домаћини и патријархално васпитани људи, који су листом били и остали уз свога, како су га из милоште звали, Чича Дражу. Није било црквене или сеоске славе у којој се народ није окупљао и певао песме о свом вођи и заштитнику Дражи. Ја сам, на рођендан младог краља Петра II, 6. септембра 1944. године – био присутан на црквеној слави у селу Лелићи, где је била окупљена огромна маса света и могу да потврдим да је окупљени народ величао краља

и генерала Дражу и певао им најлепше народне песме које сам добро запамтио, и чије ми мелодије и сада лепо звуче:

„Марширала, марширала
краља Петра гарда”
и
„Од Тополе, од Тополе
па до Равне горе,
свуд су страже, свуд су страже,
генерала Драже”.

Колико је српског народа, због оданости краљу и своме генералу – Чича Дражи, страдало за време и после рата од комунистичких, назови револуционара, сазнаће се ускоро, када се наш народ ослободи комунистичке догме и када се буде могла отворено и смело рећи права истина: рехабилитација генерала – Чича Драже је неопходна и на правди заснована, јер сада, после обиља података и историјских чињеница, није и не би смела да буде спорна ни његова борба, ни његово дело ни од кога, па ни од његових, идеологијом затрованих противника.

Тачно је да је он далеко пре комуниста подигао устанак против Немаца, као што је исто тако тачно да се херојски борио за српско питање, чак и онда када је био напуштен од својих и наших великих савезника.

Партизански писци и филмски сниматељи описују битку на Неретви као највеће херојство партизанске војске, иако се сада поуздано знају историјске чињенице из којих се може закључити да су за време пете непријатељске офанзиве представници Врховног Титовог штаба водили са немачким генералима у Сарајеву и Загребу преговоре о обустављању свих даљих непријатељстава између партизана и Немаца, с тим да се Титове снаге сконцентришу на снаге генерала Михаиловића.⁹

У ствари, битка на Неретви није била никаква херојска и победоносна партизанска офанзива против Немаца, како су је вешто описивали партизански извештачи и пропагандисти, већ је то био прљави маневар грађанског рата, који је ишао у корист Немаца. Наш познати књижевник Данко Поповић у својој причи о туђим капама каже:

.....

⁹ Потпуније у: М. Лиз, *Силовање Србије: британска улога у Титовом грабљењу власти 1943–1944*, Београд 1991; В. Робертс, *Тито, Михаиловић и савезници 1941–1945*, Београд 2013; В. Хаген, *Тајни фронт*; М. Ђилас (нав. дела у овој књизи).

„Добро је што се међу живима још налазе Срби, творци друге Титове Југославије. Они морају да виде како се распада њихово историјско дело. Стигла их је заслужена казна за сва недела која су починили према свом народу. Ево, њихова „историјска мисија” завршава се под туђим капима. Велике тековине револуције крунисане су туђим шлемовима. Да ми је знати, помишљају ли сад на ону подвалу која се звала споразум ’Тито – Шубашић’? Причали су причу о револуцији, а сакрили су ратна страдања српског народа. Сакрили су ратне савезнике окупатора (Независну Државу Хрватску, Албанију и Бугарску) и злочине које су ове савезнице починиле над српским народом. Плаве беретке није позвала нека непозната мистична сила. Њих је позвала једна идеологија владајући над нама пола века”.

Данко Поповић на крају каже:

„Било би добро сакупити на једном месту сво оно полу-вековно самохвалисање, оне филмове, ТВ емисије и штампу и то приказати народу, а после тога треба приказати народу како усташки башибозлук заузима југословенске касарне, пали српска села и прогони недужни народ са њихових вековних огњишта, ставља своје „шаховнице” и друге државне ознаке на зграде и објекте својих сународника, да народ, понижен, и опљачкан још једном види прави крај титоистичке обмане”.

После тога, требало би сву штампу, филмове, ТВ емисије и монографије свих градова и села, с резултатима Народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције, писаних по директивама из једног, највишег врха политичког вођства наше земље, уништити или спалити и тако се спасити од обмана и лажи којима су тровани и испирани наши мозгови готово пола столећа. Коначно, овим би спасли наше унуке и децу и цео наш народ од даљих страдања, а и да наша деца и унуци не буду више никада били прогоњени, као њихови дедови и очеви, због измишљених грехова које они ни у сну нису сањали, а камоли починили.

Али, како још увек има људи који мисле да се, не само са нама – „грешницима”, већ и са нашом децом и нашим унуцима, још увек нису

довољно „обрачунали”, сматрам да је света дужност свих нас да помогнемо и да подржимо наше најчеститије и најумније људе у њиховим настојањима да донесу смирење нашој напаћеној земљи и помирење међу људима, да нам помогну да се духовно усправимо и морално отренимо и да више никада нашу нову кућу не градимо на старим лажима и неистинама, као и да престанемо са мржњом и прогонима наше браће само зато што су друкчије мислили или још и сада другачије мисле. Јер српски народ, поред правде, о чему најречитије говори и химна „Боже правде”, треба да кроз своје патриотске песме захтева више слободе, јер је тек у слободи могуће остварити некакве више облике релативне правде.

После низа неправди и страдања нашег света у овом веку, социјалистичко самоуправљање је у нама успело да развије најгоре националне и људске особине, а да потисне оне најбоље.

Четрдесет и пет година су нас лагали, застрашивали, пљачкали, уцењивали, ломили, учили нас да се међусобно мрзимо, да се подсмевамо свему што је племенито и лепо као да је то глупо или штетно, учили су нас, како сликовито каже један наш писац, да тражимо доказе о постојању Бога, а не о постојању ђавола, иако је свако од нас сретао велики број ђавола у прерушеном облику.

Због неуспелог експериментисања над нашим светом, над нашим економијом, културом, вером и историјом, потребно је нашем народу обезбедити да дође себи, да га ослободимо свих нових, нарочито „напредних” идеја које су нас и довеле пред сам „амбис”, пред којим се сада налазимо.

Сведочења преживелих учесника рата

Према забелешкама очевидаца и учесника у ратним збивањима и догађајима на територији Независне Државе Хрватске, добар део хрватских, па и српских комуниста, није имао искрене и родољубиве намере. То на најбољи начин осветљавају и показују белешке појединих очевидаца и учесника у тим збивањима.

Мане Пешут у својој у књизи *Лика у НОБ-у*, пише:

„Најбеднију улогу у овим судбоносним данима по српски народ одиграли су хрватски, а добрим делом и српски

комунисти, којих је било мало, али за зло и превише. Они су криви за братоубилачку борбу, која је настала у пролеће 1942. године.

Криви су што нису српском народу поштено рекли ко су и шта су они и какве циљеве имају, па макар прећутали оно што су путем директиве од ЦК КПЈ и ЦК КП Хрватске добили као свој најважнији задатак, који су по сваку цену морали да спроведу у дело. Да су бар то српском народу рекли, њихова одговорност пред историјом била би много мања, пошто би и број жртава српског народа који је страдао у братоубилачком рату био знатно мањи”.¹⁰

Српски народ и сами борци у српским устаничким одредима нису знали да се у њиховим редовима налазе српски комунисти, а још су мање знали да су они као Срби, за време борби између српских устаника и усташа, били у вези са ЦК КП Хрватске. Отпор за примање такозваних „поштених Хрвата” у српске устаничке редове појавио се услед неповерења и бојазни да ће их они првом приликом издати. Али услед упорног и дугог наговарања од српских комуниста почело је њихово попуштање и прећутно примање. Тако се десио случај да су српски устаници примили у своје редове Драгу Домјанића и Јосипа Куштрина који се представио под именом „Милош Савић”. Касније, када се установило да они раде против српских интереса, КП Хрватске морала их је брзо преместити на други терен, да би их заштитила. Број хрватских комуниста био је, 1941. године, на почетку Револуције врло мали, али се постепено повећавао, захваљујући томе што су српски комунисти припремили терен за њихов долазак међу српске устанике. Тако су хрватски комунисти постепено долазили и заузимали све важније положаје у устаничким организацијама. Српски комунисти су постепено гурали у страну, а да ни сами нису приметили каквом се перфидном игром то све спроводило. У то време говорили су Србима, српски комунисти: „Наша дужност је, као хришћана, да примамо хрватске комунисте и ’поштене Хрвате’ у наше редове. Они су као и ми противници Павелића и усташа, а исто тако су и против терора и покоља Срба. Они су симпатизери и присталице наше мајке Русије. Примимо их у наше редове и тако ћемо ојачати наше одреде. Они ће својим везама,

.....
¹⁰ М. Пешут, *Лица у НОБ-и*, Илиноис, САД 1975, 66.

’које су нам добро познате’, много допринети да у погледу наоружања ојачамо”. Пошто српски комунисти нису имали смелости да кажу праву истину, они су заобилазним путем објашњавали српским устаницима и народу да је то у интересу у првом реду српског, а затим и осталих народа. Било је доста Срба који нису имали разумевања за овакав развој догађаја, али су били немоћни да се овим вештим комунистичким пропагандистима супротставе.

Командант српског корпуса „Гаврило Принцип” Милан Цветићанин, у писаној форми оставио је сведочење о првим борбама са комунистима и партизанима у западној Босни и о Граховачкој бици:

„После српског устанка и протеривања усташа и усташких власти из наших крајева, успостављена је српска власт. Приступило се организацији села и општина, а у војничком погледу организацији устаничких јединица за чување ослобођених територија.”

Посебну улогу имале су покретне јединице и јединице за обуку војника који нису служили војску. Цветићанин је био командант овог одреда и ево како описује шта се догодило у пролеће 1942. године:

„31. марта 1942. године, одред је заноћио у Црном Лугу, селу између Ливна и Грахова. У јутро, 1. априла, око осам часова, стигао је курир са хитном и важном поруком. Била је то порука командира чете који се налазио на обезбеђењу и чувању села Мирковци, Косте Тркуље, да је село напало око 300 комуниста и њихових симпатизера, под командом Љубе Бабића. Командир Тркуља је са око 50 својих бораца бранио село, али с обзиром на знатну бројчану надмоћ непријатеља, послао је свог курира са захтевом за хитну помоћ.

Као командант летећег устаничког одреда, ја сам одмах наредио покрет. Са неколико речи објаснио сам војницима да се догодило оно што нико није желео, али што се мора прихватити кад је наметнуто. Стварност је ту жалосна, али истинита. Срби нападају српско село Мирковци на челу са Љубом Бабићем, командантом и хоће да га униште. Зашто и за чији рачун? Имају ли они право да се ките српском тробојком и српским именом и да уништавају недужно српско становништво

и његове малобројне бранитеље? Не, немају. Они, ето, наста-вљају где је Павелић са својим усташама стао. Период нове борбе од тада наступа са истим непријатељем српства као што су биле и усташе, само што ови други носе назив комуниста, а опаснији су од усташа зато што против Срба употребљавају заведене Србе. Ко мисли да је грех против тих и таквих Срба, у одбрани нашег света, употребити оружје, може слободно да остане, а ко мисли да треба бранити данас српско село Мирковце, а сутра и остала наша села од овог за нас новог непријатеља, нека крене за мнош у борбу за одбрану наших огњишта од свих, па и комунистичких нападача.”¹¹

После три дана борбе, 4. априла 1942. године, на православни Ускрс, борба је настављена. Срби ни тада немају мира. Поново их нападају. И замислите ко?! Њихова браћа комунисти, из партизанских јединица. Као да су тиме хтели да докажу да су се одрекли свих својих предака и светиња, а прихватили само оно што им комунисти и њихова Партија проповедају. Партизани су у тим борбама оставили 12 мртвих и више десетина рањених, а био је заробљен и њихов командант Цвија Орешчић. Разоружан је и пуштен на слободу. Српски устаници на Ускрс нису хтели убити Србина, но, партизански командант које се огрешео о све њих и цело Српство, јесте...

После те борбе, настављене су све теже и крвавије. Српски народ се у свим својим Крајинама борио. Српски устаници су се трудили да сваку српску кућу и свако српско село и насеље бране и одбране. На тај начин устаници су своје борбене снаге развукли на превелике територије. „То је била наша тактичка грешка” – прича Цветићанин – „која нам се осветила”. Партизани су концентрисали своје снаге с намером да нас стално узнемиравају и туку. Створили су јаку покретну јединицу од око 7 до 8 хиљада људи сакупљених у свим крајевима Југославије, претежно из Србије, Црне Горе и источне Босне. Начелник Штаба те партизанске групације био је мајор Арса Јовановић. Српски устаници нису били никакви хегемонисти, већ наоружани сељаци, који су бранили своје домове и свој народ од усташких насртаја, пљачки и покоља. Партизани су такође били српски сељаци који су, преварени и заведени од комуниста, ставили звезде на капе и примили команду од

.....
¹¹ *Сјоменица 1946–1976. године*, Чикаго, САД 1946, 64.

Хрвата комуниста. Њима се манипулисало вештом пропагандом и разним слаткоречивим обећањима, тако да су престали да бране Србе од усташких покоља и постали оруђе комунистичке револуције. За партизане, предвођене од стране проусташки настројених Хрвата комуниста, српски устаници су били главни противници, а хрватске усташе потпуно споредни, јер су им циљеви у извесној мери били идентични или слични: чување Независне Хрватске.

У јесен 1942. године, тај велики напад пролетерских партизанских јединица ишао је кроз Босну остављајући хаос и патње недужног народа.

Тако су пролетерске комунистичке јединице главну борбу водиле против српских устаника – четника, којих тада није нигде било на окупу више од хиљаду.

Ова околност је користила партизанским јединицама које су се приликом повлачења из Црне Горе, у циљу освајања нових територија у Босни и Херцеговини, концентрисале у велике групације, тако да су својом бројчаном надмоћношћу релативно лако сламале отпор српских устаничких јединица, које су због својих одбрамбених циљева и заштите српског становништва на широким просторима биле организоване у мање одбрамбене одреде, и као такве нису могле да се одупру далеко надмоћнијим партизанским пролетерским групацијама.

Овде је интересантно навести податак да су партизани нападали усташе само у ретким приликама, и то само онда када са њима претходно успоставе договор о њиховој потпуној или делимичној предаји.

На овај начин долазили су до одговарајућих количина оружја, али и повећања својих јединица, пошто су усташе које су се предале примали у своје редове.

И поред бројчане предности у самом почетку борби, комунистичке партизанске јединице имале су велике губитке. То их је толико огорчило да су почели палити српске куће, сматрајући целокупно српско становништво устаничким јатацима.

Сви мушкарци изнад 14 година које су комунисти затицали у селима, били су похапшени. Они који су прихватили да пођу са њима, спасили су своје животе и животе осталих чланова својих породица, а они који нису хтели да им се прикључе, били су на најсвирепији начин кажњени и лишени живота.

„Зима се постепено приближавала и није се у Босни више могло, нити имало где презимити. Месец дана после борбе за

Грахово, која се водила од 27. до 29. октобра 1942. године, до-нета је одлука да се све српске породице пребаце у Далмацију, што је и учињено, а српски устаници – четници да иду у помоћ личким српским устаницима. Тако су српски устаници Босне постали нека врста бескућника и ишли су свуда где се водила борба и где је требало помоћи српском народу. Ишло се из борбе у борбу; из Босне у Лику, из Лике у Далмацију или опет у Босну и тако редом све до словеначких планина; до завршетка рата и сусрета са „савезницима”, који су на крају доказали да ми у овом рату и нисмо имали своје праве савезнике”.¹²

Уништавање српског становништва вршено је и на тај начин што су заседе против окупаторске војске вршене искључиво из српских села, под изговором да непријатеља треба нападати без обзира на жртве. Ову крилатицу да се непријатељ мора изненадним нападима, свугде и на сваком месту, деконцентрисати и нападати независно од тога какав ће исход таквих изненадних напада бити, ни колике ће жртве бити, поставили су хрватски комунисти на челу са Владом Бакарићем и Стевом Крајачићем, најодговорнијим руководиоцима Комунистичке партије Хрватске. Непријатељ је у тој фази оснивања партизанских јединица на територији НДХ био веома јак и за најмањи препад или испаљени метак на његову оружану силу вршио је страховите одмазде. У Босни, Лици и Кордуну, где је живело углавном српско становништво, вршена су масовна убиства, пљачкања и паљења кућа. Последице ових изненадних препада нису носиле партизанске јединице, јер су се оне после препада брзо склањале у удаљена места и шуме, а цену за њихове „херојске” препаде из заседе носило је недужно српско становништво.

Паљевину и уништење српских села вође комунистичких партизанских одреда правдале су потребом борбе. Подругљиво су говорили онима чије куће случајно нису спаљене, да би их сами власници требали спалити, како би на тај начин показали оданост и приврженост „народној борби”. Народу су говорили да ће за чланове њиховог покрета, чије су куће спаљене, правити нове куће у Совјетском Савезу и после рата ће истима бити послате као поклон радника ове социјалистичке

.....

¹² Према исказу М. Пешута, ово је детаљно описао Н. Плећаш у: *Пожар у Крајини*, Чикаго 1975, 378–381; репринт Нови Сад 2004.

државе. Измишљали су бајке у корист СССР-а, којима је један број неинформисаних и наивних људи поверовао. Овакав рад комуниста био је супротан не само интересима српског, већ и осталих народа, а био је супротан и одлукама народних одбора тих села и насеља.

Наша деца, а сада и наши унуци, још увек у својим читанкама и осталим књигама читају како су комунисти били спасиоци и ослободиоци српског народа, па узгред и осталих народа и народности. Њихови просветитељи и пропагандисти из Агитпропа причали су на својим свакодневним обавезним зборовима једно, а мислили друго; то јест онако како им је путем тајних директива са врха ЦК КП Хрватске наређено; а радили су треће. Било је и у то време мудрих и паметних људи, који су „прочитали” те перфидне и добро смишљене говоре комунистичких пропагандиста, па су се противили овим њиховим неправилностима и нису дозвољавали да због комунистичких грешака српски народ масовно страда, али је било и доста оних Срба који су послушно примали и извршавали све налоге комунистичких вођа, не обазирјући се много на то што су такве одлуке биле усмерене против српског народа. Тако је Народноослободилачки одбор Јања Гора код Плашког, на челу са Мишљеновић Маном, солунским добровољцем, крајем 1941. године донео одлуку да се убудуће борба против окупатора не може, нити сме водити из насељених места, већ искључиво из ненасељених и шумовитих предела, како би се заштитио српски народ од одмазди (познато је да италијанска војска, за разлику од усташа, није нападала мирно становништво. И не само да га није нападала, већ га је и штитила од разуларених и славом опијених усташа). На овом састанку је тражено да се иницијатор досадашњих препада и напада на окупациону војску из насељених места, Драго Домјан – Шпанац, смени са дужности политичког комесара у Плашком и замени човеком из народа, који би на разуман начин водио рачуна не само о интересима светске револуције већ и о интересима свог народа. Овај одбор је, при доношењу ове храбре одлуке, користио своје право и служио интересима свога народа. Иако Одбор овим својим поступком није иступио против Народноослободилачке борбе, већ само против неразумних и ненародних одлука једне личности, по резонувању комунистичких вођа тог места и њихових послушника, ово је била једна од најдрскијих акција једног одбора. Они су људе из поменутог одбора прогласили реакционарима и непријатељима „народне борбе” и тражили су њихово хапшење и стрељање. Решењем команданта батаљона, Јосипа Куштрина,

они су били похапшени и захтевана је њихова ликвидација и стрељање. Тек на интервенцију једног угледног, храброг и племенитог Србина – Пере Косановића, који је уживао велики углед у народу, решење команданта Ј. Куштрина, било је повучено, одборници нису стрељани, али су из одбора смењени и избачени.

Начин борбе за који су се они залагали није усвојен, а последице је сносило српско становништво. Петог априла 1942. године становници Јање Горе су поубијани, а њихови домови опљачкани и уништени.

Након овог догађаја, комунисти су сва права са одбора пренели на своје одреде, а одбори су им служили као параван за закулисне радње. Срби од тада нису имали ни једне организације, ни једне установе која би им заступала интересе. Они су своје молбе и жалбе подносили партизанским одредима, што значи политкомесарима.

Комунисти су уништили „народне одборе” онакве какви су били у почетку формирања партизанских јединица у којима је, изузев комунистичког вођства, састав одбора био попуњен углавном српским становништвом. Како један број одборника није хтео наслепо да извршава одлуке политкомесара и осталих комуниста из чета и одреда, они су наложили младом борачком кадру из редова српског становништва, да старије људе из села, досадашње одборнике замени млађим људима из одреда, пошто старији не могу да схвате значај социјалистичке револуције и својим поступцима саботирају борбу својих синова, сада бораца, „који лију своју крв за њихову слободу”. Ова објашњења политкомесара млади борци, без имало искуства и оптерећени сталним и тешким борбама које су морали да воде против своје браће – српских устаника, прихватили су и спровели у дело, не прозирући паклене намере својих шефова. Тако су комунисти почели да користе Србе једне против других. Било је младих бораца који су сувише подлегли пропаганди својих комунистичких шефова, те су устали како против истинских српских патриота, тако и против сопствених родитеља и браће своје. Тако је борац партизанске чете Вилим Гаљера – Никола Релић, хтео да убије свога оца Милана Релића, који је био један од најбољих и најугледнијих грађана у свом месту. Упитан зашто хоће да убије свога оца, он је одговорио да је његов отац кулак, реакционар и народни непријатељ, те као такав има да нестане. По савету Јове Радића, овај млади и у души још неискварени борац, одустао је од овог злочина. Но, није Никола једини који је био спреман да иде, не само против српског народа, него и својих родитеља. Било је нажалост, много сличних њему,

а и много горих, који су под утицајем свакодневне комунистичке пропаганде и лажних обећања, стицајем сложених околности постали убице свог сопственог народа. За разлику од српских устаника, које су партизани све од реда прогласили четницима, партизани су убијали и потенцијалне непријатеље и то само зато што су на пример, били интелектуалци, имућни људи, кулаци, што нису желели нови комунистички поредак, што нису хтели да се прикључе комунистичким редовима, што су за време рата припадали другим политичким странкама.

Непријатељима су сматрани и официри бивше Југословенске војске, сем оних који су били чланови Комунистичке партије. Непријатељима су сматрани и они који нису партизанима испоручили онолику количину хране колико је од стране њихових комисија захтевано, без обзира да ли су њихове породице имале шта да једу. Одбијање захтева за домаћина је значило смрт. Због тога су слободоумни и одважнији одборници иступили из „народних одбора”. На њихова места постављени су послушници и људи који су се опили идеологијом назови социјализма-комунизма, и који нису много марили колико ће невиних људи страдати.

Оваква схватања била су прихваћена и озваничена у комунистичким ћелијама и одредима, а Партија је сама себи и својим једноумним послушницима и симпатизерима дозвољавала да кажњавају све оне који се нису уклапали у њене циљеве.¹³

.....
¹³ Исцрпније о овим трагичним страдањима српског народа на територији Независне Државе Хрватске од назови ослободилаца, у: М. Пешут, *Револуција у Лици 1941–1945*. (1966).

ДОКУМЕНТА О НАЦИОНАЛИСТИЧКИМ ЗАСТРАЊИВАЊИМА ЈЕДНОГ ДЕЛА РУКОВОДСТВА ЦК КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ХРВАТСКЕ

Из писма које је Тито писао Едварду Кардељу, 18. септембра 1944, види се да је стање сепаратистичких појава у Хрватској узело толико маха да је Кардељ добио хитан задатак: отпутовати са Виса у Хрватску и на сваки начин спречити Хебранга и Стеву Крајачића у њиховим националистичким активностима, које могу да нанесу врло велике тешкоће ЦК КП Хрватске. У писму се Е. Кардељ овлашћује да смени Хебранга са положаја у ЦК КП Хрватске због почињених неправилности у „најнезгоднијем периоду”, када још није било све договорено око формирања нове Југославије. Кардељ је 30. септембра 1944. године одговорио Титу да је утврдио низ Хебрангових и Крајачићевих поступака, па и осталих њихових сарадника који директно слабе односе Хрватске са осталим народима Југославије, а нарочито односе са Србима, па делимично и са Словенцима. Он у свом писму Титу наводи следеће:

„Хебранг не воли Србе и Словенце, и стварање Југославије сматра као пролазно нужно зло. Поред нерасположења према Србима и Словенцима, Хебранг и ЦК КП Хрватске се у свом национализму неправилно односе и према Далматинцима, само због тога што народ Далмације показује већу наклоност и повезаност према идеји Југославије, него што то показују остали делови Хрватске. Јасно је да сви ти моменти показују обим националистичког застрањивања, како код Хебранга, тако и Крајачића, па и великог дела осталих чланова највишег руководства из ЦК КП Хрватске који су под великим његовим утицајем, тако да се без његове смене тешко могу зауставити националистичка застрањивања и тенденције раздора и међунационалног неповерења.”¹⁴

.....

¹⁴ Детаљније о овим збивањима у Хрватској пред крај Другог светског рата читаоци се могу упознати из докумената централних органа КПЈ, *НОР и Револуција*

Из књиге Станка Ђанице Опачића, види се ко је побио кордунашку интелигенцију. Према наводима, овог, очигледно добро информисаног министра Републике Хрватске дословце стоји да је кордунашку интелигенцију уништио Андрија Хебранг. Према Опачићевом казивању Хебранг је оловком заокружио лица која је требало осудити на смрт. Окружни комитет је крајем јуна 1944, доставио државном тужиоцу податке о истрази и стању у Агитпропу Окружног комитета КП Хрватске и Пропагандном одељењу Окружног народноослободилачког одбора за Кордун, где су у сукоб дошли Аница Ракар из Агитпропа и Вељко Кораћ из Пропагандног одељења. Пошто је Аница Ракар била постављена од стране Хебранга и имала његову подршку, лако је угушила сваку иницијативу и рад Пропагандног одељења. Група интелектуалаца је због овога, а и због неповољног положаја српског народа у Лици, Банији и Кордуну, написала летак у коме је описала тежак положај српског народа у овим крајевима. У летку је навела податак да Срби воде и сносе главни терет борбе, а да у исто време ЦК КП Хрватске нема ни једног Србина – што је била истина. Када је летак дошао до руку Андрије Хебранга, он је на брзину кооптирао тројицу Срба у ЦК КП Хрватске, а после тога почела су хапшења недужних људи. Ово је Хебранг учинио да би добио алиби пред српским народом и приказао писце овог летка као лажљивце.

На основу овог летка исконструисана је оптужница против учесника који су написали поменути летак и доставили га ЦК КП Хрватске.

Оптужница их је теретила као шпијуне Гестапоа и за директну сарадњу са четницима, што уопште није било тачно, јер су ови интелектуалци били одани борци и вршили су савесно своје дужности.

Судски процес је одржан 13. и 14. јула 1944. године. Одлуком „народног суда“, а по налогу А. Хебранга, на смрт су осуђени: Вељко Кораћ, апсолвент Техничког факултета, Илија Жегарац, дипломирани правник, Љубо Вујичић, учитељ, Милан Момчиловић, поручник НОВ-е. Остали интелектуалци осуђени су на принудни рад, и губитак слободе и грађанских права на више година, што је у време велике политичке и психичке напетости значило исто као и осуда на смрт; јер су ови људи били излагани врло великим опасностима и раду под најтежим условима.

.....
1941–1945, том XX, 40–45, као и из књиге С. Опачића, члана АВНОЈ-а и ЗАВНОХ-а и министра Владе Хрватске, *Србин у Хрватској: казивања кордунашкој сељака, рајника, минисџира, осуђеника*, Београд 1989.

Из података које је изнео Станко Опачић у својој књизи *Србин у Хрвајској* (Београд 1989) може се закључити да нису само Хебранг, Крајачић, Рукавина и други руководећи чланови ЦК КП Хрватске били оптерећени хрватским шовинизмом, већ су том „болешћу” били оптерећени и Владимир Бакарић, који је после смене Хебранга постављен за секретара, а касније и за председника ЦК КП Хрватске, као и генерали: Шибл, Манола, Бобетко, па и многи други. Разлика је само у томе што је нова гарнитура руководећих кадрова ЦК КП Хрватске на челу са Владимиром Бакарићем била перфиднија и дволичнија; једно је српском народу говорила и обећавала, а потпуно је другачије радила. Тако је Владимир Бакарић у Војнићу, пред 500 делегата 1944. године, одржао говор пун хвалоспева и обећања српском народу, као што то није нико до тада учинио. У том свом чувеном говору рекао је да Срби треба да негују своју културу, своје обичаје, ћирилично писмо и своје установе. Тада је основано српско просветно друштво „Просвета”, просветно друштво „Српска ријеч” и многе друге установе. Међутим, Бакарић је обећавао и српски народ величао док је рат трајао и док му је тај исти српски народ био потребан, али када се рат завршио, он је почео да води сасвим другу политику и да права српском народу, једно по једно, укида.

„Прво је укинуо српско културно друштво 'Просвета', затим 'Српску ријеч', па Музеј Срба у Хрватској. Склонио је: Раду Жигића, Раду Бркића и мене (Ћаницу Опачића – прир. напомена), да би све то могао спровести, јер смо ми били угледни у народу и имали смо велики утицај међу Србима у Хрватској. Нас су ухапсили да би на наша места могли довести своје 'послушне' људе, као што су били: Душан Драгосавац, Милутин Балтић и други, све бивши ратници 'позадинци', тако да није ни један Србин – борац остао у Влади Хрватске”.

О овим Бакарићевим хвалоспевима (за време рата) српском народу, може се видети и у књизи Ђуре Затезала *Народна власт на Кордуну*. Ту је готово у целини одштампан његов говор на конференцији у Војнићу. У свом интервјуу *Ситуденцију*, Ћаница (Станко Опачић), као легенда Баније и Кордуна, наводи и податак да му је, за време говора на заседању АВНОЈ-а у коме је јасно и неувидјено говорио о усташким зверствима над српским народом, први пришао Бакарић и приговорио му „због

његовог дугог језика”. У почетку, наводи Опачић, није схватио овај Бакарићев приговор и упозорење, али касније је то врло добро, не само разумео, него и осетио на сопственој кожи. Тим упозорењем Бакарић је имао намеру да прикрије усташке злочине, ако не у целости да их сакрије од очију јавности, оно да их умањи и да их својим демагошким изјавама обезвреди, те да им дâ сасвим друго значење. Најчешће изјаве његове и његових сарадника, сводиле су се на то да је злочине чинио Павелић и шачица усташа, као да не зна да је постојао државни план у Независној Држави Хрватској да се Срби у целости униште.

Методe скривања и заташкавања усташких злочина од домаће и стране јавности

Из документа који је Демократска Федеративна Југославија, званично доставила у Комисији за репарације у Париз, одмах после рата, види се обмана светске јавности у погледу извршилаца уништења православних цркава за време Другог светског рата на територији Независне Државе Хрватске.

У том документу нетачно је приказано да је 456 православних цркава уништено од стране немачких окупаторских јединица. Међутим, немачке јединице за време својих ратних дејстава уништиле су или делимично оштетиле око 40 цркава и манастира, док су највећи број рушења и варварског уништења учиниле усташке јединице Независне Државе Хрватске. Из овога се јасно види да су усташе и њихови помагачи уништили највећи број православних цркава и манастира, а да о овим њиховим варварским поступцима светска јавност није истинито обавештена и да су њихови варварски и безумни поступци подметнути немачкој војсци, њиховим дојучерашњим савезницима.

Поред обмана светске јавности о уништењу српске културне баштине, нарочито рушењу православних цркава, светска јавност је нетачно и неистинито обавештавана. Јосип Броз је на другом заседању АВНОЈ-а, и доцније у својим јавним иступима и говорима прећуткивао истините податке и о геноциду извршеном над српским народом на територији НДХ. У свом реферату, са другог заседања АВНОЈ-а, Јосип Броз је уместо пуне истине о злочинима над српским народом говорио о домаћим издајницима. Заштиту и одбрану незаштићеног српског народа од српских устаника изједначавао је и сврставао у исти кош са

геноцидом усташа, који је плански спровођен за све време њихове четворогодишње владавине. Разумљиво, то је са његове стране било веома лукава и смишљено изведена политичка обмана светске јавности, на којој су постављени такозвани темељи „нове Југославије”. На руку му је ишла наивност и успаниченост страдалог српског народа у Лици, Крајини, Босни и Херцеговини, Славонији, Срему, али и идеолошка оданост политичког и војног кадра јединица НОБ-а и партизанских одреда. Захваљујући томе, он је могао да још тада затре истину о извршеном геноциду над српским народом. Његова омиљена теза, којом се служио од доласка на власт па све до смрти, била је: „Сви народи у рату једнако страдају, сви имају своје издајнике и међу њима нема никакве разлике, никаквих изузетака”. Јосип Броз је можда том приликом заборавио да се прикривањем чињеница не учвршћује међусобно поверење међу народима, а још се мање на таквим темељима могу развијати односи „братства и јединства”, на чему се од стране комунистичког вођства, у то време, свакодневно инсистирало. Прикривањем чињеница код људи се, на једној страни учвршћује уверење да се злочин исплати, а на другој страни таложу се тешка мука и чемер због заташкавања злочина. Чемер из којег може да кресне варница мржње и нове несреће. Он је вероватно „заборавио” да је хрватски народ немачку војску дочекао као своје савезнике и своје ослободиоце. Старије генерације свих наших народа знају и могу потврдити да су грађани Марибора, Загреба, Сарајева, Бања Луке, па и других места, дочекивали њихове трупе са цвећем, а пред немачком извидницом били су простррти цветни теписи и пароле добродошлице. Он је чак заборавио да је својим најближим сарадницима, а касније и новинарима, причао да је побегао из Загреба и Хрватске у Београд из разлога што је видео и добро оценио да су Хрвати дочекали Немце и Италијане као своје ослободиоце и да на њих не може да рачуна за било какав устанак или оружану борбу. Док је српски народ у свим нашим Крајинама, па наравно и у Србији, дочекао немачке трупе са болом у души, као своју највећу несрећу, дотле је велики број хрватског народа те исте немачке јединице дочекао са радошћу и песмом, и музиком обележавао њихов долазак као долазак својих правих савезника и ослободилаца. Ако наши грађани из било којих разлога не желе да прихвате реалност ових историјских, непобитно доказаних чињеница, ми им препоручујемо да у историјским архивима потраже и погледају дугометражни филм о дочеку немачких војних јединица од стране грађана Загреба, Марибора, Сарајева и Бања Луке.

Интересантно је да је Јосип Броз ове догађаје и непобитне историјске чињенице једноставно прескочио, као да нису ни постојале, због чега се за њега може рећи да је зачетник „уравниловке зла” и завере ћутања о неописивом страдању српског народа, а затим и осталих народа који нису могли, нити су хтели, да се повинују његовим „револуционарним” и идеолошко-комунистичким назорима. Он је такође, у својим исказима и беседама за биографију и историју, прескочио и део историјских података о сарадњи КП Југославије (чији је генерални секретар био) са усташком организацијом Анте Павелића и другим национално шовинистичким организацијама, као што су: пробугарска ВМРО, шиптарска балистичка организација и многе друге.

Циљ ове сарадње, остварене путем посебних споразума о међусобном испомагању, био је да се заједничким снагама систематски утиче на слабљење и разградњу државног система наше заједничке државе, коју су, на велику нашу жалост, не само усташе, балисти и вмроовци, већ и комунисти називали и сматрали „тамницом” наших народа. Од овог је био изузет само српски народ, са објашњењем да се овде претежно ради о великосрпском хегемонизму. Сви су Срби сматрани великосрпским хегемонистима, сем чланова Комунистичке партије који су били спремни и на највећа понижења себе самих и свога народа, само да би се дочепали положаја у партијској хијерархији. Да би се уздигли у саме врхове власти, они су изгубили из вида да се тиме спуштају на најниже гране, да су се тиме огрешили о интересе свог народа; јер су понизно слушајући Јосипа Броза, Бакарића и Крајачића, учествовали у замагљивању и прећуткивању геноцида над српским народом. А, рушећи после рата и у рату оштећене црквене храмове, они су се одрекли своје православне вере и традиција својих предака. Ово су све чинили врхунски српски каријеристи, не само из српских Крајина са територије Хрватске и Босне и Херцеговине, већ и њени послушни каријеристи из саме Србије. То је све допринело да се олако, као од шале, забетонирају српске јаме и српске костурнице, да се поруше и униште скоро сви трагови из јасеновачке логорске мучионице, да се „забетонира” национална и историјска свест српског народа. То је условило да се после рата забрани обнова историјских споменика, православних цркава и да се на местима највећих злочина над нашим становништвом поставе лажне спомен-плоче, да се на њима уклешу нетачни подаци, како у погледу броја невино покланог нашег света, тако и у погледу починилаца злочина. Скривање и заташкавање злочина над српским народом

вршено је на тај начин што је тек двадесет година након завршетка рата, када је дошло до незадовољства народа, било дозвољено подизање споменика жртвама рата, али није било дозвољено да се наведу имена невиних жртава, нити њихов број. Није било дозвољено да се на спомен-плочу уклешу подаци да су поклани људи, жене и деца били српске националности; такође није било дозвољено да се на споменик уклешу подаци о починиоцима злочина, усташким бојовницима, већ је на свим споменицима уписивано да су злочине извршиле немачке окупаторске јединице, што једноставно није тачно.

Из података се јасно види да је у маскирању информација учествовала „једна тајанствена рука” и то из највећег врха наше до јуче заједничке отаџбине. Ваљда је јасно да поклана деца и невино страдали свет нису били никакви Титови „пионири”, ни родољуби, већ само наши новомученици.

Наравно, ово се не ставља само на душу „тајанствене руке” из највишег државног, партијског и полицијског врха, већ и на душу свих послушника. Сав тај невино пострадали свет и поклана деца били су крштене душе, а на њиховим гробовима нема ни једног крста. На заједничке гробнице ставили су им петокраке звезде, које нема ни на гробу Јосипа Броза.

Уместо да се на стратиштима, споменицима и спомен обележјима испишу имена невино пострадалог света или када су у питању масовне гробнице, да се назначи чијем су народу или нацији припадале геноцидом усмрћене жртве, комунисти су широм наше земље, на свим споменицима исписивали речи: „родољуби”. Речју „родољуб” уместо „српски народ” плагијатори историје хтели су да од нашег света и светске јавности сакрију усташке злочине, а када то нису могли у потпуности да остваре, они су својим префриганим методама настојали да те злочине у што већој мери умање и „замагле”, тако да се из натписа на споменицима не може распознати ко су жртве, а ко су починиоци злочина, као ни који је народ био изложен геноциду, а ко су били извршиоци ових масовних убистава. Фалсификатори новије историје наших народа нарочито су избегавали да се на спомен обележја унесу подаци о броју поклане деце, жена и мушкараца. Речи „српски, јеврејски или ромски народ” замењиване су речима „родољуби”, из чега произилази да су и поклана деца у пеленама били родољуби.

Брозова историјска симетрија или паралела коју је повукао у реферату на другом заседању АВНОЈ-а, када је говорио о домаћим издајницима,

имала је задатак да ублажи усташке злочине иако су, према истраживањима наших и светских аналитичара и документариста, ови злочини били већи од било каквог рата и куге.

Према непобитно утврђеним доказима, усташе су за време своје четворогодишње владавине уништиле или делимично оштетиле 1.299 православних храмова и богомоља, убиле четири епископа, 219 свештеника, 400 хиљада Срба протерале са њихових огњишта у Србију, 240 хиљада православних Срба присилно и под претњом смртне одмазде превеле у католичку веру.

Око 600 хиљада Срба, људи, жена и деце, поубијано је или измучено и уништено у логорима смрти на најсвирепији начин. Нема ни једног, ни најмањег места у Независној Држави Хрватској у којем није од стране усташа покљано, поубијано и у вртаче и јама побацано на десетине, стотине, па и хиљаде невине и незаштићене нејачи, жена и ненаоружаних људи. Само у логорима Стара Градишка, Јастребарско и Јасеновац убијено је и бачено у Саву или је помрло од глади између 500 и 600 хиљада српског становништва, међу којима и велики број Јевреја и Рома и незнатан број осталих националности.

Поред обимне архивске грађе о извршеном геноциду над српским народом коју су истраживали и припремили бројни истраживачи и научници, а коју смо консултовали током писања ове публикације о извршеним усташким злочинима, велики допринос у откривању чињеница обезбедио је и др Динко Давидов (*Тођални геноцид: Независна Држава Хрвајска 1941–1945*).

Да није било смишљене мимикрије и скривања ових усташких бестијалних злочина над српским народом, не само од нашег света већ и од светске јавности, данас би било лакше схватити како је српски народ на територији Босне и Херцеговине 1936, учествовао са 58 процената у укупном броју становништва, да би 1981. године пао на 35 процената.

Хрвата је према тадашњем попису било 16,4%, Муслимана 39% и Југословена 10%. Према попису из 1991. године, учешће Муслимана у укупном броју становништва износило је 52%, Срба 33% и Хрвата 15%.

Према наведеном, број Срба смањио се са 58% према попису из 1936, на свега 33% у 1991. години. Овако велико смањење српског народа у Босни и Херцеговини настало је услед његовог масовног уништења за време рата и систематског и непрестаног исељавања у Србију под притиском политичких моћника. Паралелно са исељавањем Срба из Босне и Херцеговине још је брже било исељавање из Хрватске. Тако је, на

пример, у периоду од 1951. до 1961. године број исељеног становништва српске националности износио 144.988 становника, од 1961. до 1971. године исељење српског становништва износило је 146.255 становника, а од 1971. до 1981. године број исељених становника српске националности износио је 157.530 становника.

Одмах после рата, број српског становништва на територији Хрватске износио је 1.180.000 становника, да би се 1991. године свео на свега 543.000 становника.

Да није било геноцида над српским народом и да није било присилно исељавања за време рата, а како смо напред изнели и после рата, број Срба, под претпоставком једнаког прираштаја и код Срба и Хрвата, износио би између 1.800.000 и 2.000.000 што у односу на садашњи број хрватског становништва од 4.601.000 даје процентуални однос 71,8% Хрвата и 28,2% Срба, а не само 12% колико сада износи.

Када се узму у обзир изнети подаци, сматрам да ће објективни посматрачи и аналитичари ове највеће трагедије која се више од 50 година перфидно спроводила над српским народом, моћи лакше дати одговор зашто је пола века скривана истина од нашег света и светске јавности и чувана под највећим велом тајности и ембаргом највишег комунистичког руководства АВНОЈ-евске Југославије.¹⁵

Такође, увидом у чињенице биће могуће дати и одговор у чије име и за чији су рачун преправљане историјске истине. У име чије идеје и у име кога су склањани и затрпавани трагови о невиним жртвама.

Зашто су благонаклоно скривани главни кривци злочиначких недела и у име какве је правде овим целатима дат опроштај, јер им није ни суђено, а камоли да су одговарали за почињена злочиначка недела. Зашто су документа о антицивизацијском уништењу српског народа и српских храмова чувани од очију јавности? Да она тобоже не би била узнемиравана?! Зашто ни историјској науци није било дозвољено да дође до докумената о овим злочинима? Зашто се тако упорно инсистирало да се о овим страдањима Срба, тако мало зна да је то просто зачуђујуће? Према ономе што знамо, хтело се „да трава заборава” прекрије гробове невиних, да се заташкају сви видљиви трагови и да се од очију нашег света сакрију не само хумке и гробови невино побијеног становништва, већ и читави подземни градови у којима леже ови наши

.....
¹⁵ Д. Давидов, *Тотални геноцид: Независна Држава Хрватска 1941–1945*, Београд 2013.

мученици; којима је злочиначка усташка рука прекинула животе, и од Јасеновца, највећег логора у Европи, начинила највећу костурницу и највеће српско мучилиште.

И то све „У име Христа и тисућлећне цивилизације”, како су упорно понављали Павелићеви пропагандисти, а касније и његови верни следбеници.

Сведочења немачких и италијанских савезника

Сам наслов упућује читаоца да ће овде бити речи о подацима, изјавама и запажањима хрватских савезника у Другом светском рату, у првом реду Немаца и Италијана.

Подразумева се да осуда хрватских усташких злочина од њихових савезника има већи значај и вреди пред светском јавношћу и историјом више него осуда од њихових непријатеља или неутралних посматрача.

У извештајима са италијанских и немачких „службених места” описи зверстава почињених у НДХ нису исти.

Осећа се велика разлика између ставова немачких и италијанских аутора.

Не толико у дескрипцији догађаја, већ више у тону и начину приказивања оног што су утврдили. Италијани, као званична, физичка, војна или цивилна лица, кад описују злочине, чине то осећајно, са жалбом, са осудом.

Скоро као кроз плач.

Свуда испољавају своје саучешће и жалост. Када говоре о патњама Срба, као да саосећају, као да и сами пате. Они злочине над српским светом осуђују једнако као да су почињени над њиховим сународницима, над њиховим члановима породица.

Немци оштро, војнички осуђују те злочине, сматрајући да ће они ометати њихов војнички поход и коначан исход њихове борбе. Мало се разликују књижевници од аутора војничких извештаја, који погоде језгро и често суштину истакну боље, иако сувопарније и неемотивније.

Код Италијана има таквих описа који би могли да уђу у странице најлепше светске књижевности. То је култура и еманација једног доброг и племенитог народа, једне осећајне нације, која бол ублажује, злочине осуђује. Наши читаоци ће се уверити у то и са мношћом заједно биће

захвални по духу великој и племенитој италијанској нацији за спасење Срба од крвничког усташког ножа и за осуде дивљаштва и нељудства, макар оно и од „савезника” потицало.

Из записа и извештаја Немаца и Италијана види се да они нису одобравали злочине усташа и њихових истомишљеника и помагача, да су их често осуђивали, па и спречавали. Ту је обично сваки писац износио неки други пример. Али и да су идентични, заслужују да се понове, да се код нас, у нашој земљи, разбије лажна тврдња Хрвата да су Италијани и Немци извршиоци злочина или да су они то чинили по њиховом наговору.

Констатације цивилних представника Немачке

Међу немачким сведочењима, прво ћемо изнети саопштења неколико лица од великог угледа и ауторитета у тадашњој Немачкој, као и лица која су усташке злочиначке „подвиге” могла из близине да прате, која су у сваком случају знала више од других и преко чијих изјава нико у свету неће моћи олако да пређе.

Као први, биће цитиран један, такорећи, очевидац и лице на врло високом степену хитлеровске хијерархије. То је др Херман Нојбахер, нациста и лични пријатељ Адолфа Хитлера, велики уставни и привредни стручњак. Тек пред крај рата 1943. и 1944. године био је постављен за „летећег дипломату” Немачке, задужен за Балкан, посебно за српска питања.

После завршетка Другог светског рата био је предат Југославији и осуђен је на 20 година робије. Издржао је седам и по година, а после тога се борио за парче хлеба по разним државама и негде између 1955. и 1956. стигао је да напише своје кратке, али значајне успомене под насловом *Специјални задатак на Југоистоку 1940–1945. године. Извештај једној летећој дипломати*. Књига је објављена на немачком језику, крајем 1956. године у Гетингену.

С обзиром на личност која је књигу писала и на изворе који су јој стајали на располагању, једва да могу да се замисле неки поузданији и ауторитативнији подаци.

Само један мали део књиге бави се усташко-хрватским злочинима и њега ћемо пренети.

После распада Краљевине Југославије букнуо је хрватски поход освете и уништење православног Српства, који спада у најсвирепије акције масовног убиства у целој светској историји, одмах до помора Јевреја. То је била балканска освета српском народу. Број убијених Срба: мушкараца, жена, деце, одојчади, Нојбахер процењује на 750.000.

Разуме се, тај број се не може тачно утврдити. Али нико на свету нема више подлога за приближнију процену него што их је имао Нојбахер. На страници 31 стоји да су водећи људи усташког покрета Независне Државе Хрватске Нојбахеру тврдили да су поклати милион Срба, укључујући децу, жене и старце.

„Према извештајима који су мени стизали, ја ценим да је број закланог српског становништва, не рачунајући овде српске устанике који су изгинули у борбеним јединицама против усташа, износио нешто око три четвртине милиона”.

Нојбахер у својим дипломатским мемоарима износи:

„Моју борбу против прогањања Срба у усташкој Хрватској започео сам код Рибентропа, кад ми је био поверен задатак, августа 1943. године. Борба, која је несумњиво била уперена против режима Анте Павелића у Независној Држави Хрватској, није могла остати скривена у загребачким владиним круговима”.

Професор Метл Јосип, у свом писму др Иви Омрчину у Америци, 1958. године, пише следеће:

„Узрок неслагања између хрватског политичког вођства и мене у овом периоду састојао се у томе, што је усташка влада настојала да, уз помоћ немачког Вермахта, побије и истреби Србе у источној Босни, па да онда кривицу свали на Немце, а моја је тежња и задатак био да источну Босну, као веома важан војно стратешки терен, нормализујем, како бих учинио крај растућој анархији која је настала као последица усташког касапљења српског становништва. Ми имамо непобитних доказа и о томе доста знамо, а гледао сам и својим рођеним очима шта се све дешавало у Босни”.

Уосталом, један сведок, професор Бечког универзитета који је у то време био командант пука на Дрини, наредио је да немачки војници отворе ватру са српске стране на усташе кад се видело како усташе и домобрани Независне Државе Хрватске бацају српске жене и децу у хладну Дрину. Даље овај професор и командант у свом писму Омрчини пише: „Ја сам видео ту изгладнелу децу коју је спасла наша немачка војска и поделио сам им и свој последњи комад хлеба”.

Према претходним извештајима професора Метла, ово се односи на зиму 1941–1942. године. Према његовим накнадним саопштењима, хрватско државно руководство дало му је „Круну краља Звонимира – III ступња – са мачевима”, да не би износио хрватска злодела према српском народу и српској незаштићеној нејачи. У истом одговору усташа Јосипу Омрчину, професор Метл је додирнуо и увек актуелно питање „Ко је први започео?” С обзиром на његову ненадмашну компетентност о овом питању, дословно преносимо тај пасус:

„Из хрватског националног извора, од стране Хрвата који су од 1940. до 1941–1942. године у Загребу активно сарађивали у националном покрету, познато је да су месецима пре него што је уопште и постојала нека хрватска држава, пре него што су дошле усташе на власт, истицане пароле „Србе о врбе” или „Биће крви до кољена”, а усташе из Лепоглаве су узвикивале: „Вадићемо им децу из утроба њихових влашких мајки”. Ко је, дакле започео?”

Међу војним лицима прво место приликом сведочења заузимају они који су били „на лицу места”, који су недела хрватских усташа и њихових присташа из прве руке посматрали и саопштавали. То су војни представници немачког Рајха и немачких одреда у тој новоствореној „држави”.

Прво би дошао на ред опис генерал-обера Едмунд Глез фон Хорстенау који је од главнокомандујућег немачке војске, фелдмаршала Кајтла био одређен као опуномоћени немачки генерал у Загребу. Он је пореклом Аустријанац, генерални официр, једно време министар у влади Аустрије, почасни доктор универзитета, племић у пуном смислу те речи. За њега се причало и у Бечу и у Загребу да је „политички генерал”. О њему су многи писци саопштавали да је имао веома критичан и осуђујући став према усташким злочинима. Он није ништа објављивао

о почињеним усташким злочинима, јер је био заузет оперативним пословима, а после рата је од савезника интерниран. Након веома кратког времена извршио је самоубиство. Али он је иза себе оставио свој педантно вођени дневник у коме, према писању Мартина Брошата, пише: „да се у њему налазе најважнија немачка сведочанства о стању и догађајима у Независној Држави Хрватској”. Овај дневник некадашњег генерала Едмунда Глеза фон Хорстенау чува се у Државном архиву Аустрије (Дворски, кућни архив), али није дозвољено његово објављивање. Хрватска покушава на све могуће начине да спречи његово објављивање, а у томе их је издашно помагала и хрватско-комунистичка влада Југославије. Генерал Хорстенау је „маршала” Кватерника у најоштријој форми позвао на одговорност за нечувена зверства усташких Хрвата према милион и осам стотина хиљада Срба. Том приликом је рекао Кватернику, најближем Павелићевом сараднику, да је на територији Независне Државе Хрватске много тога што је ненормално доживео и видео, али ништа што би се могло мерити са неделима хрватских усташа.

Према забелешкама фон Хасела од 2. августа 1941, генерал Глез је у току јула те године позвао Кватерника на одговорност. О неделима усташа (у свом извештају) обавестио је фелдмаршала Кајтела и Канариса, а преко њих и Хитлера. Према извештају немачког отправника послова у Загребу, саветника Трола, он је у јулу 1941. године обавестио Врховну команду Немачке да је НДХ захваћена осећањем најтеже правне несигурности, али немачке окупационе трупе не могу, с обзиром на хрватску самосталност, да предузму одговарајуће мере против усташких недела.

У скоро објављеној књизи минхенског историчара Карла Хниликеа о борбама и догађајима за време последњег рата у Југославији, наводи се да су Хрвати једно време попустили у зверском гоњењу српског становништва, захваљујући интервенцијама немачке и нарочито италијанске војске.

Минхенски историчар Хнилике наводи да је генерал Глез фон Хорстенау слао честе, скоро свакодневне извештаје у Берлин о стању у Хрватској. Највећи део ових извештаја је свакако сачуван. Један део њих налази се у Југославији, у строго поверљивој архиви Гестапоа, коју је Југославија одмах иза рата купила за 50 хиљада долара. Југословенске власти су поједине делове овог извештаја објављивале, колико је њима одговарало.

Немачки војни представници у НДХ сматрали су да усташко дивљање поткопава темеље њихове творевине.

У децембру 1942. године, генерал Глез, на страници 95 свог дневника, пише: „Оба Кватерника, и маршал ’Дидо’ Кватерник и син му, били су најљући заступници уништења српског становништва”. Генерал Глез пише Врховној команди Немачке 15. децембра 1942. године, да му је још у септембру Кватерник рекао да ће и преостали део Срба они побити чим им се укаже прилика.

У последњем одељку, под насловом Закључна разматрања, каже писац Герт Фрике у облику извода из мемоара генерала Глеза фон Хорстенауа: „Кад се генерал Глез опраштао од маршала Кајтела приликом напуштања свог високог положаја у Независној Држави Хрватској, он му је рекао да треба да буде срећан што није доживео срамну пропаст те отрцане државе Хрватске”. Ова изјава маршала Кајтела јасно осветљава какву је вредност уживала НДХ код великог броја водећих немачких личности.

У књизи *Југославија и Трећи рајх* Јохана Вишта, бачког Швабе, коју је он издао 1969. године, на страници 190, пише:

„Да је др Мачек, вођа Хрватске сељачке странке, показао исту храброст као генерал Недић у окупираној Србији, он би можда спасао Хрватску од несрећног тоталитарног режима Павелића, а тиме и 1.300.000 Срба од усташких покоља. Он би тиме био у могућности да спасе хрватски народ од историјског стида”.

Ј. Вишт на страници 197 своје књиге, отворено говори о:

„Историјском стиду васцелог хрватског народа за зверска убијања невиних српских нејачи, жена, стараца и одраслих мушкараца који нису учествовали у оружаним борбама, већ су мирно обрађивали своја поља”.

Немачка књига о Југославији изашла је 1971. године. То је књига Јохана Георга Рајсмилера под насловом *Југославија вишенационална држава између Истикока и Запада*. Писац је низ година био дописник немачких листова у Београду, као и водећег листа *Франкфуртнер алемејне цајтунг*.

Он, између осталог, пише да је Хрватска ругло од државе, творевина Сила осовине, у првом реду Немачке и Италије. На страници 57 своје књиге он наводи да је Хрватска, као накнаду за Приморје и Далмацију, добила Босну и Херцеговину у којој хрватско становништво износи једва 20% од укупног становништва. Срби на територији Босне и Херцеговине чине преко 50% и Муслимани око 30%. Павелићева држава у Босни и Херцеговини није водила рачуна о структури становништва; где су Хрвати представљали свега једну петину укупног становништва. Пошто су Павелићеве хрватске усташе почеле своју владавину масовним терором и немилосрдним убијањем целокупног српског и јеврејског становништва, начинили су судбоносну и непоправљиву грешку, јер нису водили рачуна о односима снага појединих националних група. Срби су били у великој бројчаној надмоћи над Хрватима и била је права бесмислица да ће се лако и у кратком временском периоду моћи ослободити тако велике скупине становника каква је српска група.

Преузимањем власти усташе су у Лици, Кордуну, Славонији, Босни и Херцеговини и Срему почеле са планским и масовним прогоном Срба.

Облици њиховог терора састојали су се: у одузимању имовине, хапшењу виђенијих представника српског становништва, затварању у логоре читавих српских крајева, избацивању и прогону из домова и земље, полицијској самовољи, појединачним и масовним убиствима и масакрима над целокупним српским становништвом, не само над људима способним за борбу и евентуални отпор.

Своје жртве бацали су у јаме, вртаче и реке, тако да су стотине и хиљаде уморених и изнакажених лешева пловили Савом, Врбасом и Дрином.

Немачки публициста Јирген Холткамп је у илустрованом часопису *Сџерн* дао веома опширан коментар књиге Карла Фалконија, где Фалкони, између осталог, износи:

„Хрвати су имали расну теорију посебне врсте. Кад прими католичку веру, од тога часа важи као добар Хрват, иако је пре тога био Србин. Прелаз у хрватску господску класу био је свакако забрањен српским свештеницима, интелектуалцима и вишем слоју имућнијих Срба. Они су морали да „ишчезну”, а њихова имовина да буде преотета и расподељена међу прогонитељима и убицама”.

Они су заиста ишчезли: од 2.200.000 постојећих Срба у Независној Држави Хрватској убијено је преко 700.000, преведено и прекрштено у католичку веру 240.000, а протерано у Србију око 400.000 људи.

Италијански генерал Марио Роата саопштава да су његове трупе Друге армије у последњем моменту успеле да спасу 600.000 Срба од усташког масакра, претњом да ће бомбардовати Сарајево и друге веће градове НДХ, односно Босне и Херцеговине.

Сведочење италијанских писаца и новинара – очевидаца догађаја у НДХ

У књизи Алфонса Руса, под насловом *Револуција у Југославији*, који је за време Другог светског рата био италијански дописник у Југославији (односно касније, после њене капитулације, у Независној Држави Хрватској) налазе се значајна сведочанства. Он је био не само италијански извештач, већ и чест гост НДХ, па и самог поглавника Павелића. Зато су његова сведочанства аутентична и имају изузетно драгоцен значај.

На страници 87 своје књиге он износи да су рониоци, који су причвршћивали потпорне скеле једног моста на Сави, били ужаснути када су видели да је речно корито пуно одсечених глава и унакажених лешева.

„Убијај, убијај!” – урлале су усташе, секле српске главе и тако обезглављене и унакажене лешеве бацале у воду велике реке Саве која је текла лењо и под теретом према Београду. „Вратите се у вашу домовину, ово није ваша домовина” – викале су разуларене усташе, према опису овог италијанског очевица.

На почетку VII одељка своје књиге, Алфонсо Русо наводи како су му се хрватски војници хвалили да у краткотрајном рату 1941. године нису опалили ни један метак против Италијана и Немаца, али су своју муницију искористили против југословенске, односно српске војске и српског становништва.

Онда Русо у истом одељку наводи свој дијалог са Павелићем у Венецији (када је Павелић ишао у Рим да моли војводу од Сполета да преузме хрватску круну краља Звонимира из XI века). Он је тада Павелића питао шта ће радити ако се Срби побуне због прогона њиховог становништва. Павелић му је одговорио: „Побићемо их!” „А ако се сви

побуне?” „Побићемо их све” – одговорио је поглавник. „Али, како ћете побити два милиона и двеста хиљада српског становништва, колико их живи у Хрватској?”

Он је одговорио: „Једну трећину ћемо побити, једну трећину протерати у Србију и једну трећину ћемо превести у католичку веру”.

Русо даље пише да је тада Павелић, за време свог боравка у Венецији и Риму, добио извештај од Артуковића и Кватерника о убрзаном чишћењу хрватске земље од српског „накота”. Рапорти вођа задужених за унутрашње послове пливали су у крви. Осамдесет Срба убијено је у Чапљини, 25 у Сарајеву, а 2.627 Срба побијено је у непосредној близини Бања Луке.

Покољи су буктали и у осталим крајевима у којима су живели Срби: Лици, Херцеговини, Кордуну, Славонији и Срему.

Вапаји италијанских научника

Само неколико месеци после првих зверстава усташких Хрвата над српским становништвом, чуо се протест и вапај италијанског научника Конрада Цолија.

Он је, у једном од најбољих и најпознатијих италијанских листа *Ресџо дел Карлино*, који излази у Болоњи, описао 18. септембра 1941. године своја запажања и негодовања поводом злодела Павелићевих усташа над српским становништвом.

Као очевидац тих догађаја, он каже:

„Стање се развија и добија најопасније изгледе верског рата. Банде убица, које су предводили и подстицали сеоски католички свештеници и монаси, ишле су од куће до куће, од села до села, у којима су живели становници српског порекла и клале незаштићену српску нејач, жене и људе. Ствари су јасне и више него доказане”.

У истом листу, 21. септембра 1941. године, после осуде изношења неколико усташких злочина у околини Бања Луке, Травника и Прњавора, он објашњава:

„Сви ови јади настали су силаском усташа приспелих из Загреба и Западне Херцеговине, који су организовали,

наоружали и водили покрет прогона против Срба, православних хришћана; уз заједничку кривицу, често директном утакмицом, фанатизованог сеоског католичког клера”.

Овде се може додати још један италијански научник, Роберто Батаља, савремени историчар, који је приказао прилике у Југославији, односно на територији Независне Државе Хрватске. Батаља пише:

„У НДХ где се образује ефемерно (у кратком трајању) краљевство Хрватске, на чији је трон био дезигниран дука од Сполета, Аимоне ди Савоја, са називом Томислав II, изби уз бок наци-фашистичких инвазора усташки покрет, вођен од Павелића, унајмљен од Хитлера и Мусолинија, који настоји да потпуно утамани све Србе”.

Овај писац, Павелића назива целатом и крвником, а за усташки покрет каже да се појавио „уз бок”, а то значи као прирепак наци-фашиста и да је био „најмљен, купљен” од Хитлера и Мусолинија. Смисао усташког покрета је тотална „елиминација”, то јест потпун нестанак српског становништва са ових простора.

Овај научник говори отворено и све ствари крсти правим именом, што је нарочито значајно јер се ради о догађајима из наше недавне прошлости, тако да је велики степен вероватноће да ће га читати и они које ова материја, о злочинима хрватских шовиниста и усташких наци-фашиста над хришћанима православне вере, интересује, као и они које ова њихова инквизиторска понашања не занимају.

Мишљење једног славног књижевника

Најстрашније и најгнусније од свега што је писано о зверствима усташа, и не тако малог броја Хрвата над српским становништвом садржи књига значајног италијанског књижевника Курциа Малапартеа.

Језиво, да људски ум стаје. Малапарте је бивши италијански дипломата, члан Фашистичке странке Италије од 1922. до 1931, када је напустио и отишао у иностранство где је живео као емигрант, а по повратку у Италију 1933. године, био је ухапшен и осуђен „због антифашистичке делатности у иностранству”.

Малапарте је псеудоним, како кажу Французи (назив пера за писање). Право његово име је Курт Ерих Сукерт. Књига која нас интересује и која је светског гласа насловљена је *Kaputt* (разбијено, пропало, скршено), *Kaiuyi* је ремек-дело антиратне књижевности.

Књига је објављена на италијанском језику 1948. године у Напуљу, а поред тога објављена је у Лондону, Њујорку, Бриселу, Букурешту, Ослу и другим земљама. Веома обдарен писац Малапарте је врло живим језиком, реалистички описао све грозоте које је видео и доживео.

Књига је наишла на веома повољан пријем код целокупне светске штампе, а нарочито америчке. Многи се слажу у томе да је то најбољи литерарни продукт Другог светског рата.

Циљ књиге је жигосање фашистичке праксе, у првом реду Италије и Немачке, а потом и Хрватске као њиховог сателита. Књига *Kaiuyi* је од изузетног значаја за нас Србе, као и за цео свет, јер приказује зверства Анте Павелића, који нормалан ум не може да схвати.

У књизи је описано неколико Малапартеових боравака у НДХ. За нас је најважнији опис Малапартеове „аудијенције” код усташког „поглавника”. Тада се догодило оно што је овековечило и књигу и писца, а за српску научну и ширу јавност је од непроцењиве важности.

Малапарте је посетио „поглавника”. То му је предложио његов познаник, конте Макиједо, који је био ађутант код Павелића, иначе Далматинац. Он га је у кафани замолио да посети Павелића и испословао му пријем, објашњавајући Павелићу важност ове посете која ће бити „објављена у штампи и читаће је цео озбиљни свет”. Био је присутан и министар Италије Казертано, који је био сведок догађаја које описује.

Гледајући га, Малапарте је размишљао о „терористи” који је припремио убиство краља Александра Карађорђевића и носи на души смрт француског министра иностраних послова Бартуа.

У том тренутку ушао је у собу Павелићев ађутант, који је јавио да у чекаоници чека италијански министар-посланик Казертано. Павелић је примио Мусолинијевог представника у присуству Малапартеа.

„Док су разговарали, посматрао сам котарицу од трске која се налазила, лево од поглавника, на писаћем столу. Поклопац је био уздигнут, видело се да је котарица пуна морских плодова. „Тако је бар мени” – каже Малапарте – „изгледало”. Рекао бих да су то остриге, али ишчупане из својих шкољки, онакве као што се понекад виђају изложене на послужавницима код Форман Енд Мејсон, на Пикадилију, у Лондону.

Казертано погледа и оком даде знак: „Да ли би ти пријала добра чорба од острига?” „Јесу ли то далматинске остриге?” – упитах поглавника.

Анте Павелић подиже поклопац корпе и показујући ми те морске плодове, ту лепљиву и пенасту масу, рече, смешећи се, оним својим уморним осмехом:

„То је поклон мојих верних усташа, то је двадесет килограма људских очију”.

Морам још једном да изразим уверење да је посланик Казертано намерно хтео да дође у „аудијенцију” док је Малапарте био тамо, да би га на то упозорио и да би обојица били сведоци тога зверства које се није још у историји појавило.

Према писању Малапартеа, изгледа да је посланик Италије, Казертано, унапред знао шта котарица садржи, јер га је значајно погледао и намигнуо пре него што је изазвао „поглавника” да говори. Присуство министра Казертана овде је необично значајно. Он је то засигурно и раније знао, али као дипломата није хтео да у јавност износи... пустио је једном врсном књижевнику да тај догађај опише као што је заслужио. Министар Казертано је био иницијатор овог догађаја, јер није хтео да тај догађај остане незабележен. Био је сведок, хтео-нехтео. Малапарте сматра да је један од еклатантних симптома лома и расула Сила осовине Европе у чињеници да шеф једне државе у XX веку не само наређују да се невини убијају већ скупља као трофеје очи тих несрећних жртава. Заиста се ни једна земља, на европском континенту, нити ма где на свету, таквим „трофејима не хвали”.

Нека је обојици, и посланику Казертану и књижевнику Малапартеу, хвала што су то овековечили. Божја је воља била да је тај податак овековечен, да цео свет, и у овом веку и у наредним вековима, упозна какав је био усташки вођа у Независној Држави Хрватској.

Шеф ове државе, чак шеф државе народа који каже да „поседује тисућљетну културу” држи на свом писаћем столу котарицу људских очију као тријумф своје политике.

Природно је да ова „открића” Малапартеа нису остала без одјека. Тако политичар и члан бонског Парламента Јакоб Алтмајер, не спомињући директно Малапартеа, свој суд несумњиво на њему базира, тврдећи да нема примера у историји да је ма који крвник или масовни убица тражио да му се у корпама сервирају очи његових жртава: Срба, Јевреја и Рома.

„То је био специјалитет Павелића и његових фанатизованих усташа”. И многи други гадили су се ове вести, не само Јакоб Алтмајер. И швајцарски и амерички листови преносили су са гнушањем Малапартеова саопштења.

У америчком листу *New Republic* пише Ричард Вотс: „Нико ко чита Малапартеову књигу *Kaiyūi* неће дуго времена моћи да заборави његове сликовите описе „поглавника” НДХ и његових усташа, које мору производе и изазивају најтужнија осећања”. Вотс наводи још неке епизоде из књиге *Kaiyūi*, које су преносили и остали листови и часописи. Тако Франческо Басоти, који је био званични италијански функционер у Независној Држави Хрватској, наводи у својој краткој изјави следеће:

„Оно што је Малапарте писао сушта је истина, јер сам и ја лично видео гомиле повађених очију, а то исто видели су и неки наши официри и војници, који су за време рата били распоређени у јужним крајевима Независне Државе Хрватске”.

Та мрља се не може избрисати са хрватског народа, нарочито усташа и поглавника њихове Независне.

И из ових података се види да је број српских жртава већи од стотину хиљада.

Из изложених података се у најнеспорнијој форми потврђују злочини над српским светом од стране Независне Државе Хрватске, које чак и немачки и италијански генерали називају бестијалним и зликовачким. Потврђује се сасвим аутентично, клање невиних лица: жена, болесних и изнемоглих стараца и деце.

И кад данас по неки добронамеран Југословен каже да су окупатори то чинили и тако показивали примером како треба са српским народом поступати, онда је то лаж.

Немци и Италијани убијали су само мушкарце у борби, а не незаштићену нејач, децу, болесне и изнемогле старце и жене.

Српске невинне жртве које су бацане у јаме, које су убијане тупим предметима, ножевима и ћускијама, черечене на пањевима, којима је скидана кожа са тела, ломљене кости, откидане уши итд. имале су само једну жељу – да то не прође некажњено. А најбоља и најхуманија, и у исто време и најхришћанскија казна састоји се у томе да сви ти нечовечни злочини буду обелодањени, али тако да се не могу лажима оспоравати.

Ако се то постигне, онда је постигнут и циљ ове књиге у целини.

Она треба да подсети све Србе у земљи и дијаспори на ова збивања и догађаје и да их учини приправним у случају да се они понове, а Хрвате она треба да обесхрабри и опомене да се предомисле и да такве злочине никад више не понове.

Кад виде и прочитају како су их странци, па чак и њихови савезници описали и окарактерисали – као убице од којих су сви одреда опрали руке и неће да имају ништа заједничко са њима – размислиће добро да ли да дозволе да се то убудуће икад више понови.

Ово је потребно објавити и објављивати не ради Срба, јер они мање или више знају о свим овим злочинима, него првенствено због Хрвата. Они говоре истим језиком као и ми, они имају исте претке као и ми, они су економски и интересно повезани истим нитима, бригама и потребама, као и ми. Они, такође, знају да је све што су починили српском народу тачно, али они треба да знају све што и ми о тим злочинима знамо, као и шта све о томе зна иностранство, па и њихови ратни савезници. Надам се да им неће бити пријатно када прочитају ове изјаве својих савезника.

Код неких ће произвести осећање стида, код других осећање жалости, а код трећих то може да произведе осећање страха, због злочина који су откривени или у случају понављања злочина могу да буду откривени и бар морално кажњени, а та казна је, за све честите и поштене грађане већа од било које судске или осветничке казне.

Српски писац и публициста Лаза Костић, у својој књизи издатој у Цириху 1974. године, објавио је исцрпно и документовано све ове наводе наших и страних писаца, а у свом закључном делу, на страници 306 књиге *Државна и усјашка зверсјива у Друјом свейском райу*, написао је и следеће:

„Ја сам се одао овом задатку да их разобличим и да документовано прикажем злочине према српском народу. Верујем да сам тиме испунио жељу мучених својих земљака које је судбина била оставила једном нетолерантном, ефемерно владајућем хрватском народу на милост и немилост. Мучени и убијани нису могли имати другу мисао него ову. Да ли ће неко наше муке да опише, да ли ће неко усташке и хрватске нацишовинистичке злочине да жигоше? Нарочито су то морали да мисле они несрећници који су данима умирали у безданим јамама, бачени тамо од нељуди и зверова. С тим се мало ко

бави у српској емиграцији систематски и озбиљно сем мене. Ја захваљујем Господу Богу што ми је дао снаге да испуним ту жељу наших мученика”.

Овај успешни писац издао је 1967. године књигу под насловом *Истина о хрватској тисућљетој државности* под мотом: „Не требује царство нељудима – нако се пред свијетом руже” (Његош), у коме замера папама и бискупима што се одлучније нису оградиле од овако масовних усташких злочина.

Из свега изложеног види се колико је ова књига била потребна, не само ради подсећања нашег света и укупне светске јавности на ове мучне догађаје и на патње наших невиних погубљених људи, већ и ради сузбијања и онемогућавања поновног доласка и повампирења усташа.

Заједничка публикација Мађара и Немаца о усташким злочинима

Године 1964, објављена је обимна књига на немачком језику под насловом *Усташка држава Хрватска 1941–1945*. (превео с немачког Александар Ђ. Арсенијевић; 1. издање Штутгарт, 1964). Аутори су Ладислаус Хори, Мађар, а други је Мартин Бросцат [Брошат], Немац. Хори је био члан Мађарског посланства у Београду као привредни аташе. После окупације Србије, задржан је као официр за везу Мађарске при команди Србије и као аташе за штампу и привреду. Зато је имао приступ у све канцеларије и сва акта и извештаје. Запањен догађајима у Независној Држави Хрватској, све је бележио и после као емигрант (сада живи у Аустрији, у Инсбруку ?) приредио књигу. Такву књигу није било лако издати, јер су то онемогућавали католички кругови. Зато је он напослетку понудио ове своје забелешке немачком Институту за савремену историју, који квартално издаје дела о савременој историји. Институт је примио тај манускрипт, али је желео да га допуни на основу тек доступних немачких извора. Тај је посао поверен редактору *Збирке* Мартину Брошату. И он је свој задатак извршио са пословичном педантношћу. Нарочито је искористио документа немачког Министарства иностраних послова, војних и полицијских команди. Тиме је ово њихово заједничко дело добило аутентичну документарну вредност. Коаутори се нису ни познавали, нити су могли један на другог

да утичу. Један је, као што је наведено, Мађар, други Немац, оба припадници народа савезница Хрватске и усташа. Књига највише говори о постанку и функционисању Независне Државе Хрватске.

Ми ћемо то овде само кратко цитирати, кад та излагања имају везе са хрватским усташким злочинима. У одељку III наведене књиге, пишу Хори и Брошат (на страници 69):

„Од шест милиона становника Независне Државе Хрватске једва нешто око три милиона били су Хрвати, око два милиона Срби, преко 500.000 Муслимани, 140.000 немачки Фолксдојчери, 70.000 Мађари, 40.000 Јевреји и 150.000 Словенци, Чеси, Словаци, Украјинци и други. До оваквог великохрватског решења тешко да би дошло да није код деобе Југославије превладао антисрпски став и намера да се остатак Срба сведе на што мањи број”.

У IV одељку књиге налазе се кратки подаци о малтретирању Јевреја у Хрватској. Посезање усташке власти за јеврејском имовином почело је већ са тзв. аријевским законом од 18. априла 1941. године. Почетком јуна је следио низ законских одредаба, које су уништиле темеље егзистенције хрватских Јевреја. Закон је донет 4. јуна 1941. године. Искључио је Јевреје из свих установа, културног живота, штампе, радија, позоришта, музике, спорта итд. Истог дана, објављена је Наредба за обележавање Јевреја и јеврејских радњи Давидовом звездом; четири даља указа наређују пријаву јеврејске имовине и изbacивање Јевреја из редова чиновника и академских занимања. Већ у септембру 1941. године започела је експропријација јеврејске имовине без накнаде, нарочито индустријских предузећа. У то доба почиње склањање „непожељних” Јевреја у логоре и принудне радне команде, што је у много случајева имало за последицу њихово физичко ликвидирање од стране усташких стражара. У пролеће 1945. године велики део Јевреја, који се налазио у радним логорима, депортован је у логор Аушвиц.

На једној страници књиге пише: „Бракови Хрвата и неаријеваца (Јевреја и Цигана) забрањени су”.

Четврти одељак, који је великим делом посвећен гоњењу Јевреја, завршава се овим речима: „Нарочито стравична политика, по својој перфектности и грубости уништења хрватских Јевреја, била је међутим, што се броја тиче, стављена у засенак прогонима које је српско, односно православно становништво морало да претрпи у усташкој Хрватској”.

У одељку V који носи наслов Прогањање Срба и српски отпор, писци описују процес елиминације ћирилице и чишћење хрватског језика, стварање тзв. „фикције о сопственом хрватском језику”, па затим прелазе на принудно покатоличење Срба.

Они посебно истичу да је усташка идеологија и пропаганда стално сматрала потребним да истиче да су не само муслимани хрватске националности, него и већина православног становништва Славоније, Срема, Босне и Херцеговине.

При својој првој посети Немачкој, 7. јуна 1941. године, Павелић је Хитлеру говорио како је муслиманско становништво Босне „најчистији део хрватског народа” и да је погрешно православне становнике сматрати просто Србима, јер се у већини ради о Хрватима који су у прошлости прешли у православну веру. Поред пропагандних тврдњи да је велики део православног становништва хрватске националности, оно је било у НДХ мета фанатичног захтева за осветом. Такође, у овом делу писци истичу још једну хрватску контрадикцију: Срба нема, то су православни Хрвати, а у исто време их убијају јер су Срби.

Писци Хори и Брошат наводе на страници 96 књиге да су хрватске цивилне власти издале наредбу, према којој су Срби стављени у исти положај са Јеврејима: Србима је забрањено да употребљавају трамваје, они могу да станују само у одређеним деловима града, одређеним и за Јевреје.

Под утицајем власти у Загребу су ухапшени сви угледни Срби, па и митрополит Доситеј. У пределу који држе усташе, српско становништво је у масама гоњено и хапшено. О великом броју ухапшених Срба њихове породице не могу ништа да дознају или само то да су они у суманутом поступку убијени. У Бања Луци и околини терор усташа је још свирепији...

Широки кругови заступају немилосрдно схватање да се Срби морају иселити из Хрватске. Приговор њихових савезника, Хитлера и Мусолинија, да је нереално пресељење тако великог броја становништва, меродавни представници режима нису узимали у обзир, наводили су пример пресељења Грка из Мале Азије. Они даље наводе:

„Талас појачаног терора, усташке власти и милиција започели су принудним пресељењем и прогоном великог дела српског становништва, како из Славоније, Срема и Северне Босне, тако и са југа и истока. Као нарочито злогласно место

масовног умирања Срба и Јевреја, развијен је логор Јасеновац на обали Саве. Најгори хигијенски и други животни услови, који су проузроковали енормно велику смртност, као и још веће злочиначке акције убијања затвореника, донели су Јасеновцу назив најзлогласнијег логора у Европи. Писци наводе да је број убијених лица и жртава у том логору „тешко егзактно утврдити”.

Али, овај број се пење и до 600.000 насилно уморених лица, у највећем броју Срба и око 25.000 Јевреја и 40.000 Рома.

На страници 126, писци Хори и Брошат наводе „да су усташе у Босни сматрале националне српске устанике (четнике) као своје главне непријатеље, више него комунисте...” Кад су четници, „због напредовања Црвене армије покушали да се пребаце на северозападне делове, хрватски фанатици нису оклевали да над бегунцима изврше најкрвавију освету”.

Почетком децембра 1944. године дознало се да су десетине хиљада српских устаника биле побијене од хрватских усташа. Такође, устанички командант Ђуришић са низом својих четника био је жртва усташа. Влада Рајха упутила је свог посланика 12. децембра 1944. године да се сместа јави код поглавника Павелића и да изрази своје највеће жаљење, чуђење и протест због ових догађаја.

У књизи пише:

„У анектираним пределима, где су биле распоређене италијанске трупе, италијанске власти под гувернером Ђузепе Бастијанијем доброћудно су се држале према српском и јеврејском становништву. Усташки терор према српском становништву пружио је италијанским војним и цивилним властима шансу да се и ван далматинског и анектираног предела појаве као заштитници и протектори српског становништва помоћу којих су спашене десетине и десетине хиљада невиног српског и јеврејског становништва.”

У књизи немачко-мађарских аутора има још много изузетно важних података о хрватским неделимa, али ми смо желели да коректно прикажемо добронамерност ових честитих људи и да изнесемо само најважније фрагменте њихових описа.

Програми ЦК КП Хрватске о „завођењу народа”

У пролеће 1942. године, пропагандна машинерија КП Хрватске донела је два програма. Један тајни намењен само политичким комесарима и најповерљивијим комунистима и један јавни, који је служио придобијању народа за своје циљеве.

Овај други програм ЦК КП Хрватске састојао се од следећих тачака:

1. Ослобођење земље од окупатора, ради извојевања независности и истинске демократије свим народима Југославије;

2. Неприкосновеност приватне својине и пуне иницијативе у индустрији, трговини, пољопривреди и осталим делатностима;

3. Никаких радикалних промена у односу на друштвени живот и делатности, осим замене реакционарних управа одборима који ће имати истински демократски карактер. Све важније мере у односу на друштвени живот и државну организацију, решаваће после рата представници који ће бити изабрани на слободним тајним изборима;

4. Народној војсци и партизанским одредима, као покрету који се бори за слободу и демократска права, страно је свако насиље и незаконитост;

5. Народноослободилачка војска и партизански одреди Хрватске признају у потпуности национална права Хрвата, Словенаца, Срба и других националности;

6. Официрима и подофицирима који приступе народној војсци и партизанским одредима загарантовани су чиновни и унапређења у складу са њиховим квалификацијама и способностима.

Овај програм је на политичким састанцима са народом, који су свакодневно одржавани, мењан и извртан према локалним приликама и дневним потребама (у зависности од краја у коме је састанак одржан, од националне и верске припадности народа; што је давало могућности за његове измене и „прилагођавање”).

Програм је имао циљ да се помоћу њега одагнају сумње српског народа у КП Хрватске и њене намере. Поред тога, овим јавним програмским документом требало је комунисте Хрватске приказати као заштитнике Срба. Ради што веће уверљивости и придобијања српског становништва за своје циљеве, они су посебно истицали да је основни задатак њиховог покрета – борба против усташа и окупатора. По том истом програму, борба Комунистичке партије Хрватске представљена

је једино као борба народа против фашистичког окупатора. На тим политичким зборовима са народом, комунистички пропагандисти из вођства ЦК КП Хрватске истицали су јаку жељу хрватских комуниста да се заједно боре са Србима против окупатора и усташа. Ово је чињено у циљу покретања активности са мртве тачке, пошто до почетка лета 1942. године хрватска Комунистичка партија у српским крајевима није имала неких имало важнијих јединица. У овим крајевима доминирали су српски устанички одреди, на чијем су се челу налазили највиђенији људи из тих крајева, а њихов главни задатак није био освајање или заузимање туђих територија, већ чување својих села и насеља и одбрана српског становништва од усташких прогона и масовних убиства. Средином 1942. године један број Срба се почео окупљати око појединих оружаних група, на чијем су се челу налазили виђенији чланови Комунистичке партије Хрватске, међу којима је био и један број повратника који су се борили на страни Републиканске партије Шпаније. Неке, од ових искусних „шпанаца”, ЦК Хрватске делегирао је у поједине крајеве, са циљем да окупљају и припремају народ за подизање њихове комунистичке и социјалистичке револуције. Један број „шпанских бораца” и искусних чланова ЦК КП Хрватске нашао се и међу устаничким одредима Срба. Ово је и разумљиво, пошто је српско становништво једино и било угрожено, не само од окупаторске војске, већ првенствено од Павелићевих усташа и политичке полиције која је у НДХ била организована по принципима немачке полиције – Гестапоа. Из ових разлога, српски устанички одреди били су организовани скоро у свим српским селима, на територији српских Крајина.

Њихов бројчани састав зависио је од величине села или територије коју су бранили од учесталих напада усташа, па и регуларне хрватске војске – домобрана. Пошто су вође српских устаника били виђенији и отреситији сељаци, јер су српску интелигенцију усташе већ у првим месецима оснивања НДХ побиле или послале у логоре из којих се никада нису вратили, осећао се недостатак искусних људи за руковођење великим бројем новоформираних устаничких одреда, па су Срби после извесног времена почели за вође појединих својих јединица да бирају и придобле „шпанске борце” и виђеније чланове КП Хрватске, који су знали да придобију њихово поверење.

Они су то постизали врло једноставно, јер су се у својим јавним говорима и пропагандним прогласима изјашњавали, не само против окупатора, већ и усташа.

Тако је и било на почетку њиховог организовања, све док нису преузели руководство у делу српских устаничких одреда и док нису неке од српских устаника придобили за себе дајући им мање значајне положаје, истичући њихове заслуге пред народом, што је овим неискусним и наивним људима било довољно да постану не само њихови верни сарадници, већ и њихови послушници.

Колико је све ово, од стране једног не тако малог броја комунистичког вођства из ЦК КП Хрватске, било добро припремљено и перфидно у пракси спроведено, види се из тајног програма ЦК КП Хрватске донетог у Збјегу, срез Слуњски, 1942. године, на коме су, поред Ј. Блажевића, радили и Рукавина, Бакарић, В. Ковачевић и још многи други руководиоци ЦК КП Хрватске и партизанских јединица Хрватске.

Пре саме конференције вођени су разговори како онемогућити даљи развој српских устаничких одреда у Хрватској, које су усташе звале „четницима”, па су од њих овај назив за српске устанике преузели и партизански „револуционари”.

Најповерљивији кадрови из командног особља партизанских јединица добили су задатак да преваром или изненадним препадима побију највиђеније људе из састава српских Устаничких одреда, међу којима су први на листи за ликвидацију били: Стојан Матић, Пајица Омчикус, Ђура Ралић, Васиљ Гаћеша и многи други.

После ликвидације српских устаничких вођа, било да су се налазили у партизанским јединицама или у српским устаничким јединицама, дошао је ред на обезглављену устаничку масу из редова српског народа, те су због привржености својој вери и национу страдале стотине и хиљаде српских устаника.

Ове две врсте устаника – из партизанских формација, које су у лето 1942. године биле тек у повоју, и српских устаничких одреда, који су се оформили у току месеца маја и јуна 1941. године ради одбране српског становништва од усташких злочина – у почетку су међусобно сарађивале, али када су српски устаници добили поверење српског народа, када су успели да онемогуће усташе у њиховим злочиначким намерама и да их сатерају у неколико већих градова као што су: Госпић, Оточац, Бихаћ и неколико других гарнизона, дошло је до сукоба.

Ове сукобе српски одреди и српски народ у целини дочекали су потпуно неприпремљени, са огорчењем и изузетном забринутостју, јер су сада, уз усташке и окупационе јединице, морали да воде борбе, пружају отпор и одбијају нападе и партизанских јединица.

О међусобним борбама српских устаника и партизанских јединица опширно су писали бивши партизани, који су касније побегли у српске устаничке јединице: Никола Плећаш, Милорад Рајак и други, па би наши историчари требало да посвете више пажње овим преживелим сведоцима.

Поред њихових сведочења изнетих у другом тому књиге *Павелићев њесџаменџ*, треба прочитати и књигу коју је написао Мане Пешут под насловом *Револуција у Лици 1941–1945. џодине*, нарочито странице 49–56, издања из 1966. године.

Такође, за боље познавање начина како су хрватски комунисти искориштавали српски народ за своје перфидне политичке циљеве требало би прочитати књигу Дејана Лучића, *Павелићев њесџаменџ* (други том, стр. 177), као и књигу *Пожар у Крајини*, коју је написао учесник партизанских, а затим српских устаничких – четничких јединица, Никола Плећаш.

Овај писац и учесник у поменутиим збивањима написао је посебну књигу коју је објавио *Американски Србобран* у држави Илиноис, САД, са речитим насловом *Где су Срби Лике?*

Пошто се о овим збивањима и трагичним страдањима српског народа недовољно зна, потребно је да се наш свет у што већем броју упозна са садржајем ових књига.

Посебно је важно да наша деца и наши унуци сазнају пуну истину о страдањима својих предака, не само од усташа и окупаторске војске, већ и од водећих чланова Комунистичке партије Хрватске, као што су били: А. Хебранг, Јуцо Рукавина, В. Бакарић, Стева Крајачић и многи други.

Они су, под изговором да се боре против окупатора и његових слуга, уништавали српске устанике, који су ступили у устаничке српске одреде ради одбране својих породица и свог народа од устаничких бојовника и њихових потказивача и помагача, а не ради неке њима непознате револуције.

Освежавајући своје сећање на те догађаје, поткрепљујући их сведочењима преживелих српских мученика из напред поменутих књига, бојим се да има веома велики број наших Срба, који још увек из ових страдања нису извукли никакву поуку, јер су веровали, па и сада верују, највећим лажљивцима и послушницима Јосипа Броза и његовим наследницима.

Из ових заблуда морамо спасити наша поколења; нашу децу и наше унуке, када већ ми нисмо могли да живимо као слободни људи,

због терора који је вршен над нашим народом за време и после рата, па све до скорашњих дана.

За лакше разумевање свих ових збивања треба знати да су за време окупације наше земље постојала два антифашистичка покрета и то: Комунистички под руководством КП на челу са Јосипом Брозом и националистички на челу са генералом Дразом Михаиловићем.

Да је над српским народом спровођен терор на закулисан и вешт начин, може се делимично видети и из тајних програма и директива ЦК КП Хрватске, за које су знали само најближи и најповерљивији сарадници Бакарића, Андрије Хебранга и Крајачића. Тим директивама било је предвиђено:

1. Детаљи убиства Стојана Матића, поручника Југословенске војске и вође српских устаника у Лици, као и свих осталих Срба које је КП Хрватске сматрала опасном препреком за своје планове и циљеве;

2. Формирање одреда Чапајев, који је у ствари представљао казнену експедицију против српских устаника, било да су били у партизанским или чисто српским устаничким одредима;

3. Напад на окупаторску војску из српских села, како би окупатор предузимао одмазде против Срба и на тај начин их, с једне стране, уништавао, а с друге стране терао да беже од својих кућа, па макар и у партизанске одреде;

4. Бежање српског народа партизани су користили и повлачили га у збегове, повећавајући на тај начин своје одреде; јер су доласком у партизанске „збегове” били мобилисани сви људи од 14 до 60 година, а они који су се томе одупирали били су проглашавани сарадницима окупатора и непријатељима народа, а шта је то значило у тим „револуционарним” и ратним превирањима, мислим да није потребно посебно наглашавати.

Али, ради послератних генерација које ни приближно никада нису сазнале, нити ће сазнати, шта су све морали да претрпе њихови дедови и очеви да би спасили сопствене животе и животе својих породица, навешћемо после излагања тајног дела Програма само неколико примера како су усташама наклоњени комунисти заташкали злочине почињене над српским народом.

Овим својим подмуклим методама, помоћу којих су онемогућавани било какви разговори и писање о злочинима усташа, под паролем „братства и јединства” легализована су њихова варварска и геноцидна масовна убиства српског народа.

5. Да би се, колико толико, умањио углед српских устаника – четника, како су усташе, а касније и комунисти, називали српске устанике, ЦК КП Хрватске, на свом специјалном заседању у Загребу, решио је да пошто-пото спречи вести о успесима српских устаника на Љубову и другим местима Крајине.

У том циљу послали су комунистичким „ћелијама” на терену следеће упутство: појачати рад на убеђивању српског народа да су Немци и Италијани, а не усташе криви за све злочине који су задесили српско становништво у овим крајевима.

6. Затим је у овим упутствима стајало: „Да се на сваки начин народу докаже да српски устанички одреди нису српска и четничка, него искључиво партизанска ствар и да само оне вести које су у складу са Партијским програмом могу да се слободно пуштају у народ, као и да само цензурисане и строго проверене вести могу да циркулишу од једног до другог српског села”.

Ове директиве донело је врховно вођство ЦК КП Хрватске у Загребу, у коме се несметано кретао и живео велики број функционера ЦК КП, слободније и лакше него за време мира у послератној Југославији.

7. Овако разрађена тактика хрватских комуниста имала је, поред осталог, задатак да изврши већу инфилтрацију проверених комуниста у српске устаничке одреде, како би својом пропагандом завели српске устанике против своје Владе и свог народа.

Представљали су себе као изасланике Совјетског Савеза, који се једини бори против немачких нациста и њихових сателита за ослобођење поробљене Европе, док су за своје друге савезнике – Сједињене Америчке Државе, Енглеску и Француску, на својим свакодневним састанцима говорили да се они не боре, да неће да отворе „трећи фронт” и да тајно лиферују део свог савременог оружја. Немцима и Италијанима за борбу против совјетске Русије.

Тамо се, како су њихови издресирани пропагандисти говорили, „налазе на власти капиталистички експлоататори, наши пропали политичари и Влада са одбеглим краљем”.

„Они тамо чекају свршетак рата. Док овде наши народи крваре, они се спремају да после завршетка рата дођу на готово и да поново узјашу на народну грбачу”.

Ове тврдње су понављали по стотину пута и саветовали тај наш намучени народ да је сада време када треба да се бори и да им не дозволи да се поново врате и дођу на престо и власт. Из овог произилази да

је била у питању гола борба за власт, а не борба против окупатора и усташа, како се то у почетку формирања комунистичких партизанских јединица и њихове борбе слаткоречиво говорило нашем неупућеном и неинформисаном народу. Уместо да су ови самозвани револуционари, у жељу борби српског народа за опстанак, повели српски народ против окупатора, терора усташа и братоубилачког рата, они су се борили за насилно заузимање власти и упућивали српски народ против легитимно изабране Владе и против свог малолетног краља, чији је отац био прва жртва усташких и фашистичких терориста, а деда, Краљ Петар I, наш велики Ослободилац.

Поред пропаганде и одвраћања српског народа од својих владара, комунистички „револуционари” су на веома вешт начин, својим причама о социјалним неправдама и будућем социјалистичком рају, потиснули српска национална права на слободу и потпуно равноправне односе, а затим и њихова права на хришћанску православну веру, чиме су их, као народ, лишили духовности и традиције предака.

Како су били спровођени наведени програми ЦК КП Хрватске

За одговор на питање како су се спроводили програми ЦК КП Хрватске није потребан никакав посебно коментар, сем констатације да се ни једна од усвојених тачака Програма није остварила. Да је то тачно могу да посведоче сви наши грађани, како они који су за време рата живели у тим крајевима, независно од националне припадности, верског и идеолошког опредељења, тако и њихова деца, рођена за време и после Другог светског рата.

Па ипак, ради оних којима су мање позната ова ратна и послератна збивања, прокоментаришаћемо поједине тачке јавног дела Програма, чији је циљ био придобијање народа.

Како је остварена једна од најважнијих тачака поменутог Програма, којим је била предвиђена „неприкосновеност приватне својине и приватне иницијативе у индустрији, трговини, пољопривреди и осталим делатностима?”

Одговор је, ако нећемо да заобилазимо истину, тако што су конфисковали целокупну индустрију, велетрговину и велике поседе пољопривредних произвођача, проглашавајући њихове власнике сарадницима

непријатеља и шаљући их на издржавање дугогодишњих казни, што најбоље могу да посведоче њихове фамилије и њихова деца, која су најбоље осетила оштрицу победника „револуције”.

Власништво из области трговине, занатства и пољопривреде су национализовали уз минималну накнаду, а сељаци, који нису хтели да удруже своју земљу и уђу у сељачке радне задруге, упућивали су на принудни рад у руднике, из којих се поједини нису никада ни вратили.

Свим земљорадницима, који су имали више од 10 хектара земље, део вишка земље је национализован и унет у пољопривредна добра, по угледу на совјетске колхозе и совхозе, а њихови власници су упућивани на изградњу индустријских објеката и порушених градова и села.

Тачка Програма која се односила на „ослобођење земље од окупатора ради остваривања истинске социјалистичке демократије”, само је једним делом тачна, јер су партизанске јединице за свог главног непријатеља сматрале Југословенску војску у Отаџбини коју је предводио генерал Михаиловић, а окупаторска војска је нападана само када у близини није било Југословенске војске у Отаџбини и када су се пред српским народом приказивали као борци против окупатора и усташа.

Ако се зна за њихове бројне споразуме са Немцима и усташама, као што су чувени Мартовски споразуми (1943), онда је јасно да је њихов главни циљ био освајање власти и увођење комунистичке диктатуре, а не борба против окупатора. Јер да није тако, не би ни било грађанског рата у нашој земљи.

Да је њихова намера била само борба против окупатора, тада би се нашло начина да се оба антифашистичка покрета (један на челу са Јосипом Брозом и други на челу са генералом Михаиловићем) удруже у један заједнички ослободилачки покрет и не би било тако великог страдања нашег народа.

Ни остале тачке поменутог Програма нису се ни делимично реализовале, а нарочито је важно нагласити 4. тачку Програма: „Народној војсци и партизанским одредима странао је свако насиље и незаконитост”.

Колико је ова одредба служила као пропагандно средство за придобијање народних маса, најбоље знају наши грађани који су имали прилике да виде и осете на сопственој кожи, или кожи својих ближњих, насиља и безакоња праћена перфидним лажима пропагандне машинерије сурових властодржаца.

Посебно су то могле да виде и осете бројне скупине нашег света.

У првом реду су били сви интелектуалци који се нису одмах прикључили победницима. Затим „кулаци” који нису хтели да своју земљу и имања унесу у совхозе и сељачке радне задруге. Даље, сви власници великих индустријских објеката, трговачких предузећа и занатских радњи, којима је сва имовина конфискована.

Сви су они проглашавани за непријатељске сараднике, антидржавне и антинародне елементе и као такви отерани су у затвор на дугогодишњу робију. „Револуционарни континуитет” је одржаван генерисањем, суђењима и затварањима информбироваца, прогањањем њихових породица... Да би сачували власт, револуционари на власти су увек имали у резерви непријатеље револуције са којима су се деценијама обрачунавали. Сурово и без милости су се обрачунавали са ђиласовцима, ранковићевцима, маспоковцима, либералима, техноменаџерима и политички неподобним грађанима и њиховим породицама.

Сем партијског другог суда и није било, а ако им се и судило сви су били оптужени и проглашени криви, а на суду су морали доказивати невиност.

Сва насиља и незаконитости подвођена су под назив социјалистичка демократија, људска права и слободе.

То и јесте била демократија, али за уски и тачно одређен број људи из врха државне и политичке олигархије, а не за све грађане, па ни за оне који су се борили под заставом писаца програма за придобијање и обмањивање народа.

РЕЗИМЕ

Писац ових сведочанстава о злочинима која су вршена над невиним српским становништвом у његовом родном завичају, поседује податке и документа који без емоција, пристрасности и најмањег уопштавања износи пред нашу, па и светску јавност са циљем да се сви наши грађани, без обзира на своју верску или националну припадност, упознају са конкретним чињеницама, подацима и документима до којих је дошао дугогодишњим истраживањима (више од пет деценија).

Ако његове податке и саопштавања изнета у овој књизи упоредимо са уопштеним и крајње пристрасним и исполитизираним подацима које су писали пропагандисти победничке стране – у неописивом броју примерака, у такозваним монографијама НОБ-е за готово све градове и села, и говорима приликом прославе сваке годишњице њихових победа – доћи ћемо до закључка да се из њихових, у хиљаде томова написаних књига не види ко су стварне жртве, а ко су починиоци злочина, као ни то зашто су све жртве, па и поклану децу означавали речима „родољуби”, као да су та мала и тек рођена деца заиста била родољуби – и зашто су све извршиоце злочина називали „фашистички окупатори”, када се поуздано зна да су те злочине починиле усташе Независне Државе Хрватске.

Када би историју једног народа писали само победници, српски народ не би до данас доспео ни до предсобља културне и националне историје са којом може да иде раме уз раме са осталим народима Европе.

Из ових разлога писац ових сведочанстава и проучавања документа, посетио је више хиљада домова преживелих мученика или њихових комшија и пријатеља, и анализирао на стотине аутентичних документа. Истраживао је грађу многобројних архива, музеја и библиотека, како у земљи тако и у иностранству, да би дошао до одговора који су прави разлози за рађање овако велике мржње и из ње произашлих

злочина, који по свирепости и обиму превазилазе све злочине средњо-вековних инквизиција.

Из обимне историјске грађе са којом је имао прилике да се упозна и да је проучава, он је дошао до многобројних сазнања са којима је наша јавност веома мало упозната.

На основу прегледаног и проученог материјала и свега оног што је објавила наша штампа и историјска публицистика, дошао је до веома непријатног закључка да је неком, можда, и био циљ да се прикрију почињени злочини, а када је прикривање било немогуће, ишло се на уопштавање и минимизовање. Када су поједини писци и хуманисти, као што су: Меша Селимовић, Вук Драшковић и други, упозоравали да свако прећуткивање злочина не значи ништа друго до саучествовање у злочину, и подстицање на нове злочине, онда су ти наши писци анатемисани са највишег политичког врха, не само Босне и Херцеговине и Хрватске, већ и из политичког естаблишмента Југославије, па и Србије.

Да би се наш свет, колико-толико, макар и са веома великим закашњењем упознао са оним најстрашнијим што је могло задесити српски народ – истовремено да га плански уништавају усташе, а потом да се међусобно убија под различитим „знацима” – реконструисаћемо развој догађаја, онако како су они текли:

Први српски устанички одреди почели су да се формирају на територији Босне и Херцеговине, Лике, Баније и Кордуна и Далмације, одмах по доласку усташа на власт у тим крајевима, крајем априла и почетком маја 1941. године.

Српски устанички одреди у овим крајевима формирали су се у свим градовима и селима, и имали су искључиво одбрамбене задатке да штите српско становништво од усташког терора: прво појединачних хапшења и убистава виђенијих српских грађана, учитеља, попова, кнезова и богатијих људи, а затим и масовних хапшења и одвођења у логоре и масовних стрељања.

У овим крајевима прво су формирани следећи устанички одреди: српски устанички одред Петар Мркоњић у Мркоњић Граду – као успомена на краља Петра Карађорђевића, чије је тајно име за време Херцеговачког устанка 1875. године било Петар Мркоњић. Затим је формиран српски устанички одред у Грахову Милош Обилић, затим Душан Силни, Милан Топлица и други.

Српски устанички одреди формирани су у свим местима где је живело претежно српско становништво. У селима су формиране мање чете или водови у зависности од броја становништва. Њихов је задатак био одбрана српског становништва од усташа. Тако већ крајем 1941. и почетком 1942. године усташе нису смеле ни да долазе у српска места, сем у друштву Немаца и Италијана.

Пошто Немци, а поготово Италијани нису нападали мирно српско становништво – српски устаници нису нападали њих, тако да је у тим крајевима на описани начин обезбеђен мир, без икаквих писаних споразума.

Усташе су држале села у којима је живео претежно хрватски народ. Сличног правила држали су се и Италијани.

Они су своје војне јединице држали по градовима, а у села су одлазили једино када су хтели да се снабдеју животним намирницама, али српски народ нису никада нападали.

Средином маја 1941. године у Србији су почеле да се формирају чете и одреди Југословенске војске у Отаџбини под командом пуковника Драже Михаиловића, чији је циљ био борба против Немаца.

Комунистичка партија Југославије је почела са формирањем партизанских јединица у јулу 1941, након напада Немачке на Совјетски Савез, на захтев Коминтерне и Стаљина. Први партизански одреди почели су да се формирају у Србији и Црној Гори, а у Хрватској тек крајем 1941. и почетком 1942. године. Хрватски комунисти у почетку нису хтели, нити су желели да иду у партизане ни на позив Јосипа Броза Тита и Јосифа Висарионовича Стаљина, јер су са усташама имали споразум о ненападању, а поред тога су сматрали Павелићеву Независну Државу Хрватску и својом државом. Тако су они тек у пролеће 1942. године, уз помоћ српских комуниста и повратника из Француске и Немачке, „шпанских бораца”, почели да формирају мање партизанске јединице. У почетку је у саставу партизанских јединица било преко 80% бораца српске националности. Тек касније, преласком појединих бораца из српских устаничких одреда у партизане (како би заштитили своје породице), почео је да расте број партизанских јединица у Хрватској, али и тада је претежан састав бораца био из редова српског становништва.

Тек крајем 1943. године почео је да расте број бораца хрватске националности, јер су њихови људи способни за војску били мобилисани у Хрватску војску – домобране, а велик број био је упућен и на источни

фронт против Црвене армије (јер је тадашња Независна Држава Хрватска била на страни хитлеровске Немачке).

Тек када је капитулирала Италија, у септембру 1943. године, хрватски народ почео је масовније да прелази у партизанске јединице под руководством Комунистичке партије Хрватске.

Разлаз српских устаника на две зарађене стране: на партизане и српске устанике – које су касније и партизани и усташе назвали четницима – највише је користио усташама и Немцима.

Српски устанички фронт за очување српског света од усташког уништења тако је постепено нестајао и сам допринео још већем страдању и међусобном уништавању. Време од маја 1942. до септембра 1943. године, протекло је у међусобном истребљавању. Током 1943. године било је много случајева преласка партизана у четничке јединице и обратно. Расплет међусобних борби привремено је одложен капитулацијом Италије.

Неколико команданата у партизанским јединицама били су против начина рада партизанских политкомесара и команданата, што је довело до њиховог разлаза. То се све дешавало у априлу и мају 1944. године. Због ових околности партизанске снаге знатно су ослабиле, јер је поприличан број бораца прешао у четничке јединице. Расплет међусобне борбе догодио се крајем 1944. године. Одлучујући моменат који је утицао на расплет ових догађаја решених у корист партизанских снага, била је капитулација Италије, коју су вешто искористили партизани, јер су дошли до велике количине оружја предајом и повлачењем италијанских трупа са наше територије.

Предајом Италије и преокретом ратне среће у корист Црвене армије и савезника, домобранска војска Независне Државе Хрватске почела је све масовније да прелази на страну партизана.

У прилог постепеном јачању партизанских снага ишла је и одлука Черчила и владе Велике Британије, која је донета почетком 1944. године, а са којом је дошло до наглог преокрета енглеске политике у корист Титових снага, на штету снага Драже Михаиловића, команданта Југословенске војске у Отаџбини.

Пошто је овом одлуком владе Енглеске дошло до престанка даље испоруке ратне помоћи устаничким јединицама Драже Михаиловића, па и осталим снагама српских устаника, дошло је до слабљења борбене снаге четника. Ово је све доводило до брзог јачања партизанских јединица, не само у наоружању, већ и бројчаном повећању, јер су сада

домобрани, па и остале војне јединице Независне Државе Хрватске почеле масовно да прелазе на њихову страну.

Брзи прелазак на страну партизана уследио је када су грађани Независне Државе Хрватске, па самим тим и њихова војска и полиција добили „сигнале” да ће њихови дојучерашњи савезници Немачка, Италија и Јапан изгубити рат и да је због тога потребно брзо „престројавање”, како би се и они нашли на страни победника и како би усташе, полиција и њихови верни сарадници избегли одговорност за злочине које су плански и систематски чинили за време своје четворогодишње владавине.

Сва ова збивања на територији Независне Државе Хрватске за време Другог светског рата описивало је неколико стотина историчара и публициста, међу којима се налазио и веома велик број немачких, италијанских, мађарских, па и представника других европских земаља.

Аутор ових сведочанстава изнео је у посебном одељку запажања и изјаве хрватских савезника у Другом светском рату, у првом реду Немаца и Италијана.

Опредио се за њихове радове, службене и новинске извештаје из разлога што су они најбоље познавали прилике у Независној Држави Хрватској и што су били у непосредној близини ратних и геноцидних злочина. Они су, као публицисти и писци од светског угледа којима је стало до реномеа професије, износили у својим описима чињенице онакве какве су биле у стварности и без потребе за било каквим улепшавањем или наруживањем стварне ситуације.

Разуме се да описи и осуде устанничких злочинстава од стране њихових савезника имају већи значај пред светском јавношћу и светском историјом него извештаји и осуде од стране непријатеља Хрватске, па и од неутралних извештача.

У погледу принципијелности и професионалности, немачки и италијански писци и извештачи заслужују пажњу и признање, јер су у својим извештајима и делима износили само оно што су видели и што су чињеницама и аргументима могли доказати.

Они нису трпели ничије утицаје, па ни утицаје Срба или Хрвата. Код њих није било никаквих симпатија према Србима, али ни антипатија. Ако је било икаквих симпатија, код њих као људи, онда су те симпатије биле на страни жртава рата и геноцида, без обзира чијој су страни те жртве припадале. Стога њихови извештаји о страдању српског становништва, прогонима и покрштавању имају нарочит значај.

Поред историчара и публициста, у описивању догађаја са територије НДХ учествовали су високи немачки официри и неколико личности из дипломатије од великог ауторитета у тадашњој Немачкој, међу којима је цитиран један такоређи очевидац и лице на врло високом степену хитлеровске хијерархије.

То је др Херман Нојбахер – „летећи дипломата” Немачке задужен за Балкан, посебно за српска питања – лични Хитлеров пријатељ.

Од италијанских историчара и извештача поменули смо Алфонса Руса, писца књиге *Револуција у Југославији*, затим и извештаје италијанских научника, међу којима Конрада Цолија, сарадника италијанских листова и *Ресџо дел Карлино* из Болоње, као и научника Роберта Батаља, аналитичара савремене историје.

Од најзначајнијих италијанских писаца, који су писали о зверствима хрватских усташа, свакако је италијански књижевник Курцио Малапарте.

Од мађарских писаца навели смо Хори Ласла, члана Мађарског посланства у Београду и официра за везе при Команди Србије, који је као такав имао приступ у све канцеларије и сва акта и извештаје.

Интересантна су запажања писца Хориа изнета у књизи *Хрватска усташка држава 1941–1945*. писаној на немачком језику, у сарадњи са немачким писцем Мартином Броштом из Аустрије. Он у својим белешкама, између осталог наводи:

„Био сам запањен силином мржње и окрутности хрватске усташке власти према српском народу и због тога сам почео да бележим све значајније догађаје који су се одигравали на територији Независне Државе Хрватске”. У овој књизи мађарско-немачких аутора има изузетно важних података о хрватским неделима.

Приказали смо само неколико њихових запажања са намером да им захвалимо на коректности, и добронамерности према овим, не само српским, већ и осталим страдалницима и мученицима.

Од енглеских и америчких истраживача, који су писали о збивањима на територији Југославије за време Другог светског рата, навели смо имена Мајкла Лиза, енглеског истраживача, публицисте и сведока (налазио се за време рата на територији Југославије) и Дејвида Мартина који је у свом критичком есеју, на бази докумената Хуверовог института при Станфордском универзитету, дао синтезу и један од најобјективнијих приказа догађаја у Другом светском рату у Србији и Југославији.

Дејвид Мартин је у својој књизи *Случај Драже Михаиловића* до танчина описао тешку и неуспешну борбу генерала Драже Михаиловића за спас своје земље од нацистичке и комунистичке превласти. Ову веома обимну документацију, према речима Лој В. Хендерсона, бившег амбасадора САД и заменика министра иностраних послова, треба сматрати последњом речју о тој теми и свако ко се интересује за савремену историју Европе и Југославије, треба да је има у својој библиотеци.

Мајкл Лиз је на основу обимне документације из Државног архива Велике Британије обрадио герилски рат на територији Србије и Југославије у књизи *Силоване Србије*.

Он је на основу нових докумената, до сада непознатих јавности, извршио анализу процеса Черчиловог прелажења са Михаиловићеве на Титову страну; коју означава директива почетком 1944. године: „У будуће Михаиловићеве снаге треба да се описују као терористичке, а Титове партизане не треба више називати фразом 'црвени бандити', већ борцима за слободу”.

Приказ овог судбоносног политичког обрта заснован је на обимној документацији, која оставља утисак непобитне тачности и аутентичности. Мајкл Лиз наводи на страници 14 своје књиге, да му је главни смисао при писању поменуте књиге био: „да забележи истину због будућности” и исправи страшну грешку према српском народу и његовом родољубивом устаничком вођи, генералу Дражи Михаиловићу.

Он даље на истој страници наводи: „Дража Михаиловић није био колаборациониста како су тврдили Тито и његова пропагандна машинерија. Он је био прави родољуб и патриота – далеко већи од својих комунистичких ривала”. Према његовој тврдњи „Тито је добио грађански рат у Југославији уз војну и политичку помоћ Совјетског Савеза и његово војно ангажовање у јесен 1944. године”.

И поред помоћи Црвене армије Тито не би успео да није било помоћи Велике Британије, коју је он добијао од априла 1943. па до октобра 1944. године. Сем тога, њега су обилато помагале „кртице” у тајним службама.

У предговору своје књиге Мајкл Лиз наводи:

„Књига је посвећена успомени на жртве, убиства и масакре које су извршили тирани.

Нека ти прави, истински родољуби, који су побијени у име револуције и ослобођења, почивају мирно сада кад се коначно открива и широко прихвата прави карактер Титове комунистичке револуције заједно са његовим налогодавцима. Не можемо да вратимо њихове животе, али им можемо и морамо признати право место у историји”.

Поред навођења података из пера историчара и писаца који су били представници држава савезница Независне Државе Хрватске, као што су Немачка, Италија, Мађарска и других, писац ових сведочанстава изнео је податке писаца и публициста САД и Енглеске, против којих се Независна Држава Хрватска борила заједно са Силама осовине све време Другог светског рата, као и забелешке, изјаве и документа преживелих српских учесника, као што су: Мане Пешут, Милан Цветићанин, командант српског устаничког корпуса „Гаврило Принцип”, Никола Плећаш, затим Звонимир Вучковић и многи други.

Што се тиче података и публикација које су издавали пропагандисти победника, који су се борили у пролетерским и партизанским јединицама у циљу остварења комунистичких идеала и замисли Тита и Стаљина, наш свет их је добро упознао путем свакодневних хвалоспевних емисија преко Радија и Телевизије, а наша деца и унуци путем изучавања наше новије историје, која се углавном сводила на величање седам партизанских офанзива у којима је свако повлачење, односно бежање, проглашавано историјском победом.

Аутор ове књиге о усташким злочинима, није имао претензија да детаљно описује сва збивања у Другом светском рату на територији Независне Државе Хрватске, већ је највећи део својих истраживања посветио своме ужем завичају, Бања Луци и местима и насељима која је окружују. Поред описа конкретних страдања српског становништва у његовом ужем завичају, наведена су сва породична имена покланих фамилија, као и сва породична и лична имена страдале деце у Бања Луци и селима: Дракулић, Шарговац, Мотике, Драгочај, Ивањска, Пискавице и Радосавска.

У циљу конкретизације стварних збивања на овим просторима, који су након окупације Југославије одлуком немачких војних власти били додељени Независној Држави Хрватској, он је поред својих истраживања у књигу уврстио и податке до којих су дошли други домаћи и инострани истраживачи, историчари и публицисти, како оних који

су у току рата били на страни Независне Државе Хрватске, тако и оних који су се борили против Сила осовине, па тиме и НДХ, као њихове верне савезнице. Унета су и истраживања представника неутралних земаља, што књизи даје веродостојан печат, а читаоце упознаје са потпуно новим и истинитим подацима, који су од наше, па и светске јавности неоправдано и на вешт начин скривани и умањивани у послератно време, све до данашњих дана.

Имајући у виду да су Срби, а посебно послератне генерације – веома мало и површно упознати са геноцидом који је над српским народом извршен од хрватских усташа, ова књига сведочанстава указаће на нове изворе података о тим страдањима. Можда ће баш из тих разлога заинтересовати нашу домаћу, па можда и светску јавност и тако допринети расветљавању ових догађаја и збивања.

Поред страних истраживача овде су делимично наведени подаци и казивања домаћих писаца, како оних који су били у редовима партизана, тако и оних који су били на обе стране или су били на супротној страни. Изношењем ових података аутор је желео да се већ једном престане са једностраним, површним, па и лажним тумачењима о догађајима из наше, не тако давне, прошлости.

Јер, само изношењем истине и чињеница може се обезбедити већи степен разумевања међу нашим народима и њихова лепша будућност.

Био би велики грех ако бисмо прихватили верзију историје коју су написали комунистички занесењаци и пропагандисти која се своди на „седам офанзива” и која своје порекло вуче из комунистичке „револуционарне” и победничке осиноности и дезинформација. Нова, истинита верзија српске и југословенске историје мора да се заснива на чињеницама и провереним подацима, које су свестрано анализирале и које непрекидно излазе на светло дана, како из наших недоступних архива, тако и из иностранства.

Коначно, да бисмо спасли нашу децу и унуче од перфидних лажи којима су тровани и испирани наши мозгови више од пола столећа, требало би повући и уклонити сву штампу, филмове, монографије градова и села, које су писане да би биле приказане „силне револуционарне победе”. Писане су по директивама са највишег врха политичког и државног вођства СФРЈ са циљем да нас обману, застраше, понизе и слома, и да се тако обрачунају са свима који не мисле као њихов генијални вођа и његови верни следбеници.

Победници су све осумњичене и под разним оптужбама похватане људе слали на присилне радове и у „тринаесте” батаљоне, са малим шансама за повратак, а потенцијални непријатељи служили су им за заплашивање необавештеног света приликом чишћења својих редова од „непоузданих” и „непослушних кадрова”.

Потенцијални непријатељи служили су победничкој власти приликом њихових политичких заокрета и предузимања многобројних „револуционарних” промена ради учвршћивања политичког система, који се најчешће сводио на хапшења личности које су се противиле тим променама или су имали нешто другачије мишљење од претпостављених вођа.

Тим поводом хапшени су, поред њихових дојучерашњих партијских другова и сабораца, и потенцијални непријатељи како би њихова акција била што уверљивија и бескомпромиснија, а за колебљивце застрашујућа. Све политичке заокрете и преокрете за време своје владавине, која је трајала веома дуго, Тито и Титови следбеници вршили су сталним проналажењем нових и све новијих непријатеља.

Прво су били „сарадници” окупатора и његових „слуга”: Недића, Драже и Љотића, затим, следећа група непријатеља били су „кулаци” и имућнији земљорадници који нису уредно измиривали своје обавезе приликом принудног откупа пољопривредних производа, јер су им партизанске комисије разрезивале веће обавезе него што су били њихови приноси.

Све ове сељачке победничка власт је хапсила и слала на принудни рад. Из редова сељака ускоро је формирана још једна група непријатеља који нису хтели да се одазову позиву нове власти да удруже своју земљу у сељачке радне задруге и да тако по угледу на велики братски народ из Совјетског Савеза приступе колективизацији пољопривреде. Следећа група непријатеља били су ибеовци, затим ђиласовци, затим ранковићевци, затим уставобранитељи. После ове групе непријатеља следили су маспоковци, затим либерали, технократе и техноменаџери итд.

Све је то правдано паролом „револуционарних промена” и објашњењем да је наша револуција: Револуција која стално тече.

Да није било сталног измишљања нових и новијих непријатеља, где би нам, и какав би нам био крај?

Верујем, много бољи, богатији и у сваком погледу лепши.

Уместо одговора на ово питање, најбоље ће бити да поставимо другачије питање: како бисмо данас живели да никада нисмо знали

ни за Тита, ни за његове револуције које теку? Ни за „производњу” овако великог броја унутрашњих непријатеља? Ни за самоуправни социјализам? Ни за покрет несврстаних који је нашу сиромашну земљу коштао огромног, тешком муком стеченог богатства?

А како бисмо тек живели да нам је после смрти за наследнике, уместо послушника, оставио способне, креативне и поштене личности, способне за стваралачки рад и развој наше економије у складу са економским законитостима тржишне економије и међусобне сарадње са нашим суседима и најразвијенијим земљама Европе и света? Уместо тога, доживели смо све најгоре што може да доживи један народ. Срушили су „заједничку кућу” они који су сами себе, али уз претходни његов благослов, прогласили за његове наследнике под паролом: „И после Тита – Тито”. Срушили су је они који нису били дорасли нити су били способни да воде једну већу месну заједницу, јер у свом животу нису саградили ни малу „чатрљу”, па откуд би онда могли да граде једну сложену грађевину коју називамо државом.

Ако овоме додамо и њихову похлепу за влашћу, њихову неспособност и себичност, онда је ово што смо доживели и што смо пропатили, нормална последица њиховог неодговорног понашања у вођењу државних послова и здраве народне политике, али и наше наивности и помирљивости са њиховим једностраним, волунтаристичким и непромишљеним одлукама.

ДОДАТАК

Број страдалих Јевреја у Хрватској и Босни и Херцеговини износи око 35.000 до 45.000 људи. Према једној процени Удружења јеврејско-српског пријатељства, број жртава јеврејског народа на овим просторима износи 90–95% од укупног броја јеврејских породица. Величину и трагику напаћеног јеврејског становништва у Другом светском рату немогуће је описати, јер превазилази меру која нормални људски ум може да схвати, па тиме, гледајући реално, не може ни да опише.

Према мишљењу наших савремених историчара и публициста, без идеолошких и комунистичких оптерећења, оба устаничка покрета, и партизански, под вођством Јосипа Броза Тита, и монархистички, под вођством генерала Драже Михаиловића, који је у исто време био и министар војни наше Избегличке владе Краљевине Југославије са седиштем у Лондону, били су антифашистички.

Прве устаничке српске активности против окупаторске војске Немачке и Италије почеле су организоване јединице Југословенске војске у отаџбини, под командом пуковника Драже Михаиловића, 11. до 13. маја 1941. године на Равној гори.

Прве партизанске јединице, под вођством Комунистичке партије, чији је генерални секретар и врховни командант партизанских одреда био Јосип Броз Тито, почеле су своје активности тек после напада немачке војске на Совјетски Савез и захтева Комунистичке партије СССР-а и врховног команданта Црвене армије, да се сви комунисти Европе организују у герилске и партизанске групе и ступе у борбу против нападача „на прву земљу социјализма”. Тек након овог захтева Коминтерне и Стаљина, Централни комитет Комунистичке партије Југославије одржао је састанак 4. 7. 1941. године у Београду, када је донета одлука да се позову сви чланови Комунистичке партије и СКОЈ-а

и њихови симпатизери, и да се организују и да ступе у оружану борбу против окупатора и његових савезника и квислинга.

Партизански покрет под руководством Комунистичке партије, добио је назив партизански одред – по узору на организацију позадинске војске Црвене армије и на основу тога што је то де факто била партијска војска, па су се отуда и звали партизани.

Покрет генерала Драже Михаиловића подржали су наши савезници, Енглеска, Француска и Америка, а Краљевска влада у избеглиштву изабрала је генерала Дражу Михаиловића за војног министра Југословенске војске у отаџбини. Поред назива Југословенска војска у отаџбини, Дражина војска, која је била организована у чете, добила је традиционални назив четничка војска, што потиче од српске речи чета. Касније, Југословенска војска у отаџбини добила је назив и Равногорски покрет, по називу Равне горе, где је најчешће био смештен Штаб генерала Михаиловића. Иначе, треба знати да је генерал Дража по својој професији био војно лице и није никада био члан четничке организације, већ је био министар војни и у исто време врховни командант Југословенске војске у отаџбини, па и војних јединица четничког покрета.

Оба устаничка покрета борила су се против окупатора, некад са више, некад са мање снаге и упорности, и у зависности од присуства војних снага окупатора. Ова њихова борба против окупатора зависила је и од њихове међусобне сарадње, а касније и међусобних сукоба, јер су идеолошке разлике између партизана и Југословенске војске у отаџбини биле велике. Партизански покрет под вођством комуниста, настојао је да ослаби војне јединице Драже Михаиловића, због тога што је Дражин покрет у целини био присталица монархије, а он је у исто време био министар војни Краљевске владе у избеглиштву, док се партизански покрет у почетку борби састојао искључиво од чланова Комунистичке партије, СКОЈ-а и симпатизера партизанског и комунистичког покрета, и као такви били су противници монархије и Краљевске војске, па тиме и генерала Михаиловића. Осим претходних разлога, Комунистичка партија, па тиме и њен оружани део, настојао је да за време рата уништи постојећу политику, државну и војну структуру и да за време рата створи све неопходне услове за уништење државног система монархије, те да на целој територији Југославије створи нови, социјалистички систем, по угледу на прву земљу социјализма – Савез Совјетских Социјалистичких Република.

Све до јесени 1944. године, када се већ ближио крај Другог светског рата, снаге Драже Михаиловића биле су надмоћније у Србији, док су партизанске снаге Јосипа Броза Тита имале надмоћност на територији Хрватске и Босне и Херцеговине. У то време савезници, нарочито Енглеска, почетком 1944, почеле су да напуштају Дражин покрет и војску и да смањују своју помоћ, коју су крајем 1944. године потпуно укинули.

Пред крај 1944. године, Црвена армија је брзо напредовала и ближила се граници Југославије, па је и њена помоћ расла партизанској војсци, односно Народноослободилачкој борби, какав је назив и обежје имала ова Титова војска пред сам завршетак рата. Поред Црвене армије, велику помоћ Тито је добио и од наших савезника: Енглеске, САД и Француске, после нагодбе са Черчилем и споразума са Краљевском владом у Лондону, под називом: Тито–Шубашић.

После овако издашне и свестране помоћи савезника, преласка Црвене армије на територију наше државе и њене најдиректније помоћи партизанској војсци, покрет Драже Михаиловића је нагло слабио, па су Титове војне јединице коначно прешле на територију Србије, одакле су протеране концем 1941. године. Преласком великих партизанских јединица на територију Србије и уз помоћ Црвене армије, ослобођен је Београд и делови Срема и Војводине, све до Новог Сада и Шида. Овим продором Титових јединица у Србију, где је покрет Драже Михаиловића имао велику подршку српског народа, нарочито са села, његов покрет је од тада политички и војно коначно поражен.

Пошто је Титова војска пред крај рата добила велику помоћ од савезника и Црвене армије, која му је поред осталог, помогла да ослободи Србију и део Војводине, били су створени сви предуслови за његову коначну победу над војском генерала Михаиловића.

Све остало што је писано, плод је маште вештих комунистичких пропагандиста, јер су историју ратних збивања, устаничких борби, оба покрета против окупатора, па и међусобних борби, писали победници.

Дража Михаиловић и његова војска, према мишљењу Бојана Б. Димитријевића, изнетом у књизи *Генерал Драјољуб Михаиловић: 1893–1946*. Биографија /Коста Николић, Бојан Б. Димитријевић (Београд 2011), представља „мост у континуитету предратне југословенске војске у рату, која се у ствари грана на његову војску у Отаџбини и на војску, која се налазила на Средњем истоку, код савезника. Он је са

својом јединицом, преведеном из Босне у Србију, на Равну гору, пружио отпор Немцима, који је де факто почео 27. марта 1941. године”. Равногорски покрет је тај датум прослављао као дан отпора и устанка против Немаца.

За разлику од врховног команданта партизанске војске, која је од 29. новембра 1943. године добила назив Народноослободилачка војска, и њеног врховног команданта Јосипа Броза Тита, који је био комуниста и шеф Обавештајне службе Коминтерне за Балкан, који је у борбу кренуо по задатку Коминтерне и Стаљина, пуковник Дража Михаиловић био је по професији војник, и у борбу је кренуо као патриота, веран краљу и отаџбини, те заклетви, коју је као виши официр положио. Он је тој својој идеји остао веран све до његовог хватања и хапшења од стране ОЗНЕ у зиму 1946. године.

Јосип Броз Тито је био веома вешт политичар, за кога су радиле многе обавештајне службе држава комунистичке оријентације, као што су Совјетски Савез и све источно-европске земље до 1948. године, када је дошло до сукоба између Тита и Стаљина.

За време рата, Тито и његови партијски другови ослањали су се претежно на чланове Комунистичке партије Југославије, чији се број кретао око 12.500 чланова и на чланове СКОЈ-а, затим на шпанске борце, итд. Касније, са развојем партизанских одреда у Санџаку, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској, нарочито у Далмацији, Лици, Кордуну и Славонији, он се ослањао и на српске устанике у тим крајевима, који су у циљу одбране својих породица и својих села отишли у шуме и организовали борбу против усташа Павелићеве војске у Независној Држави Хрватској. Пошто су усташе почеле да убијају, хапсе и шаљу у логоре све виђеније и образованије Србе, они нису имали другог излаза, већ да се организују у мање или веће војне страже и одреде, и тако се заштите од усташког терора. Тито је ову њихову ситуацију знао да искористи и у њихове устаничке одреде је слао своје искусне комунисте и веште пропагаторе, и тако су они, у извесним срединама Лике, Славоније и Кордуна постајали њихови сарадници и вође. Где нису имали довољно својих способних комуниста, они су почели са њима сарадњу, независно што су ови били за краља и монархију, а његови људи су били интернационалисти и борци за промену старог монархистичког система у револуционарни, социјалистичко-комунистички систем, по угледу на прву земљу социјализма – велики Совјетски Савез.

Какав је то систем личне, ауторитарне владавине био од 1945. – до његове смрти 1980. године, мислим да није потребно ником сада објашњавати, нарочито генерацијама, које су прошле све фазе социјалистичке револуције и социјалистичке изградње.

Пред крај рата, крајем 1943. и почетком 1944. године, Тито је назив своје партијске – партизанске војске и својих пролетерских бригада прекрстио у Народноослободилачку војску, а пролетерске бригаде и дивизије добиле су назив ударне. Ово је учињено на основу споразума са Черчиллом и примљених инструкција од Стаљина, јер је негде у то време и Стаљин укинуо Савез комунистичких партија – Коминтерну, у циљу охрабривања својих савезника: Енглеске, Француске и Сједињених Америчких Држава, да му пружи већу материјалну и војну помоћ и да спроведу своје одлуке о отварању трећег, Западног фронта и тако растерете Црвену армију великог терета који су Совјети тешко подносили.

Овом својом одлуком Тито је придобио широке народне масе да почну слободније да прилазе у његову војску, тако да је ова војска почињала да добија карактер праве народне војске, уместо дотадашње, која је имала чисто партијска, комунистичка и револуционарна обележја. У почетку 1944. године, посебно је био велик прилив хрватске војске: домобрана и усташа, јер су читаве дивизије Павелића војске почеле да се предају и прелазе у редове Народноослободилачке војске. Ово је чињено на позив Тита, али и због тога што се приближавао крај рата и наслућивао његов исход. Тада је већ било јасно ко ће бити победник, а ко губитник, па су почела престојавања војних јединица и појединаца, како би се спасли од одговорности за почињена недела, а и боље је бити на страни победника.

Преласком Титових војних јединица на територију Србије, војна сила Народноослободилачке војске повећана је за 400–500 хиљада мобилисаних и добровољно придошлих бораца.

У таквим условима војска генерала Михаиловића стално је слабила и није могла да се одупре овако оснаженим јединицама Народноослободилачке војске, потпомогнуте Црвеном армијом Совјетског Савеза и веома великом помоћи западних савезника у материјалу, храни и наоружању.

Напуштен од својих савезника и без њихове помоћи у наоружању, генерал Михаиловић почео је да се повлачи према Босни и западу, тако да је у пролеће 1945. године престао да пружа било какав организовани

отпор, како према Немцима, тако и према Народноослободилачкој војсци.

Дража Михаиловић био је веома одан свом краљу, народу и савезницима, тако да је, иако је био издан и напуштен од свих, и даље чинио велике напоре у спасавању своје војске и америчких и енглеских pilota, који су из оборених авиона потражили спас код српских сељака и његове војске. Тако је у августу 1944. године, са аеродрома у Прањанима успео да спасе 500 америчких pilota. Пошто је под налетом Титових војних снага морао да се повуче у Коцељеву у Мачви, он је 17. и 29. септембра 1944. године спасао 50 америчких pilota са импровизованог аеродрома. Након преласка у Босну, Дража се са својом преосталом војском задржао на планини Озрен и ту, такође уз помоћ српског становништва изградио импровизовани аеродром у селу Бољани, одакле је 27. децембра 1944. године послао последњу групу америчких pilota у Бари, а затим и њиховим кућама. У знак захвалности за учињене подвиге у спасавању њихових pilota, Влада Америке и њен председник, одликовала је генерала Михаиловића највишим војним одликовањем.

Из свега описаног, види се да су код нас у Србији, за време Другог светског рата, постојала два покрета отпора против окупатора. Оба покрета имају заслуга за све што су учинили у заштити нашег народа од стварних непријатеља.

Међутим, оба покрета су чинили и грешке, јер уместо да своје снаге усмере против Немаца и усташа, они су се често исцрпљивали у међусобним борбама. Ове грешке у већој мери чинили су партизани, као партијска војска Комунистичке партије, јер је њен главни циљ био: да пружи помоћ „првој земљи социјализма”, да се бори против „класног непријатеља” и да својом револуционарном борбом освоји власт и укине постојећи систем монархије. А само узгредно је њен задатак био да се у границама својих стратешких интереса бори и против окупационе војске. Њихова борба против окупаторске војске била је нарочито слаба у такозваној првој фази комунистичке револуције, од јесени 1941. до пред крај 1943. године. Касније, у другој половини 1944. и у почетку 1945. године, њихова борба је била посвећена сламању отпора војске генерала Драже Михаиловића и продирање на територију Србије, ради успостављања што чвршћих веза са Црвеном армијом. Продором на територију Србије, Тито је појачао своју војску са око 150.000 на 500.000, а почетком 1945. године, његова војска је повећана

на око 800.000 војника. Добијајући помоћ од савезника, нарочито од Црвене армије и Черчила, председника Велике Британије, Тито је један део својих снага усмерио против немачке армије, која се плански повлачила из Грчке. После споразума са Черчилом, Тито је своју политичку стратегију променио, јер је сада примат своје борбе посветио борби против окупаторске војске, која се са истока повлачила на запад.

Овај заокрет омогућили су му савезници, јер су му пружили веома велику војну помоћ, која је била десет пута већа него помоћ, коју је до краја 1943. године примао Дража Михаиловић.

Друга околност, која је ишла у прилог променама Титове стратегије, био је потпуни слом војске генерала Михаиловића, крајем 1944. и почетком 1945. године, тако да је преостале снаге могао да усмери против ослабљене војске Немаца и усташа и домобрана Независне Државе Хрватске, који су се убрзано повлачили на запад, са тежњом да се предају армијама западних савезника. Пошто је сада у Народно-ослободилачку војску ступио велик број Срба и Хрвата, па и осталих народа у мањој мери, не може се рећи да се ова огромна армада није борила против војске окупатора и њихових сталних сателита, као што је била војска Независне Државе Хрватске (домобрани и усташе) и шиптарских балиста.

Међутим, и после промене назива партизанске војске у Народно-ослободилачку војску, она је и даље служила за остваривање партијских, тј. комунистичких циљева, усвојених од стране вођства Комунистичке партије Југославије, 4. јула 1941. године. Ово је сасвим разумљиво, ако се има у виду да је Титова партизанска војска претежно била партијска војска.

То се, између осталог, може видети и из назива – руске речи: партизан, што преведено на наш језик значи партијска војска. Она је у својој суштини била и остала партијска, све до распада наше заједничке државе СФРЈ, без обзира на то што је пред крај Другог светског рата добила нови назив Народноослободилачка војска Југославије.

Међутим, она тај назив није могла да носи све до 29. новембра 1945. године, јер је са правне тачке гледишта, тај назив носила Југословенска војска краљевине Југославије у отаџбини и нису могле постојати две Југословенске војске све до заседања Скупштине нове Југославије, када је изабран нови парламент и Тито изабран за новог председника Федеративне Народне Републике Југославије.

Допуне истраживања о историјским догађајима за време Другог светског рата

Да би наш народ могао да доноси правилне оцене, он би макар и са знатним закашњењем морао да зна праву истину на пример о томе, како су у Техерану, крајем 1943. године, грубо прекршени принципи Атлантске повеље, којом је одлучено од стране велике тројице: Стаљина, Черчила и Рузвелта, да се убудуће у Југославији помажу само Титови комунисти. До ових података о овој техранској одлуци, амерички политичари дошли су тек 4. фебруара 1946. године и нису се усудили да је одмах изнесу у јавност. Тако су Американци сазнали да је њихова војска стала на страну комуниста, против легалне краљевске војске, тзв. Југословенске војске у Отаџбини, тек 8. марта 1947. године.

Захваљујући изјави министра иностраних послова Америке, Корнела Хала, можемо доћи до открића Черчилове тајне. Ево те његове изјаве:

„Стејт департмент верује да се наименовањем Шубашића и уклањањем Михаиловића, министра војног краљевске владе у Лондону, припремио пут за споразум међу главним југословенским снагама. Међутим, изгледа да су искључењем српских интереса у преговорима, који су вођени и инсистирањем да се Титу дају одрешене руке, и политички и војнички, за целу Југославију, доведене у питање користи које су могле бити постигнуте. Разлог који се истиче, то је тобожња Михаиловићева сарадња са непријатељем, о којој, како изгледа, ни Британци не знају ништа поуздано, већ само оно, што им је испричао Титов генерал Велебит, у пратњи британског генерала Маклина. Стејт департмент не може да призна и да одобри једну директиву која неопозиво спречава снабдевање српских снага и помаже насилно надирање партизана у Србију. Ми не можемо да схватимо како би могли да се избегну грађански рат или немешање у унутрашње ствари или сукобе, ако се овако отворено даје помоћ једној страни против друге. Сматрамо да би примена садашње директиве нанела неправду широком и заслужном делу југословенског народа, чија је једина грешка, што је био против завођења власти Титових партизана.”

У последњем пасусу овог писма, Корнел Хал говори о „спречавању снабдевања српских снага и помагању насилног надирања” комуниста у Србију. Дакле, њему је јасно да Британци не снабдевају комунисте ради борбе против Немаца, већ каже, да се „отворено даје помоћ једној страни против друге”, тј. партизанима против четника Драже Михаиловића. Званична енглеска и комунистичка историја тврди супротно од овога: да су енглеске и комунистичке офанзиве 1944. године биле усмерене против Немаца у Србији, а не против Срба. Ту лаж демантује наведено Халово писмо, а још више збивања на терену. Она показују да је Черчил тада позвао Маклина и Велебита у Лондон, ради планирања додатних операција за сламање српског отпора комунистима.

Слом комунистичке офанзиве половином марта 1944. године, пратила су прва енглеска бомбардовања Београда на први и други дан Ускрса, где је изгинуло око 12.000 недужних становника. После тога Енглези су бомбардовали српске избеглице код Книна, а затим Ниша, Лесковца и Подгорице, са околним селима. У једном селу, Енглези су убили потпуковника југословенске војске, Ђорђа Лашића, који је управо командовао завршним операцијама чишћења тог дела Црне Горе од комунистичких јединица. Таласи „летећих тврђава” потпуно су уништили Подгорицу, али је она пре него што су је освојили комунисти, ипак бомбардована 77 пута. Мада стратегијски неважна, била је најразрушенији град у Европи, са свега четири целе куће. Енглеске авионе на српске градове наводили су комунисти преко енглеских официра, распоређених у свакој њиховој већој јединици. Детаљније, заинтересовани читаоци могу се информисати из књиге *Генерал Дража Михаиловић са ојшћом истјоријом чейничкој йокрејша*, из пера Милослава Самарџића (Крагујевац 1997).

Изјаве и сећања на генерала Дражу Михаиловића

Предмет мојих истраживања није био устанак који је подигао и водио генерал Дража Михаиловић, већ страдања српског народа од стране усташа Независне Државе Хрватске, која је оформљена након распада Краљевине Југославије, уз помоћ Сила осовине: Хитлера и Мусолинија. Ипак, покушаћу да макар у најкраћим цртама наведем изјаве и сећања наших дипломата, историчара и писаца, о томе шта

су они говорили и писали о генералу и министру војном Краљевине Југославије у изгнанству.

Поред осталих српских писаца, Слободан Јовановић, наш велики писац и председник Југословенске владе у избеглиштву, својим текстовима је највише допринео да сећање на Дражино ратовање и страдање, остане живо у нашем народу.

Данас поново отпочиње употреба Дражине легенде, о којој је пре пола века, не само наш народ, већ и британски дипломата и балканолог, Стивенсон говорио, и у једном писму писао: „Да ће погубљењем Дража Михаиловић постати легенда, која ће утицати на историју Југославије, само ако се нађе човек или група људи у земљи, која ће схватити ову легенду, и ако они буду знали да је употребе.” Отуда је савремена фелџонистика, као и неке историографске књиге опседнута реинтерпретацијама личности Драже Михаиловића.

Тако, на пример, др Бранко Петрановић, у својој књизи *Србија у Другом светском рату* (Београд 1992) примећује да ће распадом композиције социјализма у свету и у Југославији доћи до поновног открића Драже Михаиловића, са улогом мученика, пророка, видовитог човека, који је у комунистима осетио узурпаторе, човека који је увиђао да ће Немци ионако бити потучени, без српских жртава, да не може да се бори против окупатора, јер га партизани нападају с леђа, човека, који је предвидео да ће комунисти успоставити тиранију у нашој земљи, знајући и често говорећи, да је много гори домаћи тиранин од страног.

Део наше, па и светске јавности, посебно је заокупљен околностима, у којима је режиран политички процес и погубљен Дража Михаиловић, први герилац у Европи. Тај део још припада скривеном делу наше историје.

Аутентични документи о томе, налазе се под ембаргом, а неки актери, или сведоци тих збивања ћуте, или ако проговоре, чине то делимично и чињенице износе строго селективно, бранећи се заборавом, како је то недавно учинио и Дражин јавни тужилац, Милош Минић.

Један од најважнијих актера и сведока о догађајима из рата и успоставе комунистичке диктатуре, М. Ђилас, је само фрагментарно изнео неколико својих сећања о Дражи, у својој књизи мемоара, под насловом *Власи и њобуна* (Београд 1991), али је изгледа решио да потпуније и даље оде у откривању истине и задовољи знатижељу нашег народа, који је преокупиран величином трагизма вође Југословенске војске и Равногорског покрета.

Нова размишљања и сведочења Милована Ђиласа, нашег првог, не само дисидента и оштрог критичара Тита и његовог послушног естаблишмента, већ и храброг поборника поштовања људских права и слобода, о Дражи Михаиловићу, нашла је своје место у књизи *Речено или њрећушано*, Николе Ивановића, главног уредника *Побједе* (Подгорица) у издању „Књижевних новина” (ур. напомена).

Део разговора Николе Ивановића са Ђиласом, преносимо у најкраћим цртама.

„Дража је, према анализама наших политичких служби, важио, као један од бољих четника, у смислу блажи, по гледању и поступању од већине његових команданата. За њега се не може рећи да је био фашиста. Далеко од тога. За највећи део четничког покрета не бисмо могли рећи да је фашистички. Истина, ту је било и извесних фашистички оријентисаних појединаца.

Међутим, у четницима се налазио веома велики број врло поштених људи, највише сељака, али и значајан број квалитетних људи разних занимања, не са нашег уског партијског гледања, него са једног ширег, људског становишта и учешћа у јавном животу. Ту је било доста књижевника, адвоката, судија, трговаца и банкара. Он је најбољи четник са нашег комунистичког гледишта. Дражини најближи сарадници, као Драгиша Васић, Мољевић и други, били су радикалнији од њега.”

Као савременик и сведок, макар једног малог дела тих великих историјских збивања, могу у наставку Ђиласовог казивања да додам, да су генерала Дражу подржавала велика имена наше књижевности и културе, као што су Адам Прибићевић, Младен Жујовић, професор Радоје Вукчевић, Јован Дучић, Слободан Јовановић, Радоје Кнежевић и многи други. Уз њега су били, не само угледни писци, политичари и публицисти, већ и најбољи српски домаћини.

Овде треба имати у виду да су у Равногорски покрет генерала Драже биле укључене све значајније политичке странке и њихово чланство, а у првом реду:

1. Земљорадничка странка на челу са Живком Топаловићем
2. Демократска странка и Демократска омладина на челу са Миланом Гролом
3. Социјалистичка странка Југославије и
4. Републиканска странка.

Читаоци ове књиге из наше земље и иностранства могу се потпуније упознати са циљевима програма Драже Михаиловића из књиге Бојана Димитријевића под насловом: *Ваљевски Равнојорци: југословенска војска у отаџбини у ваљевском крају: 1941–1945.* (Ваљево–Београд 1998). Према истраживањима Б. Димитријевића, генерал није толеришао четнички покрет Косте Пећанца, четничког вође с југа Србије, као ни десничарску странку Димитрија Љотића, која је била на страни Немаца и која се све време окупације наше земље борила против Југословенске војске у отаџбини и Равногорског покрета.

Насупрот овоме, генерал Михаиловић је дозвољавао да се партизанске јединице шире свуда, па и на теренима из његове непосредне близине. Тачност ове констатације може се видети и из споразума између генерала Драже и Јосипа Броза Тита који су потписали у јесен 1941. године, све док се партизанске јединице нису повукле у Санџак и Црну Гору, а то је било крајем 1941. године.

У овој својој књизи, Б. Димитријевић наводи:

„Да је генерал Дража овакав став имао према партизанима из разлога што је очекивао да ће Тито и његова војска попустити под утицајем Стаљина, тадашњег вође Совјетског Савеза и да ће тако доћи до уједињења њихових снага против Немаца. Међутим, Дража је при оваквој својој стратегији изгубио из вида две важне чињенице: прво, да је Стаљин био вођа савеза Социјалистичких Република, а не Русије.

И друго, да је Тито био генерални секретар Комунистичке партије Југославије и да је устанак покренуо по налогу Стаљина и Коминтерне у циљу 'помоћи првој земљи социјализма', тј. Совјетском Савезу, као и да је поред овог циља имао и друге партијске циљеве, а у првом реду рушење постојећег друштвеног система и освајање нове револуционарне власти под патронатом Комунистичке партије”.

Поред освајања нове комунистичке власти у земљи, Комунистичка партија Југославије, као и остале комунистичке партије удружене у Коминтерну имале су циљ рушење постојећег капиталистичког система и увођење новог револуционарног и комунистичког система владавине у целом свету.

Они који већ пола века заобилазе историјске чињенице, говорећи да је Дража Михаиловић око себе окупљао само олош, масне и прљаве

„гибаничаре” и кољаче, треба да прочитају писмо старог Војводе Бојовића или писмо нашег нобеловца, Иве Андрића, упућено Дражи на Равну гору 1943, у коме између осталог пише: „Ви сте наш нови Карађорђе”.

Уз њега су биле и друге бројне националне величине, као што су Слободан Јовановић, Јован Дучић, Николај Велимировић и многи други. Сви су они, од стране нове, победничке, комунистичке власти, проглашени за ратне злочинце, иако је владика Николај Велимировић био у немачком логору Матхаузен, а Слободан Јовановић је био председник Југословенске владе у избеглиштву, док је Јован Дучић, наш највећи песник за време рата био наш амбасадор у Шпанији, а затим саветник нашег амбасадора у Њујорку. Недавно сам прочитао лепу мисао књижевника, Вука Драшковића, изнету у интервјуу у часопису *Дуја*, која гласи:

„У намери да подсетим српски народ на нешто што је скоро било заборављено, да смо ми Светог Саву до пре неколико година шапатом помињали”... Затим, у наставку своје изјаве додаје: „не знам ни један народ коме се, као српском, тако нагло помрачило и коме су скоро одједном, у једном врло кратком временском размаку, као сабљом одсечене све његове најумније главе”. Нисмо ми смели гласно помињати не само Светог Саву, већ и остале наше великане, као што су Јован Дучић, Слободан Јовановић, Милош Црњански и многе друге.

Свети Сава је искључен из наших школа, а слављење Светог Саве забрањено, не само из марксистичких и атеистичких разлога, већ и зато, да се тиме не потамни слава Дана младости (читати: рођендан Јосипа Броза Тита, кога је комунистичка власт помпезно прослављала и штафетом ношене честитке преносила кроз сва наша села и градове, сваке године).

На питање, како гледа на суђење и крај суђења, с обзиром на истрошеност композиције комунизма, Ђилас је одговорио:

„Не може се тако гледати. Мора се гледати са становишта ондашњих прилика. Али, ако гледамо уназад, било би паметније да га нисмо стрељали. Да га нисмо стрељали, он би одлежао 20 година робије, и постао би обична личност... Ми смо за суђење били врло добро припремљени и стрељан је брзо, да не би дошло до интервенисања са Запада. А везивање на суђењу Драже, са Драгим Јовановићем, пронемачким шефом полиције у Београду, била је наша конструкција – да га компромитујемо.

Прикључење Слободана Јовановића, нашег угледног књижевника и дипломате, Дражином суђењу, било је зато што је он имао велики углед код интелигенције, па је и ова конструкција направљена да бисмо га компромитовали”.

Иначе, на суђењу је било веома потресних сведочења, али ни једно није било директно против Драже. Ја знам неке људе, које је Дража спасавао, који су били у партизанима. Примера ради, навешћу овом приликом име нашег Марка Вујачића, угледног члана скупштине Црне Горе.

Презентујући читаоцима изјаве и мишљење угледних српских писаца и политичара о Дражи Михаиловићу, чиним то ради успомене на све праве и истинске родољубе који су изгинули, или побијени у име револуције. То чиним и ради наше будућности и помирења „зараћених” страна, бар сада када је комунистичка композиција завршила своје путовање и отишла у историју. Ово су победници требали да учине, да мајке, удовице, сестре и деца српских родољуба, не би морали да живе под лажним оптужбама више од пет деценија.

Штете које су нанете српском народу скривањем или минимизирањем истине о стварним збивањима за време Другог светског рата и трагедији српског народа коју је подносио, па и сада подноси, неописивих су размера.

Одговорност за њихово скривање, извртање и неистинито представљање нашем народу, домаћој и светској јавности, носе наши политичари, квази историчари, новинари и један велики део наших интелектуалаца, којима је било важније да уживају у свом снобизму и нераду, него да се изборе за достојно место у друштву европских народа, што је њихова првенствена дужност била и остала. Осим тога, зато су их њихови родитељи, често штедећи и издвајајући од својих уста, школовали да би их они, као просвећени и високо образовани синови, достојно представљали и увели у заједницу слободних и цивилизованих народа.

[...] Два унакажена леша – један епископа Платона и један духовног презбитера Душана Суботића – који су након око три недеље пронађени у реци Врбањи, уверила су становништво у нешто сасвим друго. Ја сам лично утврдио идентитет лешева, који су хитно покопани између војничког и градског гробља. Очевици су између осталог међу убицама препознали полицијског агента и припадника Гутићеве телесне гарде Томића и муслимана Џелића.

Ово убиство био је сигнал за из дана у дан све већи број убистава највиђенијих Срба. Из „Црне куће” су скоро свако вече извођени таоци (немачке војске) и по Гутићевој, највећим делом усменој, наредби изван Бања Луке на зверски начин мучени, убијани и бацани у реку Врбас. Тако су погинули моји лични познаници: свештеник Живко Даниловић и Никола Ћурчија (овај последњи је гостионичар који је својевремено Гутића избацио из своје гостионице због пијанства и туче), даље Бошко Панић, Пердув (овај је наводно у градској кланици самлевен у машини за месо), затим посланик у парламенту Симо Марјанац са нотаром из свог места, свештеник Богдан Врањешевић, бивши опозициони посланик у парламенту Душан Бранковић и многи, многи други. Међу кољачима нарочито су се истакли муслиман Џелић и усташки вођа (логорник) Марић (из Драгочаја). Тако се то дешавало у првим данима месеца маја у Бања Луци и у свим већим местима Врбаске бановине. Још веће зло је било по селима, тамо је свако могао неконтролисано и несметано да пали, пљачка и убија колико год му срце жели. Једва да је било неког српског села које је остало поштеђено од разбојника.

Први хрватски рад на култури био је рушење српске катедрале у Бања Луци, једног ремек-дела савремене архитектуре. Раме уз раме са Јеврејима морали су Срби радити на рушењу Божије куће. Након два месеца рада остали су само још темељи а стојећи на рушевинама, вођа усташа – стожерник Гутић – је с једне стране блистајући од среће, а ипак пун беса и мржње својим саучесницима: „Браћо Хрвати, данас прослављамо један велики дан, дан уништења ђаволове куће.” Бројно грађанство – Хрвати и Турци – говорнику и извршиоцима силовито су аплаудирали.

ПОГОВОР

Упечатљив, сликовит и метафоричан наслов књиге *Јаук и ехо јаука. Српској народа у НДХ 1941–1945*, заправо симболише фрапантне размере усташког геноцида над српским народом, као и последице једног од најмонструознијих етноцида који је почињен током Другог светског рата од припадника злочиначког усташког покрета, односно од квази-политичког и сателитског субјекта Трећег рајха – Независне Државе Хрватске. Инструментализована расистичка, шовинистичка, клеро-фашистичка и ксенофобна политичка и национална митологија уткана у корпус политичких идиома и идеологије НДХ, која је у круцијалној мери била заснована на конструисању тенденциозно вредносно успостављене дихотомије у односу на српски етнички и православни професионални опозит, консеквентно је на практичном нивоу узроковала, судећи према карактеру злочина, најмонструознија зверства над припадницима једног народа који су почињени током Другог светског рата на глобалном нивоу. У том контексту, геноцид над Србима који су починиле усташе, Холокауст, као и истребљивање Рома, у контексту карактера почињених злочина, поред зверстава Бандериних снага почињених у Волињу, представљају најупечатљивије антицивилизацијске и античовечанске догађаје и праксе који су се одиграли током Другог светског рата. НДХ, као политички субјект, остаће у том контексту забележен у историји цивилизације, као једина „држава” која је у својој патолошкој мржњи према ДРУГИМА, односно Србима, успоставила чак и дечије логоре.

Публикација Радомира Гламочанина, у издању Архива Војводине, представља још један сегмент у контексту афирмисања критичке културе сећања коју Архив, као једна од значајних установа културе у Републици Србији, интензивно и вишедимензионално успешно реализује. У том смислу, објављивање ове књиге, с једне стране служи на част, док

с друге, истовремено представља и обавезу Архива Војводине као установе која је свесна своје улоге у савременом друштву. И управо таква, национално оријентисана, али уједно, критички и научно утемељена улога Архива Војводине, који поред своје основне делатности настоји да у што већој мери презентује теме које се односе на различите аспекте културе сећања како у контексту колективне, тако и у контексту индивидуалне меморије, манифестује се кроз више него богату издавачку, изложбену, едукативну и генерално пројектну делатност. Максимална афирмација критички засноване културе сећања на жртве страдале током Другог светског рата, низ до сада публикованих издања, реализованих пројеката и одржаних предавања и изложби, заправо представљају део једног моралног и национално одговорног пројекта, односно специфичног вида образовања и едукације, те релевантног презентовања историјских извора. У том смислу, ова књига заправо представља још једну коцкицу у мозаику пројектне делатности Архива Војводине, који је од обавезе афирмисања културе сећања, направио својеврсну форму критичког императива.

У складу са претходно наведеним, публикација Радомира Гламочанина, чија је ужа и шира породица искусила стравичност „усташког коначног решења” кроз индивидуалну призму ауторовог сећања, ацептујући личне судбине чланова његове породице, рођака и пријатеља, репрезентује окрутност зверског режима НДХ. На тај начин, узимајући у обзир период настанка овог рукописа у социјалистичком систему СФРЈ, ова публикација представља изузетно значајно сведочанство где је индивидуална култура сећања заправо репрезент и референтна тачка судбине целог једног народа на одређеном простору и у одређеном временском периоду.

Јаук и ехо јаука. Српској народа у НДХ 1941–1945, као потресно сведочанство, представља више од књиге у којој су изнети елементи личне културе сећања, а која чини колективну трауму. Она, заправо представља метафору насилног гушења живота различитих индивидуа, али и последице тих гушења. У том смислу, ова публикација кроз пример страдања чланова ауторове целе породице (документ је објављен о овој књизи), у складу са оновременим друштвеним и политичким констелацијама, указује на страдање и судбину једног целог народа који је био изложен геноциду.

Без изучавања усташких злочина и сагледавања свих специфичности и бруталности „усташког коначног решења” светска историографија Другог светског рата није потпуна. Књига пред нама, допринос је уверењу да је неопходно да истина уђе у колективну меморију човечанства, не само као опомена, већ и обавеза да негујемо сазнање да усташка НДХ, више никада не сме да се понови.

У Новом Саду, 24. августа 2021.

Др Небојша Кузмановић

О АУТОРУ (1925–2019)

Радомир (Милана) Гламочанин, рођен је 7. фебруара 1925, у многобројној породици Гламочанин, чији су преци у прошлости због турских зулума напустили Гламочко поље и населили се у плодној долини реке Врбас у селу Дракулић, у непосредној близини Бања Луке.

Основну школу са четири разреда завршио је у месту рођења, а шест разреда средње школе завршио је у Бањалуци. Завршна два разреда средње школе са матуrom завршио је у Ваљеву, за време Другог светског рата, где је био у избеглиштву и одвојен од своје породице. Економски факултет завршио је у Београду, а постдипломске студије студирао је на Економском факултету у Скопљу, на Катедри кредитно-монетарни проблеми.

Почетком Другог светског рата и после успостављања Независне Државе Хрватске, Радомира Гламочанина усташе су протерале у Србију. У избеглиштву у Србији, налазио се од 1941. до 1944. године. Након доласка партизанске војске у Србију и освајања Ваљева 1944, Гламочанин се прикључио партизанима, где се борио до завршетка рата. У рату је два пута рањаван: приликом ослобађања Београда и на Сремском фронту у селу Вашице код Шида. После опоравка, поново је упућен на Сремски фронт где се борио до 1945, када је отпочела офанзива против окупаторске војске, која се повлачила. Демобилисан је 31. 8. 1946. године.

После изласка из војске, запослио се у предузећу „Промес”, а затим у Окружном надзорништву СЗЗ Србије у Ваљеву, у својству ревизорског приправника. Крајем 1948, премештен је на територију САП Војводине, прво у Сремску Митровицу, Пазову и Руму, потом у Кулу и Врбас, где је остао до 1959, када је на захтев Општине Бечеј премештен у Бечеј и постављен за директора Задружне штедионице. После реорганизације Народне банке Југославије и оснивања Службе друштвеног

књиговодства, постављен је за првог директора филијале Службе друштвеног књиговодства у Бечеју и на тим пословима је остао до 1966. године. До 1966, Радомир Гламочанин обављао је послове на које га је распоређивала државна администрација, а затим се по сопственом избору и вољи запослио у „Фадипу”.

У ПИК „Бечеју” једно краће време радио је као директор развоја, а затим се 1967, запослио у предузећу „Фабрика аутотракторских делова и прибора” (Фадип) у Бечеју, у својству финансијског директора, а затим генералног директора и ту функцију обављао је до 1975. године. За време његовог руковођења „Фадипом”, Гламочанин је успео да око себе окупи и формира тимове искусних кадрова за све врсте послова којима се „Фадип” у то време успешно бавио.

Гламочанин је са својим сарадницима успео да сачини и реализује студију изводљивости и обезбеди уговор о заједничком улагању технологије и капитала између енглеске фирме „Dunlop”, Међународне корпорације за инвестиције у Југославији и „Југохемије” са „Фадипом”. Овај уговор био је један од првих уговора такве врсте са страним компанијама. Поред наведеног, уговор о увозу страног капитала и стране технологије био је један од најуспешнијих подухвата о заједничком улагању у земљи, који је трајао од 1971. до 1992, а прекинут је увођењем санкција и економске блокаде нашој земљи.

После уходавања и реализације уговора о заједничком улагању, након осмогодишњег мандата на овим пословима, Гламочанин је постављен на радно место саветника генералног директора за економско-финансијске послове, где је остао до 1985, када је стекао услове за пензију. После проведених још три и по године у „Фадипу” у својству генералног директора, Гламочанин је успео да доведе на разговоре своје старе пословне партнере из „Dunlora”, односно ВТR-а и да са њима продужи уговор о техничкој сарадњи, као и да их обавезе да се након укидања санкција, размотри могућност даље сарадње.

Предузетничке активности, изузетна стручност и несебична помоћ другим људима није била ограничена само на „Фадип”. Трагови његовог успешног деловања остали су у бројним предузећима Бечејске општине, као што су: некадашњи „Трикотекс”; „Carbo dioxid” (данас „Linde gas Србија”), добављач техничких, медицинских и специјалних гасова, као и пратеће опреме; „Водоканал”, који се бави производњом и дистрибуцијом воде и одвођењем и пречишћавањем отпадних вода; „Continental”, које се бави сервисирањем и продајом биротехничке опреме итд.

Радомир Гламочанин приредио је три документарно-историјске публикације о догађајима током Другог светског рата:

Сведочења и документи о усташким злочинима у селима Дракулић, Шарџовац и Мошике (1991); *Јаук и ехо јаука о страдању српској, јеврејској и ромској народа у Независној Држави Хрватској за време Другој светској рати 1941–1945*; *Оживљавање истине о страдању српској, јеврејској и ромској народа за време Другој светској рати 1941–1945*.

Као и стручне књиге из области економије и финансија.

Менаџмент и организација. Приручник за привредне руководиоце; *Тачке ослоња у економији*. Злоупотребе у рачуноводству и финансијском пословању предузећа. Са посебним нагласком на злоупотребе пословних промена које се утајом документације не уносе у пословне књиге; *Зборник стручних радова*, објављених у високоранжираним стручним часописима у коауторству с Владимиром Гламочанином; *Прича о Фадију*, први и други део (2005).

Радомир Гламочанин био је сарадник великог броја југословенских стручних часописа: *Пласман и њородаја*, *Пословна њолиџика*, *Дирекџор*, *Свети финансија* итд., у којима је објавио око 60 стручних чланака и десетак интервјуа.

Поводом Дана ослобођења Бечеја, Скупштина општине Бечеј је 8. октобра 1970. године Радомиру Гламочанину доделила награду „8. октобар” Општине Бечеј за изванредне успехе и резултате у организовању и руковођењу предузећем.

Ценећи изузетан значај резултата остварених пословном сарадњом домаћих и страних предузећа и компанија, Управни одбор International Biographical Centre из Кембриџа, донео је 12. 7. 1999, одлуку да Радомиру Гламочанину, додели посебну награду за истакнуте резултате.

АВI из САД-а је Гламочанину уручио златну медаљу за Србију, 2007. године. Поред наведених, Радомир Гламочанин је добио већи број признања и награда.

Упокојио се 2019. године у Новом Саду.

[...] И настаде кланица. Настаде покољ. Целе породице – мушкарци – жене – старци – деца – одојчад – болесни – најјезивијим су кинеским методама које се само замислити могу, били су убијени; немојте тражити да Вам ово опишем, јер не желим да се присетим тога.....

– Али ови прогоњени Срби – опростите, можда су појединци – основно породице које су се из тадашње Србије доселиле у Босну – непожељни елементи – досељеници, који су се у овај крај ушуњали током југословенског режима?

– Ни у ком случају! одврати одлучно мајор К. – Не негирам да су се могли затећи и извесни појединци који су се скоро доселили. Али преовлађујући број били су они Срби који су тамо дошли пре 9 или 10 векова; једни кажу НАКОН Хрвата, а други тврде пре досељења Хрвата! У сваком случају они су овде насељени од старина; они су били Босанци и били су најсиромашнији – али најбројнији део босанског становништва; највише православни, али и пуно муслимана ...

На овај начин се ствар компликује сликама из верских ратова. Било је банди кољача које су предводили и подбадали католички свештеници и монаси. Ово је више него доказано: у Травнику, око 100 км јужно од Бања Луке, првих дана мог боравка, тамо је од стране једне немачке окупационе трупе на лицу места стрељан један монах, који је био затечен како са крстом у руци подбада једну банду, коју је сам предводио....

– Дакле, Средњи век

– Дабоме! Средњи век уз коришћење машинки, ручних бомби, бензинских канти, патрона динамита, итд.

А ова оружја?

Остатак бивше Југословенске војске – наравно; скупљање ратног плена, па чак и спроведено на најпажљивији начин и најмодернијим методама, никада не може бити 100% успешно у овом крају.

Архив Војводине, Ф. 562, 3.1.1.2, 119–120. Чланак под насловом „Птичице из Грачаца” италијанског новинара Корада Цолија

ЛИТЕРАТУРА

1. Меша Селимовић, *Сећање*, Београд, 1976.
2. Бранко Петрановић, *Србија у II светском рату*, Београд, 1992.
3. Милован Ђилас, *Власти и љубуна*, Београд, 1991.
4. Милан Цветићанин, *Сјоменица*, Чикаго, 1976.
5. Данко Поповић, *Време лажи*, Београд, 1990.
6. Алфонсо Русо, *Револуција у Југославији*, Милано, 1962.
7. Лаза Костић, *Државна, усташка зверства у II светском рату*, Чикаго, 1974.
9. Мајкл Лиз, *Силоване Србије*, Лондон, 1986.
10. Вјенцеслав Ценчић, *Ениџма Койинич* (I и II), Београд, 1983.
11. Вук Драшковић, *Сабрана дела*, Аранђеловац, 1984.
12. Мане Пешут, *Лица у НОБ-и*, Илиноис, 1975.
13. Милан Рајић, *Српски ђакао у комунистичкој Југославији*, Илиноис, 1975.
14. Драгоје Лукић, *Рат и дјеца Козаре*, Београд, 1979.
15. Никола Плећаш, *Где су Срби Лице*, Илиноис, 1975. [чланак с истим насловом у: *Луча*, бр. 2, 2017].
16. Дејан Лучић, *Павелићев шестаменит* (I и II), Београд, 1990.
17. Станко Опачић, *Србин у Хрватској*, Београд, 1989.
18. Милан Булајић, *Усташки злочин јеноцида* (I и II), Београд, 1989.
19. Viktor Novak, *Магнит Сримен*, Zagreb, 1948.
20. Милован Ђилас, *Нова класа*, Београд, 1990.
21. Предраг Матвејевић, *Разговори са Крлежом*, Београд, 1987.
22. Атанасије Јефтић, *Јасеновачки марширолоиј*, Београд, 1968.
23. Милован Ђилас, *Лов на људе*, Сарајево, 1990.
24. Владимир Дедијер, *Јасеновац и Вајшкан – документи*, Београд, 1987.

25. Херман Ноербахер, *Специјални задатак на јуноискоу 1940–1945*, Литинген, 1956.
26. Карло Фалкони, *Ђушање њаје Пија XII*, Рим, 1965.
27. Конрадо Золи, *Вајаји италијанских научника збој зверстава Хрватиа наг Србима*, Болоња, 1942. (текст објављен у часопису *Resto del Carlino*)

SUMMARY

In this book, full of numerous numerical data, and the declarations of the survived witnesses, information and all the well known facts which were hidden from our public up to the recent time, will be made public.

The descriptions done by neutral journalists and writers, as well as by a number of high foreign officials who stayed at the territory of the Yugoslavia as delegated representatives of the states struggling on the side of Axis Powers are present.

The events depicted by an English journalist who struggled in the Serbian and the Bosnian-Hercegovinian forests on the side of one of antifacist movements as well, not among the members of partisan units, but among the members of the Yugoslav Army in the Fatherland are presented.

The most beautiful and the most sensitive descriptions are presented by Italian and Hungarian journalists and the post-war writers Kurcio Malaparte and Laslo Hori.

AUTHOR'S FOREWORD

This is a book of memories of ustashas' crimes in the villages Drakulić, Šargovac and Motike near Banja Luka, it contains the basic data about the slaughter of Serbian population on 7th and 8th February 1942, when 2,267 men, women, and children, among whom even the children in cradles and diapers were killed and slaughtered in a very small area.

The book is a source of a lasting documentation and testimony about the tragedy and sufferings of the innocent population and the moving dramas of the whole families who were ruined in these St Bartolomeos Night-like ustasha's slaughters.

Family names of all the families that ustashas killed by mallets and axes are mentioned, the names of slaughtered children are mentioned as well 551 children from the age of one month to the age of thirteen were slaughtered in these villages.

The book has been written with the aim of preserving shining testimonies of these innocent victims destroyed by the ustashas in those two unhappy days, only because they belonged to another nationality and religion in the memory of the present and future generations as long as possible.

From the part of the memorial book described and the documentation enclosed, one can see that ustashas had prepared plans of the complete destruction of Serbian population in these areas what is most evidently shown by the data about the slaughter of the whole Serbian population, regardless their sex and age, regardless the fact that tranquil and industrious population who neither made trouble for ustashas' authorities nor gave them any resistance was in question here.

According to this criminal plan of the ustashas, at the territory of the Independent State of Croatia of those days, Serbian national should have been completely destroyed, so that one third was to be killed, one third was

to be forcibly moved out to Serbia and other regions and one third was to be converted to Catholic religion.

One can conclude about the collective conversion and passing of Serbian population from the Orthodox into Catholic religion under the oppression of the ustashas' and religious authorities, from the „circular” of the government of the Independent State of Croatia about the conversion of „Greak orientals” (Orthodox people) to Catholicism, issued on 30th June 1941. as well as through the Circular of the Zagreb Bishopric of 15th May 1941.

According to the official report of the Holy Archpriest Synod of the Serbian Orthodox Church, during ISC, 140,000 Serbs and all their children born later were forcibly converted to Catholicism. In the same period of time, between 300,000 and 350,000 Serbian people were forcibly expelled from the territory of the ISC to Serbia and the number of the killed people and of those who died in the camps either of cold or of hunger varies between 600,000 and 700,000 people. In the book of memories and the documentation enclosed, beside the number of the innocent men, women and children killed, the data with the family names of the persons who survived and who, by concurrence of various favor and happy circumstances succeeded to avoid mortal embrace of the ustashas and their serbophobic motives.

The facts of brave and honest citizens of Croatian and Muslim nationality who opposed murders of the innocent and unprotected Serbian population by ustashas' government are also presented among whom, according to the knowledge of us who survived, the most distinctive ones were the industrialist and the great estate owner Hilmija Bašlagić and his family for which we thank them very much.

We shall do our best their names to be put on the list of the meritorius citizens of Banja Luka and the villages and settlements gravitating to it.

So we are going to prevent their noble, human and brave deeds to be forgotten.

The book also contains, as its important enclosure, a poem of a prominent Croatian poet with the title „An Orthodox Mother” written in 1942 after the slaughter, persecution and arson of the Orthodox population in the region of Bosanska Krajina.

Both we had good or bad luck to survive these terrible and tragic days and our children and, I think, the whole Serbian nation which although it experimenced the most horrible humilliations, and the loss of the closest relatives: children, mothers, fathers, sisters and brothers has never even throught of any kind of revanshism or revenge, thank to its author, as well

as to all of those who showed at least the faintest sign of attentation or condemnation of these senseless ustashas' acts.

This description of the data and facts about the terrible suffering of the innocent Serbian population in the villages Drakulić, Šargovac and Motike near Banja Luka is only a fragment about the ruin of the whole Serbian, Jewish and Gypsy population on the territory of the ISC in the period of ustashas' reign from 1941 to 1945. It will help to our public by its correct data and facts, especially to younger generations to get to know the real events, the whole truth of the mass suffering of innocent men, women and children during the ustashas' rule lasting four years.

I dedicate the book of memories with the documentation primarily to my children and wife who, with her parents was expelled from their home in Slavonia, as well as to all my cousins who survived and their children, to all our friends godfathers and neighbours and beg them to preserve a reminiscence of these martyrs of ours in their uninterrupted memory.

The book of testimony of the suffering of the harmless and innocent nation of ours will be, beside the individuals mentioned, sent to the following institutions and persons as well:

The Committee for the Research of Genocide against Serbian populations at the Territory of ISC., Serbian Academy of Sciences, to historical museums: Banja Luka, Novi Sad, Bečej, Belgrade, to a number of school libraries, to the Synod of the Serbian Orthodox Church, to the Agency for the Protection of Human Rights and Liberties at the United Nations, to the Association of Serbian-Jewish Friendship in Belgrade and Tel Aviv, to the Association of Serbian-French Friendship, as well as to a number of our prominent intellectuals in our country and abroad, primarily living in the following countries, France, England, U.S.A., Canada, Switzerland, Italy and Australia, as well as in other countries depending on the interest shown for such a kind of texts and documentation. Since more than 50 years passed from the day of the unprecedented ustashas' slaughter and we were forbidden to inscribe their full names and surnames on their graves as well during all this period of ideological madness and like-mindedness, this memorial book should replace the monuments, up to the day when we shall be allowed to bury our mothers and fathers, friends and relatives, killed by the ustashas' maniacs without the least remorse according to our Christian customs and until we are allowed to engrave their full names and surnames, as well as who and why killed them.

Instead of the truth that this crime was committed by the ustashas', the lie that the crime was committed by the fascist occupiers is inscribed on the monuments now.

In spite of the process of democratisation and the introduction of the multiparty system and greater liberties, people write about the crimes of the ustashas in an incomplete and fragmentary, even superficial way, as if there were a secret power which issues that our public can be informed about these crimes only partially and in small doses.

I know that neither the words by which the sufferings of the killed people could be described nor the tears by which they could be mourned, nevertheless the whole of our public should be informed about these crimes of the ustashas, even with such a delay.

It is not because of the revengeful unforgetfulness, malice and revenge but to condemn every hatred and name the crimes with the desire not to be ever repeated in these areas. Authentic presentation of facts and the full information of our public about these crimes can encourage all of us in future, in the protection and defense of innocent and unprotected, human creatures, regardless their nationality, religion and their political ideas. Completing this introductory part of the memorial book about ustashas' crimes in my native place, I wish to pray to the Great Lord of ours for the calmness and tranquillity of the souls of all innocent victims perished both in this slaughter and at the other numerous places of execution all over our country.

7th February 1991
The Author

THE REPORT OF THE USTASHAS' GREAT DISTRICT CHIEF ALEMAN

According to the documents made during the Independent State of Croatia (luckily they are preserved to testify), on 7th February 1942, the company of the ustashas' so-called „second Leader's bodyguard unit” came to the mine Rakovac near Banja Luka about four o'clock in the morning and waited for the miners of the third shift. Then, all the miners of Orthodox religion, after their hands had been tied „from behind at their back were killed at once by the blows of the pickaxes in the very vicinity of the mine.”

That is written in the report of the great district chief Aleman to the office of USS (Ustashas' Supervising Service) at Banja Luka in which it is said that the ustashas, after they had killed 73 miners from the mine Rakovac continued the slaughter of the population of Orthodox religion in the village Drakulić near Banja Luka.

They collected all the inhabitants and all the children. After they had collected them at some fixed places, the ustashas began their bloody feast by killing primarily the children, and then their mothers, fathers, brothers, and sisters, all of them in fact without having mercy even for children in their cradles. On that occasion, the ustashas killed 1350 persons in the village Drakulić by pickaxes and axes.

Murdening was continued in the village Šargovac where 202 persons were killed, mostly children, women, old and sick people. On their way back to the town, the ustashas slaughtered about 715 persons in the village Motike. The total number of victims in the slaughter done amounted to 2267 victims, the district chief Aleman, from the former district of the Sana and Luka at Banja Luka, says in this report and that is also confirmed, by the ustashas', German and Italian documents discovered later, as well as the testimonies of the survived citizens.

A copy of the radiogram:

RADIOGRAM, transmited on 11th February 1942:

„TO THE COMMAND OF THE USTASHAS’

SUPERVISING SERVICE

personally to Mr Eugen Kvaternik, ZAGREB

In conection with M.T. of 9th of this month, I send the following information. One company of the ustashas’ army unit under the command of the senior lieutenant Josip Mišlov, followed by the parish priest Rev Vjekoslav Filipović, on 7th February at 4 o’clock in the morning occupied the mine Rakovac and killed 37 workers – Greek Orientals (Orthodox) by pickaxes. It went on with killing men, women and children by pickaxes and axes in the village Motike where about 715 persons were killed, Drakulić and Šargovac where about 1500 persons were killed. Killing was finished on the same day about 2 p.m. Since then up to the present day, ustashas are transporting food cattle and home furniskings from the houses of the killed people into their warehouses.

An extensive report follows. Great district chief, the colonel Aleman.”

The above report is correct. A detailed report to the senior great district chief and from this Agency comes by a courier. USS Banja Luka.

THE CONTENTS OF THE WIRE OF THE GERMAN COMANDER OF SERBIA

During my research of war crimes and the genocide crimes against the innocent Serbian population, I came, through a well-known historian from Vojvodina, to the original wire of the German commander which he sent to the Supreme Command of Germany in Berlin.

In the telegram, one insist that the German Supreme Command should, through its Minister of Foregin Affairs, require from Pavelić, the Leader of the Independent State of Croatia, to stop the killing of Serbian population at Jasenovac and all other places along the Sava and the throwing of the killed or half-alive corpses in the Sava because the water level is low, so the corpses will stop the river traffic and with the first spring days, an endless number of corpses may cause the appearance of the epidemic and it will not possible to stop that if the ustashas go on with such an intensity of murdering innocent and non-struggling population.

This document shows the ustashas' heartlessness in a sufficiently eloquent way, as well as how the German were disguised and required from Leader Pavelić to stop killing of Serbian population since the river traffic was made difficult because of the low water level of the Sava.

САДРЖАЈ

ЈАУК И ЕХО ЈАУКА

Писмо – посвета	7
Реч унапред	11
Узједи личног става и бола (<i>Сјасоје Граховац</i>)	11
Споменик невиним жртвама (<i>Мр Зоран Субојићки</i>)	13
Предговор	15
Реч аутора	19
Увод	23
У светлости Васкрсења	26
Трагедија моје породице	29
Мојим спасиоцима – гостопримљивим Ваљевцима	34
Смрт моје мајке и најмлађе сестре	37
Још једно сведочење о усташком покољу Срба у селима код Бања Луке	40
Извештај великог усташког жупана Алемана	42
Садржај депеше немачког команданта Србије	44
Покољ српске деце у основној школи у Шарговцу	45
Убиство бањалучког епископа Платона и 219 свештеника	46
Убиства свештеника по епархијама	47
Усташки злочини над децом у Општини Бања Лука	48
Списак имена побијене деце у Бања Луци и у околним селима	49
Породична и лична имена побијене деце у Бања Луци у периоду 1941–1944. године	49
Породична и лична имена поклане деце у селу Дракулић крај Бања Луке 7. II 1942. године	50
Породична и лична имена поклане деце у селу Шарговац крај Бања Луке 7. II 1942. године	58

Породична и лична имена поклане деце у селу Мотике крај Бања Луке 8. II 1942. године	60
Породична и лична имена поклане деце у селу Ивањска крај Бања Луке	66
Породична и лична имена поклане деце у селу Драгочај, Општина Бања Лука	67
Породична и лична имена поклане деце у селу Пискавице, Општина Бања Лука	67
Породична и лична имена поклане деце у селу Радосавска, Општина Бања Лука	68
Списак породичних и личних имена моје породице које су побиле усташе	69
У усташком покољу 7. и 8. II 1942, страдали су следећи чланови моје породице	69
У покољу извршеном 7. и 8. II 1942, побијени су сви чланови следећих породица из села Дракулић	72
У селу Шарговац, које се граничи са селом Дракулић побијене су следеће породице	75
У селу Мотике побијене су следеће породице	76
Списак становника села Дракулић који су избегли усташки покољ 1942.	78
Наше су победе – молитве наше	80
Како је настала песма Врбас	86

ОЖИВЉАВАЊЕ ИСТИНЕ

О страдањима српског народа у НДХ за време Другог светског рата

Дизање устанка у НДХ није било по вољи хрватских комуниста . .	91
Грађански рат у Југославији	97
Према описима Мајкла Лиза, енглеског истраживача и публицисте	97
Колаборација са Немцима и усташама	101
Сведочења преживелих учесника рата	106
Документа о националистичким застрањивањима једног дела руководства ЦК Комунистичке партије Хрватске	115
Методe скривања и заташкавања усташких злочина од домаће и стране јавности	118

Сведочења немачких и италијанских савезника	124
Констатације високих цивилних представника Немачке	125
Сведочење италијанског писца и новинара – очевидаца догађаја у НДХ	131
Вапаји италијанских научника	132
Мишљење једног великог књижевника	133
Заједничка публикација Мађара и Немаца о усташким злочинима	138
Програми ЦК КП Хрватске о „завођењу народа”	142
Како су спровођени наведени програми ЦК КП Хрватске	148
Резиме	151
Додатак	162
Допуне истраживања о историјским догађајима за време Другог светског рата	169
Изјаве и сећања на генерала Дражу Михаиловића	170
Поговор (<i>Др Небојша Кузмановић</i>)	179
О аутору	183
Литература	187
Summary	189
Author’s Foreword	191
The Report of the Ustashas’ Great District Chief Aleman	195
The Contents of the Wire of the German Comander of Serbia	197

Радомир Гламочанин
ЈАУК И ЕХО ЈАУКА
СРПСКОГ НАРОДА У НДХ
1941–1945.

Издавач
Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

За издавача
Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Лектор
Весна Башић

Свручни сарадник
Александар Бурсаћ

Прелом
Владимир Ватић, ГРАФИТ, Нови Сад

Штампа
ЈП Службени гласник, Београд

Тираж
500 примерака

ISBN 978-86-81930-25-0

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
341.485(=163.41)(497.5)*1941/1945*

ГЛАМОЧАНИН, Радомир

Јаук и ехо јаука српског народа у НДХ 1941–1945. / Радомир Гламочанин.
- Нови Сад : Архив Војводине, 2021 (Београд : Службени гласник). - 201 стр. :
илустр. ; 24 см. - (Библиотека Посебна издања)

Део текста упоредо срп. текст и енгл. превод. - Тираж 500. - Стр. 179–181: Поговор / Небојша
Кузмановић. - Библиографија. - Summary.

ISBN 978-86-81930-25-0

а) Усташе - Злочини - Хрватска - 1941-1945 б) Жртве рата - Срби - Хрватска - 1941-1945

COBISS.SR-ID 44873481

weissen Flügelhüten.)

Es wurden aus 124 Häusern Menschen geschlachtet. Die genaue Zahl ist noch nicht festgestellt, aus den amtlichen Meldungen sind es 1.750 Seelen

Detailangaben welche man nachprüfen könnte.

Im Stall des Bauern Mitrovitsch im Dorf Drakulitsch wurden 50 Seelen hineingestopft, hernach der Stall in Brand gesetzt, so dass die Personen bei Lebendigen Leib verbrannt, Mitrovitsch konnte flüchten und befindet sich derzeit in Banja Luka verhaftet. Er wird aber vermutet, dass M. nicht eingestehen würde aus Angst vor den Behörden. M. ist aber auf jeden Fall auffindbar. In Drakulitscha sind alle Familien mit dem Namen Glamo - techinina umgebracht, die Männer sind in Deutscher Gefangenschaft, die Frau mit 11 kleinen Kindern, und die Augenzeugen des Blutbades in S e h a

Nähere Angaben kann der Ustasche aus der Volksschule umgebracht wurde. Gewehrarm und aus der reichweite der se würde man detaillierte Angaben die Der Müller aus V r b a t z i kann d geben, er kennt den Pfarrer, welche Ustaschen gegeben hat, ausserdem ha welche bei Gelegenheit flüchten kon So auch sind bei einem Gemeindevor Messer, oder Gewehr ertrianen kann Unter den bestialischen Verbreche Ihre Arbeit dertartig organisiert Baquette aufspieseten und dann er Es ist nicht ausgeschlossen dass Schlächtigungen teilgenommen hat, nicht tauglich waren, wenn z.B. und um dass nakte Leben hat, z. d. insofern man den Leuten glauben k erzählten Sie, dass der T a t e i hervorgeraten hat, dass T. auf d rechtet oder linken handseite) inagesamt 1.500 Personen an eine Minister B e s e h l a g i t e s Ort B u t z y befand, ist so u diese ganzen Schlächtigungen e für B a n j a L u k a welche Av Hilmijs Beschlageschlecht, a nahm ist nicht festgestellt, a hat. Beschlagtesch hat in S e h a In der Ortschaft S e h a r g der Schlächtigung dem pravoslave Häusern die gleichen Leute, d erreichbare Mordinstrumenten Heurbeha

Ein Flüchtling sagte aus:

Ich war Lehrerin der Volksschule in Siprag, Bezirk Stadt Kotor. Da ich Dr. Pavelić nicht den Eid ablegen wollte, gab ich diese Stelle auf. In Siprag verblieb ich bis zum 21. Juni 1. J., und ging nach Banja Luka, wo meine Eltern leben. Die Stadt Siprag ist größtenteils von Muslimanen bewohnt, Serben sind dort um 10% geringer vertreten. Die ganze Umgebung ist serbisch während meines Aufenthaltes in Siprag waren die Serben nicht verfolgt. Meiner Verwandte des Dr. Gutić Viktor, Ustaschenkommandanten für die ehemalige Vrbas Bannschaft, ist.

In Juni 1941 wurden auf Anordnung Dr. Gutić Viktor die orthodoxen Kirchen in Kotor Varoš, Celinec und Moslavari zerstört.

Im Juli 1941 - Nachts - drangen die Ustaschas in die Privatwohnung des Bischofs von Banja Luka PLATON ein, kerkerten ihn in das Gefängnis "CRNA KULA", wo sich bereits der Probst SUBOTIC aus Bos. Gradiška befand, und führten sie beide in das Dorf Vrbanja, 3 Km von Banja Luka entfernt, wo sie ermordet und ihre Leichen in Fluss Vrbanja geworfen wurden. Diese Morde wurden nach einem Zeuchgelage, welches Dr. Gutić und sein Henker Djelić veranstalteten, ausgeführt.

Im Juli 1941 wurden folgende Personen ins Lager nach ehemaliger Bezirk... Tesanović Gjordje, Fischler, Košćica, in Kotor und noch eine grössere Anzahl nicht kenne. Ihr Schicksal ist uns volltungen fanden in den umliegenden gerkerfe sie in das Gefängnis "Kastel" erdet und sodann in den Fluss Vrbas. in sah den Fluss Vrbas entlang

B e r i c h t

über die Ereignisse in der Umgehung von Banja Luka /gewesenes Vrbas-banat/ in Kroatien.

Wie bereits berichtet, wurden die Bergarbeiter der Kohlen-grube Lausch bei Banjaluka am 7. Februar 1942 mit Hämern und Krampen erschlagen. Dieses Blutbad wurde ausgeführt unter der Leitung eines röm.katholischen Geistlichen - Jesuiten aus dem Kloster Petričevac, bei Banja Luka. Die Zahl der Opfer betrug 47 Bergarbeiter, Serben.

Während des serbischen Weihnachtsfestes fielen Ustaschas in das serbische Dorf Celinac ein. In den Häusern wo sie brennende Weihnachtskerzen vorfanden, wurden sämtliche Insassen ermordet und die Häuser abgebrannt.

Gegen Mitte Februars 1942 zog in Banja Luka Poglawniks Leibgarde ein. Die Dörfer Motike, Drakulić und Pavlovac des Kreises Banja-Luka wurden umstellt und alle Serben ausnahmslos ob männlich oder weiblich, ob alt oder jung, wurden abgeschlachtet. Die Leichen wurden unbedürftig gelassen, so dass sie von Hunden und Schweinen angefressen wurden.

Als nur ein Beispiel der Einzelheiten wie die Serben in Kroa-

tien gemartert wurden, sei es angeführt folgendes:
Vasa Stanišević, Gemeindevorsteher aus Turjak, Kreis Bosanska Gradiška, ist am 27. Juni 1941 verhaftet und wurde den Ustaschas überlasen. In einer Wassermühle in Kozara-Gebirge wurde er zuerst gefesselt, dann wurden ihm die Hände und Füße gebrochen, die Nase und die Zunge abgedreht; Nachher nahm man ihm die Augen aus den Augenhöhlen heraus. Nachdem er kastriert wurde schnitt man ihm stückweise das Fleisch am lebenden Leibe ab. Der Bericht stammt vom kroatischen Gendarm Alois Pintar aus Turjak. Auf ähnliche Weise kam ums Leben Nežić Stevo aus Romanovac, Kreis Bos. Gradiška. Aus seiner Brust machten die Ustaschas Feuer.

Ueber die Ermordung des Erzpfarers Dušan Subotić aus Banja Luka /gew. Reichstagsabgeordneter/ wurde bereits berichtet. Hinzufügt sei noch, dass er zuerst im Kloster der Barmherzigen Schwestern in Bos. Gradiška geschlagen und bespinnen wurde. Dann wurde er bei der katholischen Kapelle in Alt-Gradiška weiter geschlagen und gemartert. Später wurde er in das Gefängnis in Banja Luka überführt, wo man ihm beide Beine und das linke Bein brach und unter vielen anderen Folterqualen

den Weihnachten 1942 kamen die Ustaschas bei Banja Luka. In den serbischen Weihnachtskerzen angezündet. Als sie der Reihe nach alle Hauseinsie in Brand.

kamen aus Agram nach Banja Luka anten Leibgarde Pavelić's.

kam eine Gruppe solcher Ustaschas er aus dem Kloster Petričevac inik nächst Banja Luka. In diesem Serben, Muslimanen und Katholiken erwerke an Ort und Stelle mit - 40 Serben an der Zahl. Nach schas in das Dorf Drakulić, Bergarbeiter aufhielten. Hier selbst he nach ermordet - es waren es ihre 5 Kinder retteten sich auf diese Frau vom Wahnsinn über-

die Ustaschas in den Dörfern dass sich die Zahl der ermord. Der Führer der Muslimanen aus dass er diese Mordtaten in icht weiterhin zulassen kön bereiten. Dank dieser Inter-Morden in Banja Luka verschont en Glauben überzutreten.

er aus Banja Luka, hatten n Sommer nach Serbien über- dau Ustaschas total ausge- tsachen gelangten in die OVID, ein Verwandte des Dr. Kaufmanns Božić Kostja. d Weise in den Besitz rstücke.